

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Možnosti rozvoje aktivit pro volný čas mládeže ve věku 15-18 let
a ukázky jejich realizace v Českých Budějovicích.

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Tomáš Benda
Studijní obor: Pedagog volného času
Ročník: VI.

2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

**Děkuji vedoucímu diplomové práce Doc. Mgr. Michalu Kaplánkovi, Th.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, a PhDr. Silvii Bickové za podnětné
připomínky a konzultace k volbě tématu a dotazníkovému šetření.**

Obsah

Úvod.....	6
1 Volný čas a jeho význam ve společnosti	8
1.1 Vymezení pojmu volný čas.....	8
1.1.1 Funkce volného času.....	11
1.1.2 Význam výzkumu při stanovení definice volného času	13
1.1.3 Společenské faktory ovlivňující sféru volného času.....	15
1.1.3.1 Ekonomické hledisko.....	16
1.1.3.2 Sociologické a sociálně-psychologické hledisko.....	16
1.1.3.3 Zdravotně – hygienické hledisko	17
1.1.3.4 Politické hledisko.....	18
1.1.3.5 Pedagogicko-psychologické hledisko	18
1.2 Význam a vývoj volného času v hodnotovém žebříčku jedince a společnosti.....	19
1.2.1 Vzdělávací pojetí volného času	19
1.3 Volný čas z pohledu psychologie	24
1.3.1 Vývojová psychologie	24
1.3.2 Pedagogická psychologie.....	25
1.3.3 Psychohygienu	26
2 Význam volného času pro mládež ve věku 15-18 let	28
2.1 Psychologické aspekty mládeže v období adolescence	28
2.1.1 Kultura mladých lidí	34
2.2 Co mladí lidé 15-18 let ve volném čase potřebují	36
2.2.1 Pozice státu ve sféře volného času dětí a mládeže.....	37
2.2.1.1 Participace mládeže	40
2.2.1.1.1 Projekt Volby – „Rozhodujte o sobě“.....	42
2.2.2 Nabídka volnočasových aktivit pro dospívající.....	44
2.2.2.1 Pedagogika zážitku	45
2.2.2.2 Sport v období dospívání	47
2.2.2.3 Spontánní činnost a otevřené kluby	51
2.2.3 Struktura a vývoj volnočasových aktivit mládeže	54
2.2.3.1 Osoby a organizace ve volném čase mladých lidí	55
2.2.3.2 Struktura a vývoj volnočasových aktivit mládeže	58
2.2.3.2.1 Obecné orientace ve volném čase	62
3 Současná situace nabídky volnočasových aktivit pro mládež v Českých Budějovicích ..	64
3.1 Historie využití volného času na území ČR.....	64
3.2 Možnosti využití volného času mládeží ve věku 15-18 let v Českých Budějovicích	69
3.2.1 Organizované nabídky	69
3.2.1.1 Organizace s velkou členskou základnou a Domy dětí a mládeže	70
3.2.2 Sportovní kluby.....	71
3.2.3 Občanská sdružení	71
3.2.3.1 Projekt SUD – studentské univerzitní divadlo.....	72
3.2.4 Volnočasové nabídky pro neorganizovanou mládež	74
3.2.5 Informační centra pro mládež	75
3.2.6 Participační aktivity mládeže v Českých Budějovicích.....	75
3.2.7 Evropské programy pro mládež.....	76
3.2.7.1 Projekt Kočovní divadlo	77
4 Výsledky šetření aktivit mládeže ve volném čase ve věku 15-18 let v Českých Budějovicích	80
4.1 Zhodnocení výsledků šetření	86
4.2 Výhled do budoucnosti	89

4.2.1	Možnosti výchovného zhodnocování volného času	91
	Závěr	93
	Seznam literatury	94
	Seznam příloh	98
	Příloha č.1. Fotodokumentace projektu Kočovné divadlo.....	98
	Příloha č.2. Vzor použitého dotazníku.....	102
	Abstrakt.....	104

Úvod

Ve své diplomové práci se zaměřuji na širokou oblast volného času mládeže a konkrétní druhy aktivit, které mají pro zkoumanou skupinu populace specifický význam při trávení volného času. Jako svou užší cílovou skupinu jsem si zvolil mládež ve věku 15-18 let. Dále bych se chtěl věnovat popisu volnočasové nabídky pro mládež v Českých Budějovicích a naznačit určité možnosti rozvoje v této oblasti.

Při psaní této práce jsem použil informace načerpané z odborné literatury, ale také poznatky, které jsem získal v průběhu působení v občanském sdružení SUD - studentské univerzitní divadlo České Budějovice. Na jeho činnosti se podílím od jeho založení v roce 2003 a v posledních dvou letech zastávám i funkci předsedy. Naše občanské sdružení se svou činností snaží oslovit především studenty středních a vysokých škol v Českých Budějovicích. Téma pro svou práci jsem si zvolil ve snaze blíže porozumět přáním a potřebám, které mají mladí lidé spojené s oblastí volného času, a následně se pokusit tyto získané poznatky uplatnit v praxi při konkrétní činnosti tohoto občanského sdružení.

Má práce se skládá ze dvou částí. V první části se budu věnovat otázce, co si můžeme představit pod pojmem volný čas, a též tomu, jak se proměňovalo chápání jeho významu v lidské společnosti. Prostřednictvím této kapitoly bych chtěl alespoň částečně přiblížit různé přístupy, pohledy a hlediska, která formují rozmanitou oblast volného času.

V následující kapitole se již zaměřím na mnou zvolenou skupinu mládeže ve věku 15-18 let. V úvodu této kapitoly uvedu psychologické aspekty mládeže ve vývojovém období adolescence, jejichž znalost je, myslím si, nezbytná pro práci s touto cílovou skupinou. Dále se budu snažit odpovědět na otázky, co mladí lidé ve volném čase potřebují a kdo a jakým způsobem se snaží nabízet možnosti jak tyto potřeby uspokojit. V souvislosti s tím bych rád zmínil přístup participace mládeže na životě společnosti a poté některé poznatky, které využívá výchovný směr pedagogika zážitku. Zároveň bych rád nabídl některé druhy aktivit ve volném čase, které mají pro tuto věkovou skupinu specifický význam. V závěru této kapitoly přiblížím některé výsledky výzkumů zaměřených na oblast volného času mládeže v ČR, z jejichž poznatků můžeme vycházet při stanovování cílů a volby metod v práci s mládeží.

Druhá část mé práce bude již zaměřena více prakticky. Za důležité považuji uvést krátký přehled toho, jakým druhům aktivit se může mládež věnovat na území ČR. V samotné kapitole bych se rád zabýval popisem současné nabídky aktivit pro volný čas mládeže v Českých Budějovicích. V tomto přehledu se zaměřím jednak na konkrétní nabídku organizovaných a neorganizovaných volnočasových aktivit v tomto městě, a rovněž na způsob, jakým je mládež o této nabídce informována. V závěru kapitoly bych se rád zmínil o tom, jakým způsobem je zde realizován princip participace mládeže.

V další kapitole se budu věnovat výsledkům dotazníkového šetření aktivit mládeže ve věku 15-18 let ve volném čase v Českých Budějovicích. Toto šetření jsem prováděl na jedné základní a třech středních školách v tomto městě. V závěru této kapitoly uvedu krátké zhodnocení tohoto šetření.

Následující kapitola nabízí některé možnosti a směry, kterými by se mohla vyvíjet oblast volnočasových aktivit pro mládež v budoucnu. Rovněž bych chtěl poukázat na některé možnosti ve výchovném zhodnocování volného času. Obzvláště široká skupina mladých lidí potřebuje ve větší míře inspirovat a motivovat k aktivnímu trávení volného času, protože je obecně platné, že pokud tento styl v tomto období přijme jedinec jako svůj vlastní, pak jej praktikuje i v průběhu svého následujícího života.

1 Volný čas a jeho význam ve společnosti

Co si můžeme představit pod pojmem volný čas? Otázka na kterou jistě není lehké odpovědět jednoznačným způsobem, který by vyjádřil a obsáhl všechny dimenze tohoto pojmu. Při snaze o odpověď na výše zmíněnou otázku si můžeme pomoci rozdělením tohoto termínu na volný a čas. Čas je jistě neodmyslitelně spjat se životem člověka. „*Lidé jsou zvyklí vnímat a hodnotit události ve společenském dění, ale i své vlastní aktivity, své zážitky a svůj život téměř vždy ve spojitosti s časem, v určitém časovém horizontu. Času lidé podřizují své konání, dokonce mnozí žijí pod neustálým časovým tlakem, mají pocit časového stresu. Mnohdy namísto aby ovládali svůj čas, čas ovládá je.*“¹ Tato myšlenka nabývá na pravdivosti především v současné době, pro kterou je jedním z typických znaků právě urychlení, ať již vývoje, či pohybu v mnoha sférách a oblastech dnešního života. Můžeme říci, že během každého dne jsou časové úseky, v nichž se lidé věnují činnostem, které jsou spojeny s jejich povinnostmi a mohou rovněž souviset s jejich prací, a dále zde existuje doba, kdy mají takzvaně volno a s touto dobou mohou svobodně nakládat a využívat ji podle své vůle. Právě pro tuto část dne se ustálilo označení volný čas. Oblast a doba volného času, tato významná charakteristika moderní industriální společnosti, nabývá stále vyššího významu, a právě proto se stává cílem zkoumání z pohledu různých vědních disciplín jako je např. pedagogika, psychologie a sociologie. Četnost možností hodnocení této oblasti z pohledu jednotlivých vědních disciplín, poukazuje na širší a členitost pojmu volný čas.

1.1 Vymezení pojmu volný čas

Jelikož nám problematika volného času nabízí mnoho způsobů, jak na ni pohlížet, je nasnadě, že existuje celá řada možností, jak volný čas definovat. Například Břetislav Hofbauer uvádí tuto definici volného času: „*Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“² Podobně definuje volný čas i Irena Slepíčková: „*Volný čas lze v souhrnu definovat jako dobu, časový prostor, v němž jedinec nemá žádné povinnosti vůči sobě ani druhým lidem a v němž se pouze na základě svého vlastního svobodného rozhodnutí věnuje vybraným činnostem. Tyto činnosti ho baví, přinášejí mu radost a uspokojení a nejsou*

¹ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005, s. 9.

*zdrojem trvalých obav či pocitů úzkosti.*³ Definici z pohledu sociologického uvádí Petr Sak: „*Volný čas jedinců a v úhrnu volný čas společnosti, představuje duchovní bohatství společnosti a její významnou systémovou charakteristiku. Volný čas ve svém rozsahu a obsahu je systémově provázán s daným typem společnosti, kterému odpovídají určité hodnoty, instituce vzorce chování a sociální mechanismy spojené s naplňováním volného času.*“⁴

Při snaze o vymezení pojmu volný čas upřednostňujeme jednak jeho časové aspekty jako jsou pracovní doba a doba vzdělávání, tak i obsahové aspekty jako například seberealizace a svoboda jednání. S ohledem na aspekt časový se volný čas vymezuje jako doba, která nám zbývá po pracovním nebo studijním čase, který je spojen s úkoly a zároveň čas, který potřebujeme pro uspokojení základních fyziologických potřeb. V druhém případě můžeme volný čas charakterizovat jako čas v němž se jedinec může svobodně realizovat nezávisle na svých povinnostech.

Při snaze o vysvětlení podstaty a významu volného času se lze setkat se třemi různými přístupy: prvním přístupem je pohled subjektivní, který se zaměřuje především na zkoumání světa a společnosti z hlediska psychosociálních souvislostí, druhým přístupem je pohled objektivní, pro který je stěžejní především využití teorií, které se snaží vysvětlit chování člověka. Posledním přístupem je pohled celostní, který je sloučen z obou dvou přístupů předchozích a snaží se pohlížet na volný čas s ohledem na všechny jeho popisované aspekty. V kombinaci výše uvedených přístupů lze potom volný čas pojmut jako šest různých oblastí, kterým bych rád, vzhledem k jejich významu pro přesnější vymezení pojmu volný čas, dále věnoval pozornost⁵.

První oblast lze vymezit jako svobodu v protikladu k práci - zde je volný čas chápán jako osvobození od práce a zbavení se pracovních povinností. Slepíčková v této souvislosti poznamenává: „*Člověk musí plnit ve svém životě mnoho povinností, které zaručují, že přežije, že bude mít co jíst, kde spát, že bude schopen zajistit dostatečné životní podmínky pro sebe i pro své blízké. Vedle této doby jsou však i chvíle, kdy nemusí pracovat, kdy si může zvolit*

² HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 13.

³ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005, s. 14.

⁴ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce – Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda, Servis 2004, s. 59.

⁵ Srov. SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova 2005, s. 11.

činnost, které se bude věnovat zcela nezávisle na předchozích povinnostech a pro své potěšení.“⁶

V druhé oblasti je volný čas chápán hlavně jako časový prostor, který je objektivně vnímán jako doba, která následuje po splnění pracovních povinností a zároveň po zajištění všech biologických potřeb člověka. I pro tuto oblast je charakteristické, že v časovém úseku, který nazýváme volný čas, se člověk věnuje činnostem pro které se svobodně rozhodne a které mu rovněž přinášejí radost a uspokojení. Objektivní pojetí volného času popisuje především jeho kvantitativní charakteristiky, jakými je například nárůst jeho celkového objemu v životě člověka v současné společnosti.

Třetí pojetí oblasti volného času je charakterizováno formou činnosti, kterou v ní uskutečňujeme. Tato myšlenka je podmíněna faktem, že by volný čas měl naplňovat život člověka nezávisle na jeho povinnostech, které souvisejí s jeho prací, rodinou a začleněním do společnosti. Toto naplnění života je zprostředkováno právě činnostmi ve volném čase, jež by měly jedinci přinášet odpočinek a zábavu, podílet se na rozvoji jeho osobnosti. V tomto pojetí můžeme nalézt jeden nedostatek. Nepočítá se zde s možností, že se ve volném čase nemusí lidé zákonitě věnovat nějaké činnosti, ale mohou takřkajíc nedělat nic.

Dále můžeme na volný čas nahlížet jako na určitý symbol sociálního postavení člověka ve společnosti. V této souvislosti Slepíčková poznamenává: „*Jde o to, jaké podmínky pro volný čas ve společnosti existují a jaké normy jeho trávení jsou prezentovány či požadovány.*“⁷ Volný čas se stal nedílnou součástí každodenního života jedince, na rozdíl od předchozích století, a dnes se tato oblast zásadně dotýká masové většiny jedinců ve společnosti. Samozřejmě toto masové rozšíření s sebou přineslo i atraktivitu a možnost jej využívat ke komerčním účelům. Avšak tento ekonomický aspekt je faktor, který určuje způsob využití volného času u různých sociálních skupin, neboť zde hrají roli časová a finanční náročnost jednotlivých volnočasových aktivit. To, jakým způsobem jedinec tráví volný čas, poukazuje na příslušnost k určité sociální vrstvě a ostatní členové společnosti jej vnímají jako jedince konkrétního sociálního postavení. Ale lidé netráví volný čas jen způsobem, který odpovídá jejich sociálnímu postavení - například při snaze o začlenění do jiné sociální vrstvy může jedinec, právě změnou aktivit při trávení volného času, vědomě či nevědomě demonstrovat příslušnost k žádané sociální skupině.

⁶ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005 s. 11.

⁷ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005, s. 12.

Následující oblast volného času je rovněž spojena s aktivitou člověka ve společnosti, která má v tomto případě charakter sociální pomoci. Na této činnosti by se měli společně aktivně podílet stát a společnost, a to konkrétně snahou o uspokojování potřeb a přání lidí, kteří se ocitli ve složitých životních podmínkách: „*Výrazná je úloha volného času v prevenci negativních sociálních jevů jako je kriminalita, zneužívání drog, nevhodné sociální chování, které mají původ velmi často právě v potížích lidí s uspokojováním jejich potřeb.*“⁸ Podle mého názoru tento způsob participace na společenském dění v rámci volného času nabývá stále na významu.

Jako poslední v tomto krátkém výčtu bych rád uvedl pohled, který poukazuje na funkci volného času v sociální skupině. Z pohledu volného času se jedná o skupiny v nichž jedinec realizuje své volnočasové aktivity. Stěžejní pro vstup jedince do této skupiny je nejčastěji podobnost společných zájmů a životního stylu a velkou roli zde hrají i další faktory jako místo bydliště, pohlaví, věk atd. Oblast volného času je těmito uvedenými faktory společensky podmíněna a můžeme říci, že společnost může vést jedince i k určitému způsobu trávení volného času, který může přispívat k naplnění cíle konkrétní sociální skupiny: „*Volný čas tak představuje prostor a zároveň prostředek sociální kontroly či vytváření sociálního užítku. Každá sociální skupina však preferuje a vyznává rozdílný systém hodnot a norem a podle toho se také liší volnočasové aktivity, kterým se věnuje.*“⁹

1.1.1 Funkce volného času

Pokud se chceme zabývat otázkou co je to vlastně volný čas, dříve či později narazíme na další otázku: jakou volný čas vlastně plní funkci v životě člověka? Nejčastěji se v literatuře můžeme setkat s následujícími odpověďmi: volný čas by se měl starat o účast na sociálním životě člověka a současně poskytovat možnosti k zajímavému prožívání a tvůrčímu vyjádření jedince. Dále by mu měl být prostorem k rekreaci a odpočinku a nabízet kompenzaci k jeho jednostrannému zatížení. A v neposlední řadě by měl být prostorem pro získávání informací a tím mu usnadňovat orientaci ve společnosti.

⁸ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova 2005, s. 13.

⁹ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova 2005, s. 13.

Volný čas plní ve společnosti řadu úkolů a funkcí. V souvislosti se společenským významem volného času je třeba zmínit jeho úlohu instrumentální, jíž se začalo dostávat větší pozornosti s nástupem industrializace a kapitalismu na počátku 19.století. Stejně, jako se začala práce lépe organizovat a vymezovat se její pevná struktura, tak se začalo přistupovat i k době volného času. V této době měl mít pracující člověk možnost zregenerovat po práci unavený organismus a využít ho rovněž k péči o své zdraví, aby mohl následně opět odvádět kvalitní pracovní výkon.

Další, velice významnou funkcí volného času, je funkce humanizační, pro kterou jsou stěžejní aktivity ve volném čase, jež se uplatňují v procesu socializace a výchovy. Tyto aktivity velmi výraznou měrou přispívají ke vzdělání a celkovému rozvoji osobnosti jedince. Každý člověk tyto aktivity přebírá ze svého sociálního prostředí a tímto z něj čerpá nové zkušenosti a dovednosti. Rovněž tak se v něm učí sociálním rolím a v důsledku jeho působení si osvojuje i konkrétní normy a hodnoty. Rovněž bych zde rád zmínil velmi důležitý, ale podle mého názoru, často opomíjený fakt, že ve volném čase se uchovává a přenáší, zejména prostřednictvím lidových zvyků a slavností, kulturní dědictví každé populace.

V neposlední řadě ve volném čase nalézáme funkci zábavnou, kterou někteří považují za jeho funkci hlavní. Volný čas zde nabízí prostor pro odložení každodenních povinností a zároveň možnost realizace osobních zájmů, při kterých člověk uskutečňuje své potřeby a přání. Toto naplnění přání a potřeb přináší člověku příjemné prožitky spojené s pocitem zábavy a radosti. Avšak i tato „radostná“ oblast sebou přináší jistá rizika: *„Zde třeba však opět připomenout některé negativní tendence v trávení volného času typické pro současnou dobu. Odvíjejí se od konzumního způsobu života spojeného s vyhledáváním (a často velmi agresivní nabídkou) pasivních, netvořivých forem zábavy, hedonismem a subjektivismem.“*¹⁰ V této konkrétní oblasti volného času, která je spojena s jeho zábavnou funkcí se nabízí široké pole možností v realizaci tvořivých aktivit každého z nás. V současné době se však jedinec naučil do jisté míry odolávat velmi silným komerčním tlakům, které nabízejí blyštivější a snadnější cestu k zábavě.

¹⁰ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005, s. 22.

1.1.2 Význam výzkumu při stanovení definice volného času

Dosud jsem se snažil najít odpověď na otázku co je to volný čas. Snažil jsem se jej definovat, popsat jeho funkce i způsoby jakými lze na volný čas pohlížet. K dalšímu hlubšímu objasnění tohoto pojmu nám může napomoci realizace výzkumu, který je zaměřen na popis a posuzování aktivit, kterým se lidé věnují ve volném čase. Při jejich realizaci se vychází nejvíce ze dvou přístupů. První z nich se snaží vymezit jakým činností se člověk věnuje ve volném čase a je zaměřen především na jeho kvantitativní hodnocení. Před samotným průzkumem oblasti volného času, si můžeme definovat, jakým činností se člověk věnuje v průběhu celého dne. Veškerou dobu života můžeme označit za jednotu tří časových období a to svobodně použitelné, rozdělené a vlastní osobou určené disponibilní doby (nezávislý čas, jehož hlavním rysem je sebeurčení), povinné, záměrné a závazné nutné doby (vázaný čas, jehož charakteristickým rysem je účelové určení, a konečně pevně stanovené, odjinud určené a závisle determinované doby (závislý čas, pro nějž je charakteristické cizí určení).¹¹

Při snaze o již konkrétní popis způsobu, jakým jedinec tráví svůj volný čas, se nejčastěji užívají jeho základní charakteristiky. Mezi tyto charakteristiky patří: časový objem, kolik z něj se věnuje jednotlivým činnostem, dále struktura aktivit kterými je volný čas naplněn, a dále preference aktivit a četnost se kterou se objevují v programu volného času.

Jako příklad techniky, která se při tomto výzkumu používá, můžeme uvést časový snímek dne nebo jeho části, v našem případě volného času. Tato technika je založena na sledování a evidenci konkrétních činností, kterým se jedinec věnuje v 10 - 15 minutových úsecích. Toto sledování se obecně provádí po dobu 5 – 6 týdnů. Z tohoto popisu je jasně patrné, že tento způsob výzkumu je velice časově i finančně náročný a jeho použitelnost je limitována především těmito faktory.

Jako další metody, které se pro tyto účely využívají lze uvést, nejčastěji využívanou, formu dotazníku nebo rozhovoru, při kterém se dotazujeme jak jedinec trávil svůj volný čas. Jako příklad složení aktivit, kterými jedinec v ČR tráví svůj volný čas, bych zde rád uvedl výsledky terénního výzkumu Naše společnost 2004, které provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR v termínu 15 - 23.3. 2004. Respondenti

¹¹Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 27.

výzkumu, kteří byli reprezentováni občany ČR ve věku od 15 let, byli vybráni kvótním výběrem. Celkový počet dotazovaných respondentů byl 1056.¹²

Z výsledků šetření vyplývá, že mezi zkoumanými formami trávení volného času je nejfrekventovanější četba časopisů, které se pravidelně alespoň jednou týdně věnuje 70 % české populace starší 15 let, zatímco jen 3 % podle vlastního vyjádření časopisy nikdy nečtou. Četbou knih se ve svém volném čase zabývají rovněž často, i když celkově méně, než četbou časopisů. Pravidelně alespoň jednou za týden čte knihy 43 % lidí, dalších 48 % tráví svůj volný čas četbou knih sporadičtěji a jen 9 % knihy nečte vůbec. Poměrně oblíbenou aktivitou ve volném čase je i poslech nahrávek na kazetách, CD či jiných záznamových nosičích, kterému se pravidelně alespoň jednou týdně věnuje asi polovina (49 %) české populace. Kontakt s živou hudební produkcí, ať už jde o hudbu populární či vážnou, je v porovnání s tím pochopitelně mnohem nižší. Na koncerty populární hudby alespoň příležitostně chodí necelá polovina (45 %) občanů., včetně jedné desetiny, která se těchto akcí účastní pravidelně alespoň jednou za měsíc. Koncerty vážné hudby navštěvuje alespoň občas méně než třetina (30 %) lidí, 5 % je absolvuje minimálně jednou měsíčně. Mezi veřejnými kulturními produkcemi je z nabízených možností relativně nejpoblárnější kino, do kterého ve svém volném čase alespoň občas zajdou skoro dvě třetiny (63 %) občanů. Jen o něco menší, asi třípětinová část populace (58 %) alespoň někdy věnuje svůj volný čas návštěvě divadla. Do galerie či na výstavu výtvarného umění alespoň příležitostně zavítá 44 % lidí, 5 % tak podle vlastního vyjádření činí jednou za měsíc nebo častěji. Vlastní pohybové aktivitě (sportu či cvičení) se pravidelně jednou za týden nebo častěji věnuje třetina (34 %) respondentů šetření, přibližně stejná část (32 %) naopak vůbec nesportuje, ani necvičí. S výjimkou 11 % však čeští občané alespoň občas konají výlety do přírody nebo turistické pochody, téměř čtvrtina (23 %) tak činí každý týden nebo častěji. Více než čtvrtina (27 %) respondentů výzkumu se podle vlastního vyjádření minimálně jednou týdně vzdělává v některém cizím jazyce či odborném předmětu, dalších 30% tak činí alespoň občas. Poměrně často lidé u nás tráví svůj volný čas ve společnosti svých přátel, známých či sousedů - 45 % minimálně jednou za týden, dalších 41 % alespoň jednou za měsíc. Více než polovina (53 %) českých občanů přitom nejméně jednou za měsíc zajde do restaurace, vinárny nebo kavárny, z toho 21 % zde tráví svůj volný čas jednou týdně či častěji. Mimo již uvedené aktivity se ve svém volném čase přibližně devět z deseti dotázaných (89 %) zabývá nějakým jiným koníčkem,

¹² Srov. *Naše společnost 2004* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Tisková zpráva, zveřejněno 26.4. 2004 [cit. 2007-15 -5]. Dostupné na WWW: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100351s_oz40426.pdf

přičemž necelá polovina (47 %) se svému hobby věnuje minimálně jednou či vícekrát v týdnu a dalších 30 % alespoň jednou za měsíc.¹³

Z výsledků šetření můžeme jistě vyvodit určité závěry, jakým způsobem tráví lidé v naší republice svůj volný čas a jaké volnočasové aktivity jsou pro ně atraktivní. To však není cílem mé diplomové práce a tato široká oblast jistě bude i do budoucna podrobena dalším šetřením.

Druhý přístup, který se využívá při zkoumání volného času, se zaměřuje na příčiny skutečností - proč lidé tráví volný čas konkrétním způsobem: „*Celostní pojetí volného času respektuje jeho složitost, když bere v úvahu vlivy prostředí společně s potřebami a motivy jedince. Přitom prostředí představuje složitou kombinaci sociálních, kulturních, geografických a historických vlivů, které se projevují např. v ustálených vzorcích chování, ve zvycích, regionálních zvláštnostech apod.*“¹⁴ Cílem tohoto přístupu není pouze popis a poznání dané situace, ale rovněž hledání přístupů, jakým způsobem by mohlo být ovlivněno množství a kvalita volného času. Dále se z jeho výsledků můžeme inspirovat pro nové přístupy v oblasti nabídky volnočasových aktivit i to, jak skrze ně výchovně působit a tak přispívat k řešení některých problémů.

1.1.3 Společenské faktory ovlivňující sféru volného času

Na tomto místě bych rád uvedl některé důležité činitele, kteří rozhodujícím způsobem ovlivňují oblast volného času. Určujícími činiteli pro tuto sféru jsou především vypěstlost a vztahy společenského prostředí, dále pak aktuální stav společnosti související s životní úrovní a národnostní příslušností, rovněž velký vliv mají sociodemografičtí činitelé, jako například natalita a mortalita, a v neposlední řadě psychologické a fyziologické faktory jakými jsou například mezilidské vztahy, či věk pohlaví a zdravotní stav.

¹³ Srov. *Naše společnost 2004* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Tisková zpráva, zveřejněno 26.4. 2004 [cit. 2007-15 -5]. Dostupné na WWW: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100351s_oz40426.pdf

¹⁴ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005, s. 17.

Nad volným časem se můžeme zamýšlet rovněž z různých pohledů, spojených s důrazem na konkrétní odborné zaměření. Při tomto zamýšlení můžeme uvést některá další zajímavá hlediska, která jsou spojena právě s výše popisovanou problematikou.¹⁵

1.1.3.1 Ekonomické hledisko

Zde významnou roli hraje výše finančních prostředků, které společnost vkládá do volnočasových zařízení a jejich alespoň částečná návratnost. Z tohoto hlediska je volný čas využíván komerčně. Komerční využití v tržních ekonomikách je dobře prosperujícím odvětvím, avšak ztrácí vzdělávací a výchovnou hodnotu. Z ekonomického hlediska je rovněž důležitý relaxační aspekt volnočasové činnosti – při aktivitách, které člověk provozuje ze své vlastní iniciativy, dělá je rád a přináší mu uspokojení, načerpává nové duševní a fyzické síly, které mu umožňují podávat lepší výkon při činnosti pracovní. Jiřina Pávková konstatuje: „*Světová rada pro turistiku a cestování odhaduje, že celosvětově tržby spojené se službami cestovního ruchu v roce 1992 činily tři biliony amerických dolarů, tedy asi sto tisíc miliard korun. Činnosti ve volném čase živí zábavní průmysl, sportovní organizace, cestovní kanceláře, výrobce oblečení pro sport a volný čas, hotely aj. Odhaduje se, že obyvatelé vyspělých zemí na tyto činnosti vynaloží třetinu svých příjmů. Průmysl volného času je tak vůbec největším odvětvím světového hospodářství. Odhaduje se, že v oblastech spojených s volným časem a zábavou je v USA zaměstnáno asi 25 milionů lidí, asi čtvrtina všech pracujících.*“¹⁶

Řada volnočasových aktivit má zároveň i vzdělávací charakter. Člověk tak může načerpat nové informace, poznatky a dovednosti, které může následně při práci velmi dobře využít. Jeho práce se tak stává kvalitnější a efektivnější.

1.1.3.2 Sociologické a sociálně-psychologické hledisko

Pro sociologické a sociálně-psychologické hledisko je především určující, jakým způsobem činnosti ve volném čase utvářejí mezilidské vztahy a jestli napomáhají k jejich rozvíjení. Tyto činnosti jsou pro jedince nezbytné, jelikož jsou součástí jeho socializace a mají vliv na vytváření formálních a neformálních skupin.

¹⁵ Srov. PÁVKOVÁ J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 15.

Jako příklad můžeme v této souvislosti uvést, jak ovlivňuje sociální prostředí způsob trávení volného času v životě dítěte. Nejvýznamnějším činitelem u tohoto hlediska je prostředí rodiny, ve kterém se uskutečňuje prvotní výchova a dítě v něm přebírá pozitivní i negativní vzory chování. Pakliže rodina neplní svou výchovnou funkci, často ji přebírají školy a výchovná zařízení, ve kterých je možné tuto funkci částečně nahradit kvalifikovaným pedagogickým vedením. Pokud škola a výchovná zařízení ve výchovném procesu selžou, a nepodaří se jim do dostatečné míry nahradit výchovnou funkci rodiny, hrozí riziko, že se dítě dostane pod sféru vlivu nežádoucích sociálních skupin (sekty, narkomani).¹⁷ Pokud společnost nenabízí dostatek zařízení pro volný čas, jež by byla schopna oslovit i mládež takto ohroženou, může se situace této mládeže ještě více zkomplikovat v období dospívání, neboť právě v něm roste význam vrstevnických skupin, které mohou v mnoha případech ovlivnit vývoj jedince negativním směrem.

Dalším velmi silným sociálním vlivem, který v dnešní době významnou měrou ovlivňuje volný čas, je působení hromadných sdělovacích prostředků. Můžeme říci, že život člověka je každodenně spojen s masovými komunikačními prostředky jakými jsou noviny, knihy, rozhlas, televize a samozřejmě v poslední době nejvýrazněji se rozvíjející internet. Tím, že se tyto komunikační prostředky staly nedílnou součástí naší každodenní zkušenosti, vstupují i do utváření názoru na svět kolem nás, tedy i na sféru volného času. Samozřejmě i v této sféře plní funkci předávání důležitých informací, jejichž přenos se díky nim neustále zrychluje a informace se tak stávají dostupnějšími pro stále větší část populace. V tom jistě plní svoji kladnou a nezastupitelnou roli. Avšak současná média jsou rovněž terčem kritiky řady odborníků za šíření povrchní zábavy, která ve svém důsledku vede k názorové manipulaci a přispívá rovněž k pasivnímu přijímání kulturních obsahů. Právě tímto způsobem mohou následně negativně vstupovat i do volného času jednotlivce.¹⁸

1.1.3.3 Zdravotně – hygienické hledisko

Zdravotně-hygienický pohled se stává rozhodujícím faktorem při odpovědi na otázku, jak využití volného času působí na zdravý tělesný a duševní vývoj člověka. Ke sledovaným faktorům patří například hygiena prostředí a sociálních vztahů, v nichž se jedinec nachází, dále jakým způsobem je uspořádán režim dne a rovněž pozorování jak se mění výkon člověka

¹⁶ PÁVKOVÁ J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, str. 15.

¹⁷ Srov. PÁVKOVÁ J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 15.

během dne. Hygienické podmínky pro určité konkrétní oblasti volného času vymezuje stát příslušnými zákony: „*Vedoucí dětských skupin, kteří se účastní táborů nebo jiných zotavovacích akcí či je pořádají (včetně vícedenních výletů), jsou povinni se řídit hygienickými požadavky pro zotavovací akce všech typů, které upravuje č. 258/2000 Sb., ve znění zákona 274/2003 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.*“¹⁹

1.1.3.4 Politické hledisko

Nelze opomenout ani politické hledisko, zde se především zvažuje, jakou měrou stát zasahuje do volného času obyvatelstva. Stát by neměl svými aktivitami narušovat zásadní specifika volného času dětí a mládeže. Státní podíl v oblasti volného času dětí a mládeže je realizován v zakládání, financování a ovlivňování volnočasových zařízení pro děti a mládež, v pomoci organizacím, sdružením a spolkům, které pracují s dětmi a mládeží, ve vytváření podmínek pro uspokojování spontánních aktivit dětí a mládeže mimo organizovanou činnost, ve vytváření kladných postojů dospělých členů společnosti k dětským volnočasovým aktivitám. Dále v utváření pedagogiky volného času a přípravy profesionálních i dobrovolných pedagogů pro tuto činnost a v ochraně před přílišnou komercializací.²⁰

1.1.3.5 Pedagogicko-psychologické hledisko

Na závěr uvádím pedagogicko-psychologická hlediska. Zde je důležité uvést některé pedagogické zásady spojené s aktivitami nabízenými ve volném čase a rovněž různé psychologické aspekty, které jsou s touto oblastí spojeny. Při volnočasových aktivitách musíme počítat s individualitou každého účastníka a dále je nutné je přizpůsobit odpovídajícím způsobem jeho věku. Na úplný závěr stojí za zmínku, jakou měrou tyto činnosti přispívají k uspokojování biologických a psychologických potřeb člověka. Z tohoto hlediska je důležité, aby pedagogické působení rozvíjelo aktivity dětí a mládeže, nabízelo prostor pro spontaneitu, nové dojmy, seberealizaci a sociální kontakty, avšak poskytovalo zároveň i pocit bezpečí a jistoty.

¹⁸ Srov. SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido, 2003, s.136.

¹⁹ *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s.64.

²⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s.16.

1.2 Význam a vývoj volného času v hodnotovém žebříčku jedince a společnosti

Individuální žebříček hodnot každého jedince se velkou měrou projevuje i v oblasti volného času. Můžeme říci, že každá hodnota je to, co odpovídá našim potřebám, zálibám a zájmům a stejné pojmy jsou právě neodmyslitelně spojeny s oblastí volného času. Během našeho života si utváříme již zmíněný hodnotový žebříček: „*Hodnoty nepředstavují izolované prvky motivační struktury jedince bez vzájemných vazeb. Vedle preferenčního významu konkrétní hodnoty pro jedince může každého jedince charakterizovat i strukturace těchto hodnot, vzájemné mezihodnotové souvislosti. Stejná preferenční síla hodnot může při jiné hodnotové konfiguraci představovat jiný hodnotový subjekt. Výsledný obraz preferencí a korelací tvoří hodnotovou orientaci člověka*“²¹ Samotné rozmístění hodnot na pomyslném žebříčku, se odvíjí od pohledu jedince na danou hodnotu jednak z rozumové stránky a zároveň zda je k ní citově vázán. Pakliže chceme však usilovat o „pravou“ hodnotu“, musíme k aktuálním potřebám jedince přiřadit ještě to, co je důležité pro kulturní vývoj člověka a celé společnosti.

1.2.1 Vzdělávací pojetí volného času

Nyní bych se chtěl krátce zaměřit na to, jak se hodnota volného času proměňovala v jednotlivých historických obdobích a jakým způsobem je nahlížena v současné společnosti: „*Volný čas existoval v průběhu lidských dějin stále, aniž byl pociťován jako problém, aniž by zavdával příležitost k zvláštním úvahám. Střídání činnosti a odpočinku odpovídá biologickému rytmu, vlastnímu živočišné říši, u člověka nabylo podoby střídání práce a volného času.*“²² Avšak v průběhu dějin nebyl volný čas vždy považován za přirozenou součást života lidí.

V předindustriální společnosti byl volný čas jakousi výsadou vrstvy lidí, jejichž život nebyl bezprostředně spojen s výrobní prací. Volný čas umožňoval elitě rozvíjet kulturně bohatý a náročný životní styl, ať již v období antiky, středověku či renesance. Naproti tomu lidé, kterým práce zabírala většinu dne, měli volného času pochopitelně méně. Jejich volný

²¹ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, s. 65.

čas byl ovlivňován především společenskými normami a rovněž tradicemi a zvyklostmi. Jako jeden z příkladů zde můžeme uvést slavení svátků, které mělo svůj základ v křesťanské víře: „*První neděli velikonočního postu, nebo chcete-li první postní neděli, se říkalo neděle slaměná či víchová. Během ní se zapalovaly ohně a městy procházely průvody se zapálenými pochodněmi či víchy. Součástí svátku byly samozřejmě nejrůznější zábavy a hry: jakmile se setmělo, zapalovaly se ohně, tančilo se pilo, zpívalo, jedlo a hrála se hra nazvaná „tahání za hůl“.*“²³.

Na základě tohoto příkladu můžeme říci, že i když mělo mnoho lidových svátků především náboženský rozměr, lidé se při nich zároveň oddávali radovánkám, které byly následně terčem kritiky ze strany církve. Lidové slavnosti umožňují člověku manifestovat příslušnost ke konkrétní sociální skupině. V minulosti byly lidové slavnosti zároveň jedním z prvků, jež přispívaly k soudržnosti rodin, farností a cechů.

V kulturních dějinách byl volný čas chápán jako příležitost k duchovnímu rozvoji. Tento fakt měl přímou spojitost s již výše zmíněnou dělbou práce ve společnosti, kdy se teoretické činnosti mohla věnovat jen její menší část. Na tomto základě se můžeme domnívat, že v této době vznikalo sklon chápat volný čas jako hodnotu, která člověku umožňuje získávat vzdělání a s tím spojené vědomé utváření společnosti. V historii můžeme nalézt několik příkladů spojených s tímto pohledem: „*Starořecké slovo scholazein (základ našeho slova škola) znamenalo původně mítí volnou chvíli, prázdnou, zahálet. Protože však, zřejmě ani staří Řekové neschvalovali, aby se volný čas mařil nějakým „chytání lelků“, položili důraz na činnost, které byl volný čas věnován. Význam slovesa scholazein se posunul směrem k této činnosti, zatím blíže neurčené. Scholazein znamená mít čas pro něco věnovat se něčemu. Při tom však nezůstalo. Významový posun pokračoval ke konkretizaci činnosti, které staří Řekové ve volném čase nepochybně dávali přednost přede všemi ostatními. Scholazein znamená – a to je konečný význam tohoto slovesa – poučovat přednášet.*“²⁴ Jako další příklad slova, které prošlo podobnou významovou proměnou, lze uvést podstatné jméno scholé; kterým se původně označoval odpočinek, a které vytvořilo později základ i pro naše slovo škola. Ve starověkém Řecku byl volný čas prostorem pro osobní rozvoj člověka, který byl podmíněn společenským důrazem na pěstování těla i ducha.

²² KUČEROVÁ, S. Volný čas jako hodnota. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 10.

²³ VERDON, J. *Volný čas ve středověku*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 34.

²⁴ KUČEROVÁ, S. Volný čas jako hodnota. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 11, 12.

Stejně jako některé starořecké filosofy ovlivnilo tzv. vzdělávací pojetí volného času, tak podobným směrem se ubíraly i některé pozdější úvahy sociálních utopistů. I oni kladli na jedno z prvních míst v hodnotovém žebříčku uspokojení potřeby poznávat, dovídat se, učit se a studovat. Rovněž se v tomto období začala projevovat snaha o změny, které by ve svém důsledku zcela proměnily oblast volného času: „*Proti „odcizení volného času“ racionalistické etiky práce se od 18. století v osvíceneckém hnutí zdvihl protest s cílem uskutečnit úplnou a opravdovou svobodu člověka, která již byla naznačena ve „volném čase“ humanismu. Proto J.J. Rousseau vyžadoval již v roce 1760 založení veškeré výchovy, tzn. v podstatě celého života, na „čase svobody a volnosti.“*²⁵ Výše popsané vzdělávací pojetí volného času má bezesporu významné zastoupení v dějinném vývoji evropské společnosti a reprezentuje v něm dlouhou tradici.

Tento převažující myšlenkový pohled na společenskou hodnotu volného času trval až do 19. století. Zde se jeho chápání začíná posouvat od spojení s utopistickými představami, ke snaze označit jej za společensko - historický fakt. Tuto nastupující proměnu zapříčinila především rozšiřující se industrializace, oddělení pracovní doby od ostatního dne a zejména zkrácení pracovní doby. Volný čas v tomto období měl být především možností k zregenerování sil a upevnění zdraví: „*Volný čas však dával prostor pro přípravu na plnění povinností nejen pracovních, ale i branných. Zde byl v hojné míře využíván sport jako prostředek této nástrojové funkce, ať již se jednalo o německé turnérství, latentní cíle sokolského hnutí v dobách Rakouska-Uherska či branné prvky při plnění různých odznaků zdatnosti v zemích bývalého socialistického bloku.*“²⁶

Období přelomu 19. a 20. století přineslo do oblasti chápání hodnoty volného času nové prvky. Výraznou roli v něm začínala sehrávat především vrstva pracujících lidí – ti se začali hlásit o svá práva ve společnosti a tím i o právo na volný čas. Avšak následný příchod dvou světových válek přinesl spolu s potlačením svobody i výrazný zásah do svobodné oblasti volného času.

V poválečné Evropě po roce 1945 proběhly tři fáze vývoje volného času. V 50. letech převažovala orientace na zotavovací, regenerační a rekreační funkci volného času. Volný čas byl vnímán především jako možnost k obnově psychických i duševních sil: „*Po druhé světové válce se volný čas stal supersymbolem industriální společnosti. Jeho rozsah se podstatně*

²⁵ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s.24.

²⁶ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005, s. 21.

rozšířil. Lidé narození kolem roku 1900 pracovali ročně kolem 110 tisíc hodin, lidé narození kolem roku 1956 odpracují ročně kolem 70 tisíc hodin.“²⁷ Druhá fáze proběhla v 60. a 70. letech, kdy se volný čas stal možností ke konzumu a utrácení peněz. Pro novou „konzumní kulturu“ byly typické symboly jako auto a cestování, televize, disko, reklama a móda. U nás se konzumní koncepce volného času projevila v daleko menším měřítku než v zahraničí. Výzkumy v tehdejší době ukázaly, že lidé připisovali volnému času maximální význam a zároveň pocítovali jeho nedostatek. Lidé si přáli zrychlení pohybu a informací, které by přispělo k prodloužení volného času. Pro třetí fázi v 80. letech byl ve vyspělých zemích charakteristický odklon od konzumní orientace. Lidé chtěli naopak volný čas vědomě a intenzívně prožívat. Opravdový prožitek se stal hlavním a nejdůležitějším pojmem nové koncepce a orientace volného času. Dochází k znejistění a zpochybnění dosavadních hodnot vlivem společenských změn, jakými bylo například zavádění nových výrobních technologií a zánik tradičních povolání, přenesení autority státu na mocné hospodářské skupiny, změna funkcí institucí, rodiny a školy, změna hodnot a norem, stanovení nových cílů, vzrůst životní a spotřební úrovně a rovněž nové formy zážitků.²⁸

V dnešní společnosti, pro kterou je, myslím, typické nepřeberné množství možností jak trávit volný čas, se přesouvá důležitost od otázky co je volný čas a jaký má význam pro společnost, k otázce jakým způsobem ho člověk tráví. V tomto ohledu nám do oblasti trávení volného času vstupují dvě skupiny hodnot jimiž jsou na jedné straně přijetí povinnosti a na straně druhé hodnoty související s rozvojem vlastní osoby. Dnes převládá trend odklonu od hodnot, pro které je společným jmenovatelem povinnost. Mám na mysli hodnoty jakými jsou například disciplína, pořádek a skromnost. Naopak do popředí zájmu a kladného hodnocení společnosti se dostává důraz na volnost, seberealizaci a plně prožívanou přítomnost. Tato současná změna hodnotového systému se projevuje především u mladých lidí a významnou měrou ovlivňuje jejich životní postoj.

Význam práce se přesunul z centra života a ta již není chápána jako jediný existenční cíl. V souvislosti s proměnou chápání světa práce a volného času lze pro ilustraci uvést následné rozdělení životních stylů: „pracovně orientovaný životní styl“, pro nějž je ústředním smyslem života zejména profesionální činnost. Volný čas je zde stále chápán jako vedlejší

²⁷ KNOTKOVÁ, D. Volný čas dospělých v kontextu celoživotního vzdělávání. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, s. 29.

²⁸ Srov. KUČEROVÁ, S. Volný čas jako hodnota. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 14, 15.

kategorie, která slouží k tělesnému odpočinku, rekreaci a zotavení. Dalším je „hédonistický životní styl“, který se liší od předchozího především přesunem životních zájmů do oblasti volného času, rodiny a soukromí. Práce je zde chápána jen jako nutná součást života, která je následně vyvážena vlastním svobodným vyžitím ve volném čase. „Celistvý životní“ styl je charakterizován naopak úsilím o sjednocení celého všedního dne a snaží se omezit oddělení životních oblastí práce a volného času. Tento životní styl obsahuje nejen extrém profesionální práce, naplňující běžný den, ale i druhou krajní mez, která poukazuje na redukci vlastní práce ve prospěch dodatečné aktivity, kterou uskutečňujeme ve zbývajícím časovém úseku.²⁹

Těmito hodnotovými změnami ve volném čase současné společnosti se zabýval i německý pedagog H.W. Opaschowski. Ve své práci o volném čase v západním Německu poukazoval například na vysoké finanční možnosti mladé generace a velkou možnost se vzdělávat, jenž neměla žádná z generací před nimi. Současně lidé s možností tohoto blahobytu touží po větší délce svého volného času, který by mohli využívat pro své zájmy a svůj život. Dále kritizuje současné pojetí volného času, v němž se lidé vzdělávají pouze v oblastech souvisejících s jejich prací a nikoli pro svůj osobní rozvoj. Rovněž projevuje svůj nesouhlas s pouze jednostrannou formou osvěty, ve které již ani škola nepřispívá k uvědomění si osobní odpovědnosti za svůj volný čas a takto vznikající nevědomost lidí vede následně k využívání konzumních nabídek v trávení volného času.³⁰

V souvislosti s výše uvedenými hodnotovými změnami ve společnosti můžeme uvést další myšlenku H.W. Opaschowského, kterou načrtává další vývoj v této oblasti: „... vyvine se vlastní „volnočasově kulturní životní styl“, který ovlivní nejen chování lidí ve volném čase, ale i celkové životní zvyklosti a bude mít zpětné účinky i na svět práce.“³¹ Pro tento životní styl by měl být hlavním charakteristickým znakem odklon od konzumu a naopak příklon k vlastnímu aktivnímu se podílení na využití a tvorbě volného času. Dalšími důležitými znaky tohoto životního stylu jsou otevřenost a tvořivost, osvobození se od stresu a spěchu, a v neposlední řadě zábava a s ní související získání dobrého pocitu, který budeme společně prožívat ať již v rodině, či se svými kamarády a známými.

Pravdivost této teorie je možné pozorovat v současných trendech ovlivňujících náš život. Rovněž je patrný růst významu hodnot, které jsou spojeny s individuálním rozvojem

²⁹Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 50.

³⁰Srov. KUČEROVÁ, S. Volný čas jako hodnota. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita 1994, s. 16.

jedince, jež jsou obsaženy v jeho vlastních osobních zájmech ve volném čase. Volný čas se stal neomezenou možností člověka vrátit se k sobě samému, k svému plnému životu, ve kterém může přemýšlet o hodnotách, uvědomovat si jejich ohrožení a věnovat se jejich záchraně. Právě aktivní a kritické pojetí volného času je asi jedinou zbraní proti lákadlům zábavného průmyslu s jeho promyšlenými prostředky vybízejícími ke spotřebě. Myslím si, že právě „volnočasově kulturní životní styl“ naplněn výše zmíněnými hodnotami, nám nabízí možnost využít život plným a aktivním způsobem.

1.3 Volný čas z pohledu psychologie

Problematikou volného času se můžeme rovněž zabývat z pohledu různých vědních oborů mezi něž patří i psychologie. Vědní obor psychologie lze definovat jako vědu o chování a prožívání živých bytostí. Z psychologického pohledu je tedy pro nás důležité, jakým způsobem se projevuje volný čas v chování člověka a rovněž to, jak je jedincem vnitřně, subjektivně vnímán, chápán a hodnocen. Při snaze o širší psychologické zkoumání oblasti volného času můžeme svůj přístup rozšířit konkrétními poznatky z oboru ontogenetické psychologie, pedagogické psychologie a psychohygieny.³²

1.3.1 Vývojová psychologie

Při vývoji osobnosti člověka zaujímá volný čas důležité místo. Můžeme říci, že od narození dítěte až do nástupu na školu je volný čas dítěte určován a organizován. Ve volném čase se po celý den střídají zábava s odpočinkem a protipól povinností je zde zastoupen zatím ve velmi omezené míře. První větší změna ve volném čase jedince je spojená se vstupem na základní školu: „*Volný čas žáka, zejména na 1.stupni ZŠ, bývá dosti rozsáhlý, ale jeho organizace a náplň bývá ještě většinou zajišťována dospělými. Přesto však již jedinec tohoto věkového období má určité tendence a také možnosti nakládat sám se svým volným časem podle svého rozhodnutí.*“³³ Tato rozhodnutí jsou však pro tak mladého jedince značně

³¹ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 50.

³² Srov. ŘEHULKA, E: Psychologické aspekty volného času. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 30.

³³ ŘEHULKA, E: Psychologické aspekty volného času. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 31.

obtížná a proto je velmi důležitý dohled dospělých. Druhým nebezpečím se kterým se, v tomto období, může dítě setkat ve svém volném čase je naopak zavalení řadou aktivit, které mu mají tuto dobu vyplnit. Tato přemíra aktivit se stává pro dítě přemírou povinností, které jej jak psychicky tak fyzicky nadměrně zatěžují. Je tedy možné konstatovat, že jak výrazné omezení, tak i naprostá volnost nejsou, nejen v tomto období vývoje jedince, dobrým přístupem ve využití volného času.

Další proměna volného času je spojena s obdobím dospívání, konkrétně s nástupem pubescence. V náplni volného času pubescenta můžeme pozorovat aktuální tendence jeho osobnosti a zároveň nahlížet na jeho zájmovou a hodnotovou orientaci. Dřívější úlohu dospělých, která spočívala v organizování a řízení volného času pubescent odmítá a považuje ji za manipulaci se svou osobností. Z těchto důvodů by se měla aktivita ze strany dospělých zaměřit především na nabídku možných druhů aktivit pro volný čas.³⁴

Následné období adolescence je spojeno zejména s větší odpovědností jedince za využití svého volného času. Vzhledem k tématickému zaměření mé diplomové práce bych chtěl tomuto vývojovému období věnovat samostatnou kapitolu.

V období dospělosti je problematika volného času nejvíce ovlivňována osobností a společensko-ekonomickou situací každého z nás. Období stárnutí a stáří, které je spojeno s odchodem do důchodu, znamená velký nárůst objemu volného času. Zde opět využití a náplň volného času získává na své důležitosti a výrazně se podílí na celkové psychofyzilogické kondici stárnoucího člověka.

1.3.2 Pedagogická psychologie

Z pohledu pedagogické psychologie představuje volný čas prostor, kde dochází k významnému formování osobnosti člověka. Volný čas je tedy z tohoto pohledu především spojen s možností výchovy a vzdělávání. Rovněž nabízí prostor k tomu, aby se mladý člověk naučil samostatně vhodným způsobem využívat volný čas, a tak přispívat k rozvoji nejen svojí osobnosti, ale i svého nejbližšího okolí.

³⁴Srov. ŘEHULKA, E: Psychologické aspekty volného času. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 32.

Tato psychologická disciplína se rovněž zaměřuje na zkoumání volného času z behaviorálního hlediska. Při tomto výzkumu se analyticky zpracovávají poznatky, které se zaměřují především na oblast rozsahu volného času, obsahu volného času a struktury volného času.³⁵

1.3.3 Psychohygienu

Snad nejvíce se z psychologických disciplín problematice volného času věnuje psychohygienu. Tento zájem je pochopitelný, protože v oblasti zájmu psychohygieny se vyskytují funkce volného času, jakými jsou relaxace či zotavení. Psychohygienu, sloužící k udržení, prohloubení nebo znovuzískání duševního zdraví a rovnováhy, má ve volném čase široké uplatnění: „*Objektivně představuje volný čas pro psychohygienu prostor, kde lze aplikovat nejefektivněji všechna opatření a postupy, které vedou k znovuzískání a upevnění zdraví. Řada různých relaxačních technik nebo psychohygienických programů jsou koncipovány pro volný čas.*

Subjektivně – z pohledu konzumenta psychohygienických rad – je volný čas pozitivní hodnotou jen tehdy, když je dobře a konstruktivně využíván. Jestliže však není volný čas užitečně naplněn, stává se nepříjemnou zátěží, která vyvolává nebo zhoršuje maladaptivní projevy.“³⁶

Důležitým problémem je vedle správného využití volného času i jeho získávání a to především v současné době podnikání, kdy vznikají časové stresy, které nabourávají fyzické i psychické zdraví.

Psychohygienu přisuzuje volnému času ještě další důležitou funkci, jež je nejlepším prostorem pro formování představ o budoucnosti osobnosti. Tento proces obvykle probíhá při tzv. denním snění, které představuje spontánní proud subjektivně příjemných představ vyvolávaných zájmy, potřebami a hodnotami člověka. Denní snění je velmi důležité

³⁵ Srov. ŘEHULKA, E: Psychologické aspekty volného času. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 33.

³⁶ ŘEHULKA, E: Psychologické aspekty volného času. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 36.

pro udržení psychické vyrovnanosti. Jeho přemíra však může vést až k následnému odtržení osobnosti od reality.

Souhrně je tedy možné konstatovat, že psychohygienu se snaží o využití volného času k rozvoji zdravé osobnosti a to ve smyslu zdraví jako stavu plné tělesné, psychické a sociální pohody.

2 Význam volného času pro mládež ve věku 15-18 let

Volný čas mládeže je specifickou oblastí, které se dostává pozornosti z řad odborníků z různých vědních oborů. Jaká má toto období specifika a jakými aktivitami mládež svůj volný čas naplňuje? Jakým způsobem může společnost reflektovat potřeby mládeže ve volném čase? Že má volný čas v životě mládeže nezastupitelnou úlohu, dokládá i Vážanský, když konstatuje, že: „*Nejaktivnějším obdobím z hlediska množství a náplně volného času je úsek kolem 17. roku života, kdy vrcholí četnost řady aktivit. Těžiště tvorby životního stylu spadá přibližně do věku kolem 16 let, v němž se utvářejí kulturní volnočasová zaměření.*“³⁷ Tento fakt je jistě důležitý, zejména z hlediska výchovného působení a nabídky aktivit ve volném čase, pro výše zmiňovanou skupinu mládeže.

2.1 Psychologické aspekty mládeže v období adolescence

Nyní bych se rád zmínil o některých specifických psychologických znacích, které jsou spojeny s vývojovým obdobím mezi patnáctým a osmnáctým rokem života člověka. Tyto důležité aspekty výrazně promlouvají například do práce s mládeží, protože právě v oblasti volného času, která je spojená s možností svobodné volby a získávání nových zážitků a zkušeností, se těmto vývojovým změnám nabízí ideální prostor pro jejich uskutečnění

Psychologická terminologie označuje jedince, nacházející se právě v této fázi vývoje jako adolescenty. Tento termín je typický právě pro obor psychologie, protože v lékařských vědách se užívá spíše označení dospívající či dorost, a pro sociologii a pedagogiku je charakterističtější širší označení mládež. Samotný termín adolescence je původně odvozen z latinského *adolescere* (dorůstat, dospívat). Proto je nejčastěji toto období definováno jako časový úsek od skončení puberty do získání úplné psychické a fyzické zralosti. Přesné časové vymezení tohoto pojmu se drobně liší v jednotlivých odborných publikacích. Jako příklad můžeme uvést definici, kterou uvádí Vágnerová: „*Období adolescence je druhou fází relativně dlouhého časového úseku dospívání. Trvá přibližně od 15 do 20 let s určitou individuální variabilitou.*“³⁸ A rovněž poznatek, který zmiňuje Hubáčková: „*Adolescence je období mezi dětstvím a dospělostí. V současnosti odborníci upouští od rozlišování mezi*

³⁷ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 34.

*pubescencí (11 - 15 let) a adolescencí (15 až 20-22 let) a výraz adolescence používají jednotně pro obě fáze.*³⁹

Avšak i v této otázce můžeme najít jednotné stanovisko. „*Všeobecný konsensus je v tom, že je užitečné toto období dále rozdělovat a rozlišovat v jeho rámci tři fáze: časnou adolescenci v časovém rozmezí zhruba 10(11)-13let, střední adolescenci vymezenou přibližně intervalem 14-16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let, popřípadě i mnohem déle.*“⁴⁰

Souhrnně můžeme říci, že pro období adolescence je charakteristický přechod od dětství člověka do jeho dospělosti.

V období adolescence dochází k několika důležitým proměnám. Jako první můžeme uvést dva důležité sociální mezníky, kterými jsou ukončení povinné školní docházky a dovršení přípravného profesního období, po kterém následuje nástup do zaměstnání. Výjimku zde tvoří skupina vysokoškoláků, kteří nastupují do zaměstnání až ve vyšším věku. Rovněž v tomto období dosahuje adolescent plnoletosti a stává se tak podle současného práva od osmnácti let plně odpovědným za své jednání a může například vstoupit i do manželského svazku. Dosažení plnoletosti není důležité jen z pohledu práva, ale je rovněž vnímáno společností jako jeden z bodů dosažení dospělosti. V adolescenci rovněž probíhá první sexuální zkušenost dovršená pohlavní stykem. Tato nová zkušenost je významná nejen z biologického hlediska, ale především pro mladého jedince subjektivně symbolizuje prožitek, kterým jasně vstupuje do světa dospělých.

Existuje mnoho pohledů na období adolescence. Její rozmanitost nabízí více možností, kterou specifickou oblast vložíme do centra naší pozornosti. Jeden z tradičních pohledů se zaměřuje na složitost a konfliktnost tohoto vývojového období. Jedna z dřívějších teorií v oblasti vývojové psychologie pokládá konflikt za zcela přirozený jev ve vývoji jedince. Konflikt v tomto období vzniká mezi dospívajícím a starší generací reprezentovanou především rodiči, kteří pro dospívajícího ztělesňují překážku k uskutečnění jeho ideálů a zároveň objekt proti kterému je směřována jeho revolta. Tato revolta je podněcována častým střídáním protikladů v emocionálním prožívání dospívajícího: „*Kritika rodičů není pouhou negací všeho, co rodina představuje. V této době již není ani naivním odporem, běžným*

³⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 253.

³⁹ HUBÁČKOVÁ, J. *Co je to adolescence* [online]. Zkola - informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje, [cit. 2007-16 -4]. Dostupné na WWW: <http://www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/vychovadetiadospivajicich/adolescence/20637.aspx>

v *pubescenci*, je spíše jedním ze způsobů hledání.“⁴¹ Tento přirozený vývoj je dnes společností tolerován a chápán jako nutnost, která umožní zralý rozvoj osobnosti dospělého člověka. Tato teorie v minulosti napomohla k větší akceptaci dospívajících a k respektování jejich specifické kultury a stylu života. Zároveň se stala základem pro pozdější označení období adolescence jako období takzvaného psychosociálního moratoria.

Období adolescence nemusí mít však vždy a za všech okolností konfliktně dramatický průběh. „*Vzdor a konflikt se tradičně přisuzovaly zejména mezigeneračním vztahům. Kritická analýza novějších empirických vztahů však takovou hypotézu nepotvrzuje. Současní adolescenti častěji vypovídají, že si se svými rodiči rozumí, než se s nimi dostávají do konfliktů.*“⁴²

Dospívání každého jedince se liší podle jeho specifických kulturních a společenských podmínek a velmi důležitý je rovněž životní styl rodiny a komunity ve které žije. Dále můžeme nalézt rozlišnost v tom, jak tento mezigenerační rozpor vnímají a interpretují obě dvě strany. Z výsledků některých výzkumů, které se zabývaly hodnocením adolescentů a dospělých z pohledu obou generací, vyplynulo, že celkově pozitivněji vnímají druhou generaci adolescenti a naopak dospělí hodnotí adolescenty mnohem hůře než generaci svou. Jedním z možných vysvětlení tohoto jevu je, že dospělí očekávají negativní hodnocení od adolescentů a tudíž je hodnotí rovněž negativně anebo jim přisuzují takové vlastnosti, které u sebe hodnotí jako negativní. Z rozporu těchto dvou teorií je tedy možné vyvodit, že konflikt a vzdor není obecnou charakteristikou adolescence a její průběh se odvíjí spíše od osobnostních a situačních faktorů.

Dalším důležitým bodem v období adolescence je problém utváření vlastní identity. Někteří autoři přisuzují tvorbě vlastní identity člověka časové období celého života: „*Hledání a vytváření identity není jen záležitostí adolescence, nýbrž celého života. Základy zvolna rostou už od raného dětství – a na druhé straně i celý vývoj osobnosti v dospělém věku můžeme chápat jako ujasňování a upevňování, případně přetváření identity.*“⁴³ Na rozdíl od teorie E. Eriksona: „*Snad nejznámější a nejlivnější jsou v tomto směru myšlenky E. Eriksona, který považoval ujasnění vztahu k sobě a hledání vlastní identity za základní vývojový úkol*

⁴⁰ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál 1999, s. 12.

⁴¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s.282.

⁴² MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, s. 19.

⁴³ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1989, s. 232.

*období adolescence.*⁴⁴ Všeobecně se však adolescence považuje za období, v němž se identita formuje nejvýznamnějším způsobem.

V souvislosti s výše uvedenými myšlenkami si můžeme termín osobní identity vymežit jako: „*Vědomí sebe samého, založené na základních, vyhraňujících se životních stanoviscích, plánech životní cesty, klíčových vztazích, hodnotách a názorech. Tuto svou identitu jedinec vyjadřuje, a to nejen slovy, ale také postoji, jednáním před druhými i sebou samým.*“⁴⁵ Na základě uvedené definice můžeme říci, že utváření vlastní identity je určováno jednak subjektivními tak objektivními faktory, které souvisejí s osobní sebereflexí a sebehodnocením jedince a rovněž společenskou tolerancí a pomocí při tomto hledání. S těmito uvedenými faktory souvisí i další rozdělení tvorby identity na její osobní a sociální aspekty.⁴⁶

Jedna z důležitých součástí tvorby adolescenční identity je v posuzování tělesného vzhledu: „*Vlastní tělo je posuzováno ve vztahu k aktuálnímu standardu atraktivity, je srovnáváno s ostatními adolescenty i aktuálně přijímaným ideálem.*“⁴⁷ V tomto období se adolescent často zaobírá svým tělem a fyzicky je podle sociálně chápaného standardu zdravý a fyzické krásy v ideálním věku. Pakliže tělové schéma jedince je v souladu s aktuálním ideálem krásy, působí tento fakt pozitivně na sebevědomí jedince a zároveň u něj navozuje pocit jistoty, že bude sociálně akceptován. Jisté riziko však představuje, když je jedinec naopak handicapován, například omezenou zručností či tělesnou deformací. Tento handicap může mít za následek zvýšení nejistoty a negativní sebehodnocení jedince, které bohužel bývá někdy i sociálně posilováno.

Atraktivita je předpokladem k dosažení dobré sociální pozice. Atraktivní jedinec je úspěšný mezi vrstevníky i v soupeření s dospělými autoritami. V této souvislosti můžeme uvést tendence k uniformitě, které jsou v dnešní společnosti jasně patrné a mohutně podporované ze strany médií. Společnost vytváří společenskou normu krásy, která při jejím naplnění zaručuje, nejen adolescentům, záruku kladného hodnocení okolí, jež navozuje pocit jistoty. Tato norma má za následek ztrátu individuality jedince, kterou si mnozí adolescenti uvědomují a snaží se proti ní vyčleňovat a být originální. Tato originalita, která je umožněna

⁴⁴ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, s. 78.

⁴⁵ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004, s. 215.

⁴⁶ Srov. MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, s. 78.

svobodou volby, však může přinést negativní postoj okolí a navozovat tak pocit nejistoty. Příklon k idealizovaným vzorům krásy, které zastupují například modelky či hudební hvězdy, je typičtější spíše pro počátek adolescence, kdy adolescent potřebuje zahnat pocit nejistoty a posílit svou identitu něčím zaručeně pozitivním. V pozdějším období, zejména inteligentnější a vyrovnanější dospívající, nalézají postupně svůj osobitý styl, který jim vyhovuje a nemají již potřebu kopírovat sociálně kladně hodnocený vzor. Toto je považováno za jeden ze znaků zrání jejich osobnosti.

Dalšími prvky, které zásadním způsobem spolupůsobí při formování identity adolescenta, jsou výkony které dosahuje a typické proměny ve způsobu jeho myšlení a uvažování, související se získáváním nových kompetencí a rolí: „*Předmětem sebehodnocení se často stávají výkonové charakteristiky a výsledky nejrůznějších činností. Podle tradičního pohledu na pohlavní role je výkon důležitější pro muže než pro ženy. Nicméně právě v adolescenci se tyto rozdíly částečně stírají, protože konkrétní školní výkon je důležitý, vzhledem k budoucnosti, pro všechny adolescenty.*“⁴⁸ Oblast výkonu je v tomto období nejvíce spojována právě se školou, avšak velmi důležité jsou osobní preference jedince, a to jakou důležitost přikládá dosažení určitého výkonu, v souvislosti s tím, jak je tento úspěch vnímán na žebříčku společenské prestiže. Konkrétně úspěšné absolvování střední školy s výborným prospěchem nepřináší absolventovi příliš velké výhody v jeho budoucím sociálním postavení. K tomu, aby získal určitou profesní roli stačí pouze školu absolvovat, protože na kvalitu jeho školního výkonu se většinou již nikdo neptá. Výjimku zde tvoří studenti, kteří se připravují na studium na vysoké škole. Tento popsany fakt je podle Vágnerové zapříčiněn působením výkonu, který je z hlediska osobní identity přijatelný a nenarušuje sebehodnocení jedince a jehož je dosahováno s co možná nejmenším úsilím, a který nemá za následek konflikt se spolužáky a dospělými.⁴⁹

Pro to, aby se adolescent osobně nadchnul pro nějakou činnost a aktivně se na ní podílel, je nutné, aby tato činnost měla pro něj dostatečný subjektivní význam. Takovéto aktivity si dospívající často nalezne v oblasti sportu, či uměleckých a technických oblastí. V této souvislosti opět vystupuje do popředí nutnost kvalitní nabídky volnočasových aktivit, při nich by se dospívající mohli plně realizovat. Při těchto úvahách je jistě dobré vycházet z poznatku, že pro adolescenci je typická velká míra pružnosti myšlení. Jedinec v tomto věku

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 255.

⁴⁸ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, s. 64.

⁴⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 260.

je schopen používat nové způsoby řešení, protože není ještě zatížen obecně preferovanými postupy a to mu umožňuje být ve velké míře flexibilní. Jeho rozhodnutí bývají často nová a někdy i radikální, což někdy může působit poněkud zbrklým a možná i necitlivým dojmem. Obecně můžeme říci, že adolescent upřednostňuje jednoznačná a rychlá řešení, která u něj navozují pocit jistoty a kompromisní řešení považuje za méně kvalitní a pro něj méně akceptovatelné. Dále je nutné poznamenat, že v tomto období mohou být rozhodnutí často ovlivněna emocemi. Dospívající se dovede pro určité řešení pozitivně nadchnout, ale může jej diametrálně změnit jeho momentální smutek či vztek.⁵⁰

Jak již bylo řečeno, součástí adolescentovy identity se stává oblast kompetencí: „Kompetence je v užším slova smyslu dána vědomím vlastní výkonnosti, v širším slova smyslu zahrnuje internalizaci nových rolí a norem, které adolescenta vedou do dospělosti.“⁵¹ Jak jsem již rovněž uvedl, je pro období adolescence stěžejní příprava na přijetí role dospělého. Tuto vývojovou fázi doprovázejí některé signály jakými jsou předání občanského průkazu, patrná změna ve vztahu učitel žák, či větší poskytnutí svobodného prostoru ze strany rodičů. Můžeme říci, že v této fázi života má jedinec velkou míru volnosti v poměru k povinnostem, kterými je vázán. Svobodu, která je spojena s novou rolí dospívajícího si adolescent chce plně užít a zkusit nové věci, při nichž má pocit vlastní privilegovanosti a imunity vůči případným rizikům. Adolescent preferuje intenzivní zážitky, což je dáno energetickou rezervou a zároveň i výraznou dynamikou změn charakteristickou pro tuto vývojovou fázi. Právě tato uvedená charakteristika nám nabízí vodítko k tomu, jaké volnočasové aktivity bychom mohli dospívajícím nabídnout.

Další významnou součástí při utváření identity je přijetí a následná další diferenciaci mužské a ženské role. Její postupná diferenciaci souvisí především s následným rozvojem role partnerské. Zajímavé výsledky některých rakouských a německých výzkumů, zaměřených na to, jak rozdílně sami sebe a druhé pohlaví vnímají adolescentní chlapci a dívky uvádí Helus: „Chlapci jsou zjevně se svým pohlavím spokojenější než dívky. Nacházejí na sobě více chvályhodných aspektů a žádné negativní. Oproti tomu dívky uvádějí v porovnání s chlapci relativně méně svých vlastností pozitivních a daleko více negativních. Dívky oceňují na chlapcích, co si na sobě cení oni sami. Oproti tomu chlapci nachází na

⁵⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 262.

⁵¹ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, s. 65.

*dívkách něco pozitivního jenom stěží.*⁵² Z těchto výzkumných zjištění lze usuzovat na rozdílnost v osobnostním rozvoji chlapců a dívek a odlišnosti v jejich sociálním postavení. Následně je důležité toto zohlednit při hledání nových opatření, která by napomohla vzájemnému obohacení zvláštnostmi, které obě pohlaví vůči sobě navzájem charakterizuje.

2.1.1 Kultura mladých lidí

Období adolescence provází mnoho důležitých znaků, které nám, při jejich zkoumání, dávají vodítko pro následné výchovné působení. Jeden z dalších psychosociálních pohledů spatřuje ve skupině adolescentů autonomní skupinu, která se vyznačuje specifickým způsobem chování a příklonem k určitým normám a hodnotám, které mohou v určité modifikované formě překonávat hranice regionů i států: *„Proces socializace dospívajících nelze ovšem chápat jen jako vrůstání do společnosti dospělých. V důsledku vydělení adolescence jako relativně samostatného a specifického období života vznikl i fenomén nazývaný subkultura mládeže.*⁵³

Zde bych rád uvedl, že označení veliké skupiny dospívajících jako subkultury, je v tomto kontextu poněkud nepřesné, protože tento pojem je užíván spíše jako označení menší skupiny s výraznými specifickými znaky. Avšak s obdobím dospívání je jistě pevně spojen: *„Zejména v období adolescence se stávají vrstevnické skupiny díky své dynamice unikátním a nezastupitelným výchovným činitelem. Tyto skupiny, ať už existují uvnitř nějaké instituce, nebo vznikají zcela spontánně, jsou často nositeli určité zvláštní subkultury, nebo dokonce kontrakultury, jako např. sportovní fanoušky, počítačové fanoušky, fanoušky hudebních skupin a stylů (techno, metal, punk aj.), ekology, prkýnkáře(skejťáky), sprejery, náboženské skupiny. Příslušnost k takovéto skupině může rozhodujícím způsobem určovat náplň volného času jedince.*⁵⁴

K společenským podmínkám, které v minulosti umožnily vyčlenění adolescence jako samostatného období s vlastní kulturou, patřilo zavedení povinné školní docházky a existence dostatečně bohaté střední vrstvy obyvatelstva, která byla ochotna investovat do vzdělání

⁵² HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004, s. 144

⁵³ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, s. 48

⁵⁴ PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál 2002, s. 34.

mládeže a přípravy na její budoucí profesní kariéru. Tyto společenské podmínky spojené s chápáním období dospívání jako doby psychosociálního moratoria, jej v důsledku dokázalo výrazně odlišit od předchozího období dětství i následujícího období dospělosti. Výrazný rozvoj kultury mládeže se spojuje především s obdobím po druhé světové válce. Svůj původní základ nalezla především v myšlenkové opozici ke kultuře dospělého světa. Později však i ona získala zcela nezávislý charakter, který je v moderní demokratické společnosti ve větší míře tolerován a není vymezen jen svou negací ke světu dospělých.⁵⁵

Jedním ze základních prvků subkultury mládeže je členství v určité sociální skupině. Tato náležitost hraje jednu z dalších rolí při utváření identity mladého člověka: „*Součástí identity je rovněž vztah k někomu jinému, k určitému člověku nebo ke skupině, resp. ztotožnění s nimi. Pomocí těchto vztahů se adolescent nějak vymezuje, buď pozitivně, pomocí identifikace, nebo negativně prostřednictvím odmítání. Čím je rozdílnější vymezení cizí a vlastní identifikační skupiny, tím je pro jedince jednodušší definovat sebe sama.*“⁵⁶ V souvislosti s uvedenými myšlenkami lze dále uvést některé specifické znaky, kterými se subkultura mládeže odlišuje od zbytku společnosti. Jedním z nich jsou specifické výrazové prostředky. Adolescenti užívají řadu slov, které jsou zkratkami jejich běžného chování, zkušeností či popisu životní situace. Dospívající je používají například při vyjádření hodnocení nějaké konkrétní situace. V současnosti se můžeme setkat, v souvislosti s uvedeným příkladem, s výrazy jako to je hustý, cool a dalšími. Dospívající považuje svoji zkušenost za výjimečnou a unikátní, a proto se mu zdá její označení v běžném jazyce příliš formální. Zároveň si užíváním slangu získává určité postavení a prestiž ve vrstevnické skupině a demonstuje tak svoji příslušnost k určité komunitě.

Dalším z vnějších výrazových prostředků, kterým se adolescent snaží odlišit jednak od dospělých, tak od ostatních adolescenčních skupin, je specifický účes a oděv : „*Obecně lze říci, že způsob odívání je výrazem určitého životního stylu, vztahu k oblíbenému druhu hudby a souvisí také s provozovanou činností či sportem.*“⁵⁷ Právě hudbu můžeme považovat za jeden z hlavních atributů adolescenční subkultury. V hudbě dospívající nalézají hodnoty a názory s nimiž se může ztotožnit a v jejím aktivním provozování vidí i možnost k seberealizaci a získání sociální prestiže. Prostředí, kde se hudba prezentuje, dává zároveň

⁵⁵ Srov. MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, s. 49.

⁵⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 268.

⁵⁷ KOSÍNOVÁ, J. Jak se někteří oblékají. In *Rajče na útěku: kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Brno: Doplněk, 2003, s. 223.

možnost k seznámení a erotickým aktivitám, stejně tak jako k vyjádření vlastní úzkosti, agrese či protestu. Dnešní mládež si může vybírat z široké palety nabídky různých hudebních stylů a skupin. Jako jeden z příkladů významu, jež mládež spojuje s poslechem hudby, v tomto případě rockové, uvádí Vágnerová: „*Rocková hudba se svým rytmem, hlasitostí a určitou stereotypií stimuluje především pravou mozkovou hemisféru, na rozdíl od většiny jiných podnětů. Uspokojuje potřebu svobody a alternativního stylu života.*“⁵⁸ Právě těmito uvedenými specifiky se hudba stává zajímavou pro dospívajícího.

Kultura mladých lidí zaujímá v dnešní společnosti viditelnou pozici. V jejích specifických vlastnostech, jakými jsou zcela nové pohledy, flexibilita v myšlení a vysoká míra případného zaujetí, někteří spatřují možnost nového zdroje energie ve společnosti. Výše jsem uvedl některé zásadní prvky, které daly možnost vzniknout a následně působí při vytváření kultury mladých lidí. Můžeme se však setkat i s názorem, v němž někteří autoři považují dnešní kulturu dospívajících za oblast, která se stala běžným kulturním zbožím: „*Současná společnost pouze jitřní mezigenerační konflikt, který vznikl již před dávnou dobou. Řeknu to ještě silněji a kritičtěji: stále víc dospělých dává mladým prostředky, jimiž mohou ukázat, jak se liší od starší generace. V minulosti musela mládež "vytvářet" své hodnoty, názory a praktiky sama. Dnes však podnikavá Severní Amerika zjistila, že podporování relativní odlišnosti generačních skupin vytváří zisk.*“⁵⁹ Tuto myšlenku jistě podtrhuje současná existence "průmyslu pro teenagery", který je zastoupen v oděvní, sportovní, potravinářské či hudební a filmové oblasti. Avšak můžeme říci, že i kultura mládeže má určitou diferencovanost a některé její skupiny, například hnutí punk, jakoukoli komercializaci ideově odmítají. Velký počet mladých lidí nepřebírá jen tupě to co se jim předloží, ale naopak si vybírá z možností které se jim naskýtají a tvůrčím způsobem se podílejí na tvorbě svého vlastního stylu, který se pak odráží například právě v oblékání, či ve způsobu kterým tráví svůj volný čas.

2.2 Co mladí lidé 15-18 let ve volném čase potřebují

Oblast volného času mladých lidí má svá určitá specifika, která jsou dána obecnými faktory působících v této sféře, které jsem se snažil přiblížit v první části mé práce. Co vlastně

⁵⁸VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 270.

⁵⁹WARD, P., ADAMS, S., LEVERMORE, J. *Jak se připravovat na práci s mládeží*. Praha: Portál, 1997, s. 81.

mladí lidé ve volném čase potřebují? Jakou stavbu by měla mít nabídka volnočasových aktivit, která by je měla oslovit natolik, aby se na nich začali aktivně spolupodílet? Kdo vstupuje do této oblasti, s jakými konkrétními cíly a jak velkou měrou jí ovlivňuje a zároveň spoluvytváří? Přiblížením některých faktorů, které jsou spojené se sférou volného času mladých lidí se pokusím dát částečnou odpověď na výše položené otázky.

2.2.1 Pozice státu ve sféře volného času dětí a mládeže

Do oblasti volného času velkou měrou promlouvá stát se svou politickou koncepcí pro oblast dětí a mládeže. Tato státní politika se projevuje v odlišné působnosti jejích jednotlivých resortů, odvíjejících se od jejich konkrétního zaměření a možnostech rozsahu a dopadu jejich působení.

Lze konstatovat, že oblast volného času ovlivňují na úrovni veřejné správy především Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, kraje a obce. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je zároveň jedním z hlavních garantů výchovy mimo vyučování. V oblasti volného času dětí a mládeže zaujímají významné postavení základní umělecké školy, které jsou v regionech silně zastoupeny a jsou pro svůj význam podporovány státními dotacemi. Jako další významnou soustavu školských zařízení, které se zabývají volným časem dětí můžeme jmenovat střediska pro volný čas (Domy dětí a mládeže a Střediska zájmových činností). V letech 1999-2002 působilo v republice 289 těchto subjektů (včetně samostatných stanic).⁶⁰ Náplň jejich činnosti můžeme specifikovat takto: „*Střediska rozvíjejí tradičními i novými způsoby zájem o umění, techniku, vědy o přírodě a společnosti, o sporty a turistiku, o zábavu a oddech, o podporu participačních a samosprávných činností na školách a v obcích, o veřejně prospěšnou práci ve prospěch druhých dětí (včetně hendikepovaných), seniorů nebo na ochranu přírodního a životního prostředí, o mezinárodní aktivity. Vytvářejí podmínky pro činnost spontánní (herní, zábavnou, oddechovou), jí oslovují především neorganizované děti a mladé lidi, kteří svůj volný čas nedovedou jinak využívat.*“⁶¹ Skrze tento resort se stát snaží jednak výchovně působit na oblast volného času mladých lidí a zároveň se aktivně podílet na vytváření nabídky volnočasových aktivit, která ve svém důsledku má pozitivní dopad i na oblast prevence sociálně patologických jevů u mladých lidí.

⁶⁰ Srov. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007*[online]. Dokument výsledků jednání vlády České republiky ze dne 7.dubna 2003, [cit. 2007-1 -5]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=789&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=789&par[lang]=CS)

Dále je nutné uvést systém grantů a příspěvků, jimiž každoročně tento resort přispívá na uskutečňování projektů, které jsou vždy vymezeny určitými tematickými okruhy.

Na volném čase dětí a mladých lidí se podílejí i další resorty. Jde například o Ministerstvo kultury a jeho příspěvkové organizace, které poskytují různorodé slevy pro děti a mládež a některé projekty připravují přímo pro ně. Ministerstvo kultury dále prostřednictvím svých programů podporuje uměleckou činnost regionální sítě divadel a orchestrů, v jejichž programu vznikají představení určená právě pro děti a mládež. Také muzea a galerie a rovněž i hrady a zámky vytvářejí mnoho příležitostí pro využití volného času dětí a mládeže. Nejedná se pouze o návštěvu stálých expozic a výstav, ale tyto subjekty vytvářejí i další doprovodné akce, jakými jsou například víkendy historických řemesel apod. Muzea a galerie se rovněž významným způsobem zapojují do estetické výchovy a do praktického poznávání přírodních i společenských oborů ve vlastním učebním procesu. I v tomto resortu jsou každoročně vyhlašovány granty, například na podporu v oblasti nekomerčního umění, které umožňují dostupnost nekomerčního umění mládeži. Podporovány jsou i další kulturní aktivity, např. příslušníků národnostních menšin žijících v ČR, či zdravotně postižených občanů. V omezeném rozsahu poskytuje Ministerstvo kultury rovněž granty na zahraniční kulturní aktivity dětských a mládežnických uměleckých souborů. Nezastupitelné místo ve vzdělávací činnosti dětí a mládeže mají i hvězdárny a planetária.⁶²

Také resort sociálních věcí ovlivňuje oblast volného času mladých lidí. Svou činností se zaměřuje především na neorganizovanou mládež. V této oblasti se v posledních letech velkou měrou rozvinula forma terénní sociální práce, která probíhá přímo v přirozených podmínkách a prostředí mladých lidí: „*Pozornost se věnuje dětem a mladým lidem, kteří jsou sociálně ohroženi nebo negativním vlivům již podléhají. Tato „setkání“ na ulicích začala být chápána jako nejnižší, výchozí součást sociální sítě. Mají za úkol přispívat k boji proti drogám, bezdomovectví, prostituci kriminalitě mládeže. Účinné výchovné zhodnocování volného času mladými lidmi a jejich okolím je účinnou prevencí těchto problémů, a jeho nedostatek patří naopak k příčinám sociálně patologických jevů.*“⁶³

⁶¹ HOFBAUER B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 86,87

⁶² Srov *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007*[online]. Dokument výsledků jednání vlády České republiky ze dne 7.dubna 2003, [cit. 2007-1 -5]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=789&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=789&par[lang]=CS)

⁶³ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 95, 96.

Vedle streetworku se v této oblasti osvědčuje zřizování zařízení, která nesou znaky otevřenosti, nebo můžeme říci nízkoprahovosti. Mezi tyto znaky patří například:

- umožnění volného přístupu klientům a odchod v rámci otevírací doby zařízení,
- tolerance pasivního přístupu a rovněž etnické a názorové odlišnosti uživatele služeb,
- klientům je umožněna anonymita při využívání služeb zařízení,
- využívání služeb není podmíněno členstvím ani finanční spoluúčastí klienta,
- poskytovatel služby garantuje ochranu a bezpečí klientů v prostoru zařízení.

Tato zařízení, která od své charakteristiky získala označení nízkoprahové kluby, mají nabízet alternativu k organizovaným volnočasovým aktivitám a oslovit tak mládež, která tráví svůj volný čas nicneděláním a pobytem v pouličních partách stejně znuděných vrstevníků. Činnost těchto zařízení zejména ve vztahu k dětem ohrožených sociálně patologickými jevy je zcela zřejmá a přináší do této oblasti další možný přístup, který má kladné výsledky.⁶⁴

Jako poslední v tomto přehledu můžeme uvést Ministerstvo životního prostředí, které zastává funkci vykonávání a koordinace Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice. Rovněž každoročně financuje projekty občanských sdružení zabývajících se environmentálním vzděláváním a výchovou dětí a mládeže, vydává řadu publikací, učebních textů, vypisuje specializovanou veřejnou zakázku, jejíž stěžejní účel poskytuje podporu na obdobné programy nestátních neziskových organizací atd. Zapojení dětí a mládeže do péče o přírodu a životní prostředí patří k základním nástrojům ovlivňování jejich osobní odpovědnosti, postojů a chování i vztahu k přírodě, prostředí ve kterém žijí a ke zdravému způsobu života.⁶⁵

Rád bych se krátce zastavil u pojmu environmentální výchova. V současnosti se využívá označení „environmentální výchova“ především jako pojmu širšího a obecnějšího významu, nadřazeného dosud užívaným termínům ekologická výchova či výchova k ochraně životního prostředí. Environmentální výchova je kontinuálním, celoživotním procesem uvědomování si a osvojování základních principů, jakými jsou například odpovědnost člověka za udržení bohatství přírody v celé její pestrosti a rozmanitosti. Dále se snaží o pochopení role člověka jako součásti přírody, odpovědnosti lidstva za udržení a rozvoj lidského rodu, jeho základních hodnot a humanismu. Rovněž poukazuje na nutnost aktivní účasti člověka (nejen společnosti jako celku, ale především jednotlivce) na zapojení do péče

⁶⁴Srov. SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido 2003, s.127,128.

⁶⁵Srov. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007* [online]. Dokument výsledků jednání vlády České republiky ze dne 7.dubna 2003, [cit. 2007-1 -5]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=789&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=789&par[lang]=CS)

o životní prostředí. Environmentální výchova zahrnuje v sobě tedy nejen ekologické vzdělávací a výchovné obsahy, ale i inovační proudy rozvíjející lidskou osobnost z hlediska socializačního i osobnostního růstu v oblasti citové, volní i mravní.⁶⁶

Na závěr můžeme říci, že činnosti a struktury volného času se i v naší republice stávají součástí více či méně ucelených, perspektivně zaměřených politik vůči dětem, mládeži a jejich volnému času. Koncepce státní politiky v oblasti dětí a mládeže České republiky se uskutečňuje v souladu s evropskou legislativou a mezinárodními smlouvami, ke kterým ČR přistoupila a dalším dokumentem je „Bílá kniha Evropské komise: Nový podnět pro evropskou mládež“. Lze konstatovat, že v České Republice se státní politika dosud koncipovala spíše v celostátním měřítku, ale v současné době se snaží její působnost více rozdělit na nižší složky samosprávy a státní správy.⁶⁷

2.2.1.1 Participace mládeže

Jednou z významných součástí působení státu v oblasti dětí a mládeže je činnost, kterou vytváří podmínky k participaci mládeže na společenském a politickém životě: „*Nadějným podnětem se v této otázce stalo usnesení vlády o „Koncepci státní politiky ve vztahu k mladé generaci v České republice do roku 2002“ ze dne 6. ledna r. 1999, které participaci výslovně zahrnuje jako vážnou otázku.*“⁶⁸

Význam tohoto pojmu lze definovat s ohledem na jeho širší působnost: „*Participací rozumíme účast lidí na procesu rozhodování, řízení a správy. Participace politická vyjadřuje jejich podíl na řešení důležitých otázek rozvoje společnosti a života lidí; participace ekonomická umožňuje spolurozhodování o pracovních otázkách a činnosti pracovních kolektivů; participace sociální vychází z příslušnosti k sociálním skupinám a z dobrovolného členství ve spolcích sdruženích a organizacích. Bez ní nejsou myslitelné ani individuální a kolektivní volnočasové aktivity, jejich příprava, průběh a hodnocení.*“⁶⁹ Participaci však v současném kontextu nelze chápat jen jako možnost účastnit se na činnosti institucí

⁶⁶ Srov. *Environmentální výchova ve střediscích pro volný čas dětí a mládež* [online] . Metodický list. Národní institut dětí a mládeže MŠMT Dokument MŠMT, [cit. 2007-1 -5].

Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mlenv.pdf

⁶⁷ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 51.

⁶⁸ HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti – přání, potřeba nebo reálná možnost?* Praha: IZV MŠMT Hořovice, 2002, s. 23.

⁶⁹ HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti – přání, potřeba nebo reálná možnost?* Praha: IZV MŠMT Hořovice, 2002, s. 7.

a přijímání rozhodnutí, ale měla by nám posloužit jako vzor života v dnešní demokratické společnosti. V této souvislosti se participace stává otázkou práv a povinností mladých lidí při utváření společnosti. Velice důležité je, aby se mladí lidé následně účastnili realizace rozhodnutí, která byla společně přijata. Mladí občané jsou v procesu participace začleněni do společné práce takovým způsobem, aby u nich vznikl pocit zodpovědnosti a přispívali tímto i k předcházení mezigeneračního konfliktu. Tento přístup, uplatňováním nových přístupů a názorů mladých lidí, působí dynamicky na vývoj společnosti.⁷⁰

Lze konstatovat, že participace se uskutečňuje v místě setkávání mnoha souladných i protikladných vlivů, jimž je vystaven současný člověk. Mezi základní zdroje těchto vlivů můžeme počítat trh práce, který zajišťuje především hmotné potřeby jednotlivců, sociálních skupin a společnosti jako celku. Do života lidí tímto vnáší jednak určitou dynamiku, moment soutěžení a například i pocit pracovních úspěchů, avšak rovněž může být ve svém důsledku nositelem pocitu selhání a životní nejistoty. Dalším zdrojem působících vlivů je stát, který se prostřednictvím svých institucí snaží o vytvoření příznivých sociálních a právních podmínek pro své občany. Následně pak dohlíží na dodržování těchto podmínek a aktivně se podílí na podpoře rozvoje a uspokojování individuálních potřeb a zájmů. Rovněž důležitou úlohu zde sehrává oblast volného času, která nabízí prostor pro denní život a sociální jednání člověka a tím přispívá k jeho seberealizaci, socializaci a podílu na životě společnosti. V této oblasti však samozřejmě působí i negativní vlivy, jež jsou významným nebezpečím právě pro děti a mladé lidi. Obranou proti těmto negativním vlivům může být asociační život, který je založený na svobodném rozhodování jednotlivce, dobrovolnosti volby a na zásadě veřejné prospěšnosti a neziskovosti. Je možné konstatovat, že v současnosti se vlivy výše popsaných oblastí rychle rozvíjejí a jejich obsahy a způsoby realizace se vzájemně ovlivňují ve svých účincích. Člověk a společnost by se měli vzájemně podílet na snaze omezit nepoměr v účincích těchto vlivů a naopak se snažit o určitou jejich harmonizaci.⁷¹

Aktivity ve volném čase, které s sebou přinášejí nabídku dobrovolného sdružování a účasti, vytvářejí příznivé podmínky pro participaci dětí a mládeže. Její počátky můžeme spatřovat právě v podílení se na společných činnostech uvnitř vrstevnických kolektivů, v útvarech nabízejících zájmovou činnost a dále se rozvíjí v činnosti sdružení a zařízení. Participační aktivity se v praxi uskutečňují především z iniciativy a silami občanských

⁷⁰ Srov. HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti – přání, potřeba nebo reálná možnost?* Praha: IZV MŠMT Hořovice, 2002, s. 5.

sdužení, volnočasových zařízení a škol, které svými aktivitami podporují vznik a rozvoj samosprávných celků: „Samosprávné struktury dětí a mládeže se rozvíjejí na základě pochopení a zájmu, iniciativy a praktického působení angažovaných jednotlivců a jejich institucí: ředitelů škol a učitelů; představitelů sdružení dětí a mládeže; pracovníků zařízení volného času, zejména domů dětí a mládeže; pracovníků médií. Ti všichni nacházejí oporu ve vstřícnosti některých starostů, zastupitelů a pracovníků obcí, vyšších správních celků nebo resortů.“⁷²

2.2.1.1.1 Projekt Volby – „Rozhodujte o sobě“

Nyní bych rád zmínil jeden příklad projektu, který se snažil podpořit myšlenku participace, v tomto případě spojenou s volbou a vytvořením Národního parlamentu dětí a mládeže. Projekt Volby – „Rozhodujte o sobě“ jehož základní idea vychází z „Úmluvy o právech dítěte OSN“, reaguje na dokument „Bílá kniha o mládeži“ a ve své praktické rovině představuje výchovu k demokratismu, respektování práv dítěte a participaci na veřejném životě: „Ideou projektu je dát dětem a mládeži možnost vyjádřit se k aktuálním problémům, které se jich osobně bezprostředně týkají. Projekt přispívá k prosazování dětských práv v ČR a zvyšuje všeobecně povědomí o nich, dává podněty pro možnost participace dětí a mládeže na rozhodování na úrovni regionů, měst a obcí. Při svém vzniku vycházel z právního povědomí české mládeže, které bylo a bohužel i nadále je zcela nedostatečné. Škola i rodiče věnují této problematice často příliš malou pozornost. Projekt se proto snaží změnit tuto situaci a vychovávat mladou, aktivní generaci, která se bude angažovat v komunální politice, ale především bude schopna sama formulovat svoje názory a požadavky, předkládat návrhy a aktivně se zapojovat do života obce.“⁷³ Tento projekt si za svůj hlavní cíl stanovil realizaci voleb do žákovských a studentských samospráv, do mládežnických zastupitelstev, do zastupitelstev na úrovni krajů a zvolení celostátní Rady Národního parlamentu dětí a mládeže (NPDM). Tento proces by měl umožnit získání legitimního mandátu a rovněž zvýšit možnost ovlivňovat místní dění a právní úpravy ve prospěch dětí a mládeže. Tímto procesem zvolení jedinci se zároveň automaticky stávají členy Národního parlamentu dětí a mládeže jenž je nejvyšším zastupitelským orgánem dětí a mládeže celé ČR. Tento projekt si

⁷¹ Srov. HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti – přání, potřeba nebo reálná možnost?* Praha: IZV MŠMT Hořovice, 2002, s. 10.

⁷² HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti – přání, potřeba nebo reálná možnost?* Praha: IZV MŠMT Hořovice 2002, s. 18,19.

vytýčil i další dílčí cíle ke kterým, mimo jiné, patřila mediální kampaň, která měla oslovit co nejširší voličskou základnu a zároveň seznámit a zapojit širokou veřejnost do projektu Participace (NPDM). Dále vytvořit prostor pro neformální diskuse ve skupinách vrstevníků, které jim umožní nejen vzájemné setkání, ale i zvýšení jejich sociálních kompetencí. Rovněž se pro svůj účel snažil získat k účasti na jeho průběhu významné osobnosti nejen z řad politiků, které by přispěly k propagaci celé akce a k vytvoření prostoru pro formální diskuzi. A konečně bylo nutné technicky a administrativně zabezpečit volby. Celý projekt byl realizován v průběhu roku 2003 a byl zaměřen na dvě hlavní strategické cílové skupiny. První z nich byla tvořena dětmi ve věku 12 až 16 let a druhá mládeží ve věku 16 až 20 let.⁷⁴ Tento projekt ve své lehce obměněné podobě probíhá dodnes a postupně si získává čím dál větší podporu u jednotlivých institucí.

Jak jsem již výše uvedl, participace se dnes velkou měrou realizuje v aktivitách volného času. V této souvislosti je potřeba zmínit další princip, který je spojen jak s participací tak s oblastí výchovného působení ve volném čase: *„Zde se setkáváme s metodami nedirektivní výchovy a to především s animací a participací. Tyto dva principy se doplňují. Zatímco animace předpokládá větší aktivitu vychovatele (vedoucího animátora), participace se dá realizovat jen tehdy, když vychovatel nevystupuje příliš dominantně a umožní účastníkům rozhodujícím způsobem ovlivňovat plánování a realizaci aktivit.“*⁷⁵ Animace je označení pro výchovnou metodu, která se nejčastěji užívá při práci s adolescenty a v pedagogice volného času. Je založena hlavně na nedirektivních metodách povzbuzování mladých lidí k hledání vlastní cesty životem a schopností realizovat svoji svobodu a autonomii. K tomuto účelu se jim předkládá velké množství přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace jako například sport a akce s intenzivním rekreačním režimem, aktivně provozovaná kultura a společensky prospěšná činnost. Při jejím uskutečňování je kladen důraz především na otevřenost výchovné situace a její dobrovolnost, rovněž na vytváření prostoru pro iniciativu vychovávaných a současně k vytváření rezistence vůči negativním sociálním vlivům.⁷⁶

⁷³ KOŽUCHOVÁ, A a kol. *Parlamenty dětí a mládeže – Volby-Rozhodujte o sobě*. Praha: IZV MŠMT Hořovice, 2003, s. 9.

⁷⁴Srov. KOŽUCHOVÁ, A a kol. *Parlamenty dětí a mládeže – Volby-Rozhodujte o sobě*. Praha: IZV MŠMT Hořovice, 2003, s. 38,39.

⁷⁵ KAPLÁNEK, M. *Specifické přístupy a metody pedagogiky volného času*. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. České Budějovice: Jihočeská univerzita 2006, s. 46.

⁷⁶Srov. KAPLÁNEK, M. *Kulturní animace* [online]. Některé kapitoly z PVČ 2 přednášené v LS 2003. elektronický studijní dokument, [cit. 2007-30 -5]. Dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/main.php?&l1=5&l2=2

Rovněž můžeme uvést čtyři základní body, které jsou stěžejní pro přístup animace. Prvním z nich je osobní emoční zralost vychovatele, který pozitivně přijímá hodnoty mladých lidí a svoji výchovatelskou roli. Dále je stěžejní vztah mezi vychovatelem a skupinou, jehož kvalita se následně odráží v kvalitě výchovného působení. Vychovatel by měl při uplatňování metody animace, citlivě reagovat na atmosféru ve skupině a osobní situaci jejích členů. Avšak není zde jen v pozici pasivního pozorovatele, ale sám se zapojuje do aktivního dění ve skupině a přispívá tak ke skupinové dynamice. Konceptně velmi důležitým je i hermeneutický postup plánování a reflexe, který si v praxi můžeme přirovnat k aplikaci strategického plánování na proces utváření skupiny, který zahrnuje analýzu situace, stanovení cílů, zpracování itineráře, realizaci a evaluaci.⁷⁷

Závěrem lze konstatovat, že princip participace nabízí možnost aktivní účasti mladých lidí na řešení konkrétních problémů a otázek, které souvisejí s jejich momentálním životem. V souvislosti s tímto však vyvstává i jiná otázka: Jak mladé lidi k tomuto jednání motivovat? Jednou z pomocí může být výše popsáný výchovný animační přístup, který může mladé lidi motivovat pro následné aktivní zapojení na participování při utváření naší společnosti.

2.2.2 Nabídka volnočasových aktivit pro dospívající

V současné době přichází stále více do popředí otázka „života dospívajících“. Obecně se poukazuje na skutečnost, že se v této skupině projevuje stoupající míra společensky negativních jevů a dále se jí vyčítá malá angažovanost a s tím spojené nízké vlastní zapojení do tvořivých a aktivních činností. Při tvorbě nabídky volnočasových aktivit pro dospívající, bychom na základě charakteristiky věkové skupiny a s důrazem na zvláštnosti tohoto vývojového období, měli začlenit takové formy a druhy práce, které by ve svém důsledku vedly k jejich aktivaci. Nyní bych chtěl popsat některé možné druhy aktivit, které by mohly volný čas dospívajícího naplňovat aktivním přístupem a tím přispívat k prospěchu vlastnímu i celé společnosti.

2.2.2.1 Pedagogika zážitku

Jedním z možných přístupů, který svým specifikem odpovídá na potřeby při rozvoji dospívajících je pedagogika zážitku: „*Pedagogika zážitku se hodí a uspokojuje především nároky mladých lidí: obsahuje vysokou atraktivitu činností a událostí.*“⁷⁸ Pedagogika zážitku při svém uskutečňování volí zážitkově pedagogické přístupy, které vytvářejí takové situace, jež následně umožňují člověku vlastním a jedinečným prožitkem odhalovat neznámé osobité oblasti, a dosáhnout nové vědomosti a empirické poznatky. Dále lze říci, že pedagogika zážitku si klade za cíl vyzkoušet si pohotovost nebo připravenost zahájit aktivní život. K dosažení tohoto cíle jí napomáhají její specifické znaky. Jako první z těchto znaků je schopnost pedagogiky zážitku umožňovat i v prostředí chudém na podněty získání bezprostředních zkušeností, které obsahují jak racionální a emocionální prvky, tak současně prezentují i volnost v jednání. Takto získané zkušenosti nejsou zároveň odtrženy od životní reality a konkrétní prožitá zkušenost, která navazuje na zážitky dřívější, není zachycena jedincem jen zevně objektivně, ale naopak dochází k jejímu zvnitřnění a prohloubení. Dále můžeme říci, že užívané formy pedagogiky zážitku vytvářejí příznivé předpoklady k sociálnímu učení při nutnosti skupinového řešení a překonání případných konfliktů. K tomuto dochází při konkrétních aktivitách, při kterých se klade důraz na jednání a přímou empirii a následné setkání se s vlastním organismem, reflexí obvyklých rolí a vzorců chování. Pedagogika zážitku se těmito specifiky stává velkou možností, při uskutečňování výchovných cílů v práci s mládeží.⁷⁹

Při pedagogice zážitku se uplatňují nejvíce aktivity spojené s pobytem v přírodě. Šíře těchto aktivit se může pohybovat od připravených víkendových činností v blízkém okolí bydliště, až k dlouhodobějším intenzivním aktivitám, které se více odlišují od přirozeného denního režimu jejich účastníků. Takovými aktivitami jsou například: plavba na divoké vodě na raftech či jiných plavidlech, jízda a putování na koních, speciální lyžařské aktivity jako skialpinismus či snowboarding, vysokohorská turistika a jízda na horských kolech a v neposlední řadě různé druhy orientačních soutěží jako například rekreační orientační běh a další. Společným znakem všech výše uvedených aktivit je radost z činnosti, střídání

⁷⁷ Srov. KAPLÁNEK, M. *Specifické přístupy a metody pedagogiky volného času*. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. České Budějovice: Jihočeská univerzita 2006, s. 46.

⁷⁸ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 136.

⁷⁹ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 135, 136.

zaměstnání, možnost kontaktu s druhými a pozitivní pocit, že se při nich získávají nové dovednosti.⁸⁰

Při uskutečňování těchto aktivit se můžeme setkat s názorem, že se při nich používají spíše volnočasové pedagogické přístupy a téma zážitku je jaksi odsunuto stranou: „*Naopak zážitkově pedagogické aktivity se dokonale poznají až v okamžicích realizace uvedených obsahových charakteristických znaků. Zejména u dospívajících osob nabídnou zážitky bezprostřední zpětnou vazbu vlastnímu jednání; mladí se totiž často nacházejí v situacích se stále se snižujícím podílem získání osobního pocitu odpovědnosti.*“⁸¹

Avšak musíme zmínit i to, že princip přímého zážitku v sobě zahrnuje nejen pozitivní zjištění, která mají spojitost i s fyziologií člověka: „*Při překonávání stresových situací si organismus vytváří a vyplavuje takzvané endorfiny, což jsou endogenní opioidy, které vyvolávají pocit libosti, příznivě ovlivňují náladu, tlumí bolest a ovlivňují výdej některých hormonů.*“⁸², ale poznání svých vlastních limitů mohou někteří jedinci chápat i negativně. Důležité je proto každou činnost na závěr zhodnotit a dát prostor pro reflexi účastníků. Při samotném hodnocení se snažíme vyzvednout kladné momenty. Nemusíme hodnotit pouze výsledek celé akce, ale lze například ocenit i snahu a nápaditost při samotné aktivitě a takto nejlépe pochvalou motivovat účastníky pro další činnost.⁸³

Na závěr této části lze konstatovat, že v současné době se v nabídce volnočasových aktivit pro mládež objevují ve značné míře i aktivity, které nesou ve svém zaměření znaky zážitkové pedagogiky. Jako příklad lze uvést přístupy Outward Boundu (krátkodobé intenzivní zážitkové pedagogické koncepti pobytu v přírodě), který je u nás nejvýznamněji zastoupen v existenci Prázdninové školy Lipnice. Při uplatňování těchto přístupů se ukazují nové cesty ve výchovném působení směrem k mladým lidem, v nichž se plně využívá zážitku a poznání vlastní osobnosti.⁸⁴

⁸⁰ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 138.

⁸¹ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 139.

⁸² *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 33.

⁸³ Srov. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004, s. 33.

⁸⁴ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print – Typia, 2001, s. 142.

2.2.2.2 Sport v období dospívání

Jedním z dalších činitelů, který výrazným způsobem může promlouvat do volného času dospívajícího je oblast sportu: „*Pojem sport je sice v současné odborné literatuře vykládán velice široce, může zahrnovat celé spektrum činností od dětské hry s míčem přes kondiční trénink až po vrcholový a profesionální sport. V podvědomí veřejnosti a v médiích převládá spíše úzké chápání sportu, jeho určitých druhů: sport je chápán jako jistá technika ve volejbale, při provádění prostných cvičení nebo při plavání. V tomto užším významu je tedy jen dílčí oblastí pohybu v lidském životě, mnohostranné pohybové možnosti takto chápaný sport dalece přesahují.*“⁸⁵ Právě pohybový aspekt je u sportu velice důležitý, protože skrze pohyb získává člověk zpětné informace o svých schopnostech, o svých silných a slabých stránkách a na základě těchto informací si utváří osobní představu o sobě samém. Rovněž mu nabízí možnost poznávat své tělo, vyrovnávat se s ním a tím se učit odhadovat své hranice a výkonnost. Dále prostřednictvím pohybu vstupuje jedinec do vztahu s druhými lidmi. Společně se dohadují pravidla hry a tím se vytvářejí základy komunikace s konkrétními aspekty jakými jsou například schopnost ustoupit nebo se naopak prosadit. Člověk rovněž při sportu přejímá konkrétní sociální role a vstupuje do procesu sociálního porovnávání a soutěžení.⁸⁶

Zde vystupuje do popředí výkonnostní aspekt: „*Fyzická síla a obratnost je základem výkonové složky identity ve sportu. Je to jedna z oblastí, kde adolescenti dospěle předčí a kde mohou dosáhnout velké, obecně platné prestiže. Ve sportu se saturuje potřeba aktivity, vybíjí se fyzická energie. Role sportovce je v našem sociokulturním prostředí pozitivně hodnocena, zejména ve skupině mladých lidí.*“⁸⁷ Tento fakt popisují i jiní autoři. Sekot jej předkládá na základě výzkumného zjištění, které bylo zaměřeno na míru preferencí spektra hodnot mezi mládeží: „*Ukazuje se, že sport na žebříčku hodnot zaujímá mezi mladou generací vysokou příčku. Přes 71% dotazovaných tak deklaruje vysoké ocenění sportu jako činitele podporující zdravý tělesný a duševní vývoj a pro udržování tělesné kondice.*“⁸⁸

V současnosti však můžeme poukázat i na zvláštní rozpor mezi vysokým oceňováním hodnoty sportu na straně jedné a skutečně praktikovaným sportem na straně druhé. Tento

⁸⁵ ZIMMEROVÁ, R.(ed.). *Netradiční sportovní činnosti: náměty a metody pro školu i volný čas*. Praha: Portál, 2001, s. 15.

⁸⁶ Srov. ZIMMEROVÁ, R.(ed.). *Netradiční sportovní činnosti: náměty a metody pro školu i volný čas*. Praha: Portál, 2001, s. 17,18.

⁸⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 258.

poznatek je rovněž popisován jako výsledek výše citovaného výzkumu, v němž se uvádí, že pakliže přijmeme za obecně platné kritérium aktivního sportování provozování této aktivity alespoň třikrát v týdnu, pak aktivně sportuje 56% respondentů. Tento údaj je však významně ovlivněn tím, že započítává i povinnou školní tělesnou výchovu. Jestliže bychom jí z celkového objemu aktivit vyjali, pak se pravidelnému sportování ve volném čase věnuje pouze 36% dotazovaných. Podstatným zjištěním rovněž je, že každý pátý mladý člověk ve věku mezi 14-21 let nesportuje vůbec. Tento pocit nechuti ke sportovním činnostem sami mladí, často zdůvodňují nedostatečnými fyzickými dispozicemi a sportovní aktivita pro ně znamená pouze povinnost, která je spojená právě jen se školní tělesnou výchovou.⁸⁹ Další možné vysvětlení uvádí Slepíčková: „*Sportu ve volném čase konkurují nejružnější další aktivity, jejichž množství narostlo právě i díky masovosti volného času. Vedle toho konzumnost a pasivní zábava zatlačují do pozadí aktivity tvořivé, vyžadující mentální či fyzické úsilí typické pro sport. Tento trend je patrný nejen u dospělé populace, ale i u dětí a mládeže.*“⁹⁰

Všechny tyto uvedené poznatky přinášejí s sebou další důsledky pro jedince i společnost: „*Děti a mládež dnes málo sportují a také proto čelíme celkovému růstu případů zdravotního oslabení v důsledku sedavého způsobu života. Dvě hodiny školní tělesné výchovy týdně rozhodně nestačí. Odborníci přitom považují za optimální zajistit pro veškerou mládež alespoň 8- 10 hodin intenzivní pohybové aktivity týdně.*“⁹¹ Lze konstatovat, že na podpoření tohoto požadavku v úloze školy, se nejen v současnosti snaží občanská sdružení v tělovýchově a sportu, z nichž některá mají v České republice dlouholetou tradici. V současnosti vyvíjí soustavnou sportovní nebo tělovýchovnou činnost množství tělovýchovných a sportovních spolků (z nichž okolo 200 má celorepublikovou působnost), ve kterých je organizováno zhruba 25 % dětí a mládeže.⁹²

K dalšímu rozvoji sportu na základních a středních školách přispívá asociace školních sportovních klubů v ČR, která byla založena v roce 1992. Cílem jejího založení bylo vytvořit pro školy možnost získání vhodné organizační a právní platformy pro zakládání sportovních klubů, ve kterých by mělo být umožněno studentům provozovat sport bez rozdílu sportovního

⁸⁸SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido, 2003, s. 122.

⁸⁹Srov. SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido, 2003, s. 122.

⁹⁰SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova 2005, s. 20.

⁹¹SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido 2003, s. 124

⁹²Srov. Srov. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007* [online]. Dokument výsledků jednání vlády České republiky ze dne 7.dubna 2003, [cit. 2007-1 -5]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=789&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=789&par[lang]=CS)

talentu a tak u nich pěstovat vztah k pravidelnému sportování. Činnost těchto sportovních klubů se zaměřuje na tři základní oblasti, kterými jsou: nepostupové, nesoutěžní činnosti nabízející sportovní vyžití, postupové sportovní soutěže v organizovaných Středoškolských hrách a tzv. elitní oblast, jež zaručuje vítězům národních soutěží účast v mezinárodních soutěžích. Můžeme říci, že hlavní náplní práce Asociace školních sportovních klubů je zejména podpora sportovních aktivit jako prostředku vyplňování volného času mládeže.⁹³

Za problém v této oblasti volného času však můžeme považovat i další příčiny, které přispívají k tomu, že mladí lidé svůj volný čas nenaplňují sportovními aktivitami: „*Pro děti až do 12 let je ve městech k dispozici dostatek více či méně atraktivních dětských hřišť. Pro děti starší však už taková hřiště nejsou. Jiných atraktivních veřejných ploch pro tuto mládež je k dispozici relativně málo. Travnaté plochy, které lákají k míčovým hrám, jedné z aktivit, která je právě pro 12-16 leté zvláště přitažlivá, jsou v mnoha případech „obehnány“ tabulemi se zákazy hry na těchto plochách.*“⁹⁴ Pro mnoho jedinců této věkové skupiny nepřipravují možnosti sportovního vyžití ani sportovní kluby, protože ty se zaměřují převážně na výkonnostně orientované druhy sportů a o jedince „méně zdatné“ sportovní oddíly nemají zájem. Jestliže chceme využívat sportu jako prostředku v sociální práci s mládeží, musí sportovní nabídka vyhovovat různým zájmům, potřebám a pohybovým schopnostem mladých lidí a být mnohostrannější. Vedle tradičních nabídek, které se orientují na výkonnostní sporty, musí existovat další, ale rovnocenné nabídky. Tyto nabídky musí vycházet ze světa, který mládež obklopuje. To však ve své důsledku znamená zabývat se nejen ukázněnými dětmi, ale pracovat zároveň i s problematickou mládeží, jež často vyznává životní styl s prvky agresivity, strachu a tvrdosti. Odpovídající nabídkou činností se můžeme tyto vlivy mezi současnou mládeží podchytit a regulovat.⁹⁵

Inspirací nám může být dnešní masová popularita situačně přízřusobivých sportů jakými jsou například skateboarding, in –line skating a další pohybové aktivity, které lze provozovat s ohledem na možnosti daných podmínek místa a času: „*Alternativní sporty se dnes těší zejména mezi mládeží velké popularitě. Mnoho dětí se totiž přímo záměrně a programově vyhýbá při svých sportovních hrách přímému dohledu dospělých. Obecně fungující snaha dospělých „mít děti pod kontrolou“ vede však i k tendenci dávat neformálním*

⁹³ Srov. SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido 2003, s. 124, 125.

⁹⁴ ZIMMEROVÁ, R.(ed.). *Netradiční sportovní činnosti: náměty a metody pro školu i volný čas*. Praha: Portál, 2001, s. 33.

⁹⁵ Srov. ZIMMEROVÁ, R.(ed.). *Netradiční sportovní činnosti: náměty a metody pro školu i volný čas*. Praha: Portál, 2001, s. 39, 40.

sportovním činnostem pevnější organizační rámec a zajistit si tak přehled o jejím průběhu. Stále více se však ukazuje, že více než cokoli jiného mládeži prospívá vytvoření takového prostředí, které by umožnilo spontaneitu pohybu a zajistilo i bezpečné sportovní prostředí.“⁹⁶

Jednou z cest rozšíření nabídky může vést v domluvě a sportovních klubů a obcí, aby byla zpřístupněna sportoviště, pokud nebudou využita k soutěžím, k provozování volného, neorganizovaného sportu a her, které by byly zabezpečovány vlastními silami. Domluva obce a sportovních klubů je nutná k zajištění jednak organizační stránky a rovněž k vyřešení financování těchto aktivit (plat cvičitele atd.) Velice dobrou zkušenost s tímto modelem učinili v Německu v obci Nienhagen, kteří tímto způsobem vyřešili problém mladých lidí v nedostatečné víkendové volnočasové nabídce, která se následně projevovala zvýšenou agresivitou a hyperaktivitou při pondělním vyučování na kterou naopak poukazovali učitelé. Během krátké doby valná většina mladých lidí využívala zpřístupněné sportovní haly k setkání a sportovním aktivitám.⁹⁷

Další možností je využít pro práci s mládeží prázdné tovární haly, školní dvory a ulice. Tento způsob je jednou z možností jak reagovat na současný, již zmíněný trend a to, že mladí jen zřídka přijímají tradiční organizované nabídky sportovních zařízení: *„Sportovní jednoty musí přenést svou činnost také do obytných čtvrtí, tam, kde se mládež zdržuje, nabídnout více příležitostí, při kterých není třeba navštěvovat sportovní zařízení. V zájmu preventivních opatření ke snižování násilí je důležitá sportovní činnost mládeže v místě jejího bydliště, kde může trávit volný čas v neplacených i hlídaných prostorách. O to více proto, že především mládež z nižších sociálních vrstev projevuje velmi silnou orientaci na bydliště. Už nepatrné vzdálenosti jsou překážkou, která brání využívání zařízení pro sport a volný čas.“⁹⁸* Zde je, myslím, ještě nutné zmínit, že pro tuto sociálně slabší skupinu je velmi výraznou překážkou rovněž velká finanční náročnost některých sportovních aktivit (potřebné vybavení atd.).

Ve sportu či v jakémkoli druhu pohybu můžeme nalézt prostředky, které i mladým lidem pomáhají odreagovat se, relaxovat, uvolnit se, a to nejenom po stránce fyzické. Sport nás učí respektovat jistá pravidla. Díky sportu nacházíme též odstup od věcí, které nás zatěžují v každodenním životě. Pohyb je často prostředkem komunikace a vyjadřování. Stává

⁹⁶ SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido 2003, s. 105, 106.

⁹⁷ Srov. ZIMMEROVÁ, R.(ed.). *Netradiční sportovní činnosti: náměty a metody pro školu i volný čas*. Praha: Portál, 2001, s. 41.

⁹⁸ ZIMMEROVÁ, R.(ed.). *Netradiční sportovní činnosti: náměty a metody pro školu i volný čas*. Praha: Portál 2001, s. 43.

se dobrým prostředkem (zvláště kolektivní sport), k sebepoznání, k poznávání druhých a růstu vlastní identity, což je významné zejména u skupiny adolescentů. Mladý člověk pokud respektuje pravidla a souhlasí s nimi začne docházet k jejich interiorizaci a posléze až k ochotě zachovávat pravidla tam, kde je potřeba. Zde pak můžeme mluvit i o morální formaci dítěte. Při hrách se účastník může dozvědět i něco o sobě, dochází tedy k procesu socializace a interiorizace, která později sportovcům může posloužit i v životě. Pohyb je výzvou i kulturním jevem. Ve sportu nemá jít jen o zvyšování kondice či zdokonalování pohybových dovedností, ale mělo by jít především o morální hodnoty, které budeme chtít praktikovat v každodenním životě.⁹⁹

2.2.2.3 Spontánní činnost a otevřené kluby

Jak jsem již uvedl v předchozí kapitole, empirické výzkumy zaměřené na způsob trávení volného času dokládají minimální využívání organizovaných volnočasových aktivit ze strany adolescentů. Tento fakt dokládá i závěrečná zpráva z výzkumu s názvem „Aktuální problémy mladé generace ČR“, kterou realizoval Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR v roce 2006: *„Nejméně často dotazovaní tráví volný čas ve volnočasové organizaci. Většina, zhruba 57 %, tam netráví žádný čas a jen 14,3 % tam chodí často či velmi často. Lze navíc tvrdit, že s rostoucím věkem zájem o organizované volnočasové aktivity klesá, což můžeme vysvětlit zejména klesajícím množstvím volného času, ale také měnící se strukturou zájmových aktivit u starších respondentů.“*¹⁰⁰

Na tento trend se snaží odpovídat svojí činností některé organizace a zařízení (například střediska pro volný čas dětí a mládeže) svojí nabídkou zaměřenou na spontánní činnosti. Spontánní činnost můžeme popsat jako průběžnou nabídku různých činností, kterou její účastníci využívají neorganizovaně buď individuálně nebo ve skupinách, podle jejich aktuálního zájmu. Tato činnost je volně přístupná pro všechny zájemce a je vymezena pouze provozní dobou zařízení. Chod zařízení je rovněž pedagogicky ovlivňován, avšak pedagog zde působí především jako rádce, informátor, případně pomocník. Tento způsob práce je

⁹⁹ Srov. HANÁKOVÁ, M. *Úloha sportu ve volném čase* [online]. Skripta elektronický studijní dokument, [cit. 2007-24 -4]. Dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/main.php?&11=5&12=2

¹⁰⁰ *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR. Závěrečná zpráva z výzkumného šetření, hlavní řešitel: Bc. Tereza Štursová a spoluřešitel: Bc. Miroslav Bocan, Praha, srpen 2006, [cit. 2007-14 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/aktualni_problemy_mladeze.pdf

poměrně náročný.¹⁰¹ „*Nároky na kompetenci pedagogů středisek mládeže stoupají. Je to následkem rostoucí závažnosti problémů, s nimiž se mladí lidé obracejí na dospělé, kterým důvěřují. Střediska mládeže musí poskytovat stále více konkrétní sociální a materiální pomoci, např. provizorní ubytování, teplé jídlo, možnost výdělků, pomoc s úkoly do školy atd.*“¹⁰²

Za nejdůležitější body nabídky spontánní činnosti lze považovat přizpůsobení se časovým možnostem dětí a především mládeže a "bezprahový" přístup k nabídce činností ve volnočasovém zařízení. Dalším charakteristickým rysem je variabilita nabídky aktivit v návaznosti na přání účastníků a podmínek v konkrétní lokalitě. Rovněž můžeme říci, že pokud chceme nabídku volnočasového zařízení rozšířit o spontánní činnosti, je nutné učinit dva základní kroky. Jako první musíme vytvořit místo, kde by se mládež mohla a chtěla sejit a popovídat si, případně kde by se mohla něčím zabavit. Toto místo by mělo být volně přístupné a otevřené pokud možno co nejdéle a v čase, kdy mají mladí lidé volno, a jeho vybavení a atmosféra by měla odpovídat životnímu stylu mladých lidí. Dále je dobré nabídnout na tomto místě alespoň jednu aktivitu a informovat přehledně a aktuálně o tom, co lze kdy dělat jiného v dalších prostorách zařízení a informovat tímto o dalších průběžných aktivitách a pravidelné činnosti.¹⁰³

Spontánní aktivity se vedle pravidelné zájmové činnosti, stávají další možností volnočasových zařízení pro děti a mládež, jak do účelného využívání volného času zapojit mnohem širší populaci dětí a mladých lidí, často sociálně znevýhodněných, kteří jsou mnohem více vystaveni působení sociálně negativních vlivů. Vedle jednoznačného pohledu z pozice primární prevence jsou zde i další důvody, proč tyto aktivity realizovat. Svými specifiky dávají možnost zaujmout velkou část tzv. neorganizované mládeže, včetně skupin rómské mládeže, mladých nezaměstnaných či jinak sociálně znevýhodněných jedinců. Zároveň jsou určitou formou vzdělávací a zájmové činnosti, kterou preferuje většina dnešní mladé generace, které vyhovuje neformálnost a volnost.. V neposlední řadě poskytují mladým

¹⁰¹ Srov. *Spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže* [online]. Metodický list. Národní institut dětí a mládeže MŠMT, [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mlsc.pdf

¹⁰² *Pedagogika volného času* [online]. Skripta Tf JčU, elektronický studijní dokument, [cit. 2007-12 -4]. Dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/praktik_teol/getfile.php?filenamex=skriptum

¹⁰³ Srov. *Spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže*. Metodický list. Národní institut dětí a mládeže MŠMT, [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mlsc.pdf

lidem prostor vyzkoušet si různé druhy činností, rozpoznat své vlohy pro danou činnost a i zvolit si tak dobrovolně, zda se jí chtějí soustavněji věnovat.¹⁰⁴

Jako jednu z forem spontánní činnosti je nutné zmínit otevřený klub. Krátce bych uvedl jak je v této souvislosti chápán pojem otevřenosti z několika různých pohledů: „*Otevřenost obsahu spočívá v tom, že nejsou na náplň činnosti kladeny žádné apriorní politické, náboženské či světonázorové nároky. Otevřenost organizační formy znamená, že podmínkou účasti na aktivitách není členství v nějaké organizaci a že jsou tak aktivity bezprostředně přístupné všem. Otevřenost k zájmům mládeže znamená, že se činnost orientuje primárně na potřeby mladých, a ne na dosažení cílů, které mají dospělí.*“¹⁰⁵

Otevřený klub by měl být prostorem, přirozeným „shromaždištěm“, kde se děti a mládež mohou neformálně sejit, popovídat si, kde mohou případně realizovat své zájmy a schopnosti a v neposlední řadě se zde mohou naučit aktivně trávit volný čas. Klub by se měl stát pro mladé bodem jistoty a bezpečí, místem, kde mohou najít zázemí i sebedůvěru. Otevřený klub by měl naplňovat i funkci kontaktního a poradenského místa, kde mohou návštěvníci najít i radu, případně pomoc v obtížných životních situacích. Velmi důležitá je i jistá neformálnost vlastního klubového prostředí. Na základě zahraničních zkušeností je třeba říci, že ideální je situace, kdy sami návštěvníci mají možnost vzhled „svého“ klubu ovlivnit a přímo participovat na činnostech jimiž se vytváří vzhled klubu. Pomalované stěny, vylepené plakáty vlastní výroby vytváří prostředí, se kterým se mladí lépe ztotožňují, než s konformně zařízenými místnostmi.¹⁰⁶

Pakliže se rozhodneme provozovat otevřený klub, je důležité před samotným jeho zprovozněním důkladně analyzovat některá fakta. Mezi tato fakta, která budou určující při následném provozu klubu, patří například: jaké máme k dispozici prostory, jaký typ návštěvníků očekáváme (aspekt nejdůležitější), jaké máme možnosti personální a jaké máme možnosti materiálně technické (aspekt nejméně podstatný). Po zvážení výše uvedených hledisek a možných dalších, vlastních kritérií, můžeme zvolit pro naše podmínky optimální variantu z několika možností:

104 Srov. *Metodický list k problematice otevřených klubů při střediscích pro volný čas dětí a mládeže* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT 2002. Zpracovaly: PaedDr. Bohuslava Vacková, Mgr. Hana Farkašová, [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mloktk.pdf

105 *Pedagogika volného času* [online]. Skripta Tf JčU, elektronický studijní dokument, [cit. 2007-12 -4]. Dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/praktik_teol/getfile.php?filenamex=skriptum

106 Srov. *Metodický list k problematice otevřených klubů při střediscích pro volný čas dětí a mládeže* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT 2002. Zpracovaly: PaedDr. Bohuslava Vacková, Mgr. Hana Farkašová, [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mloktk.pdf

- 1) typ herny – možnost zahrát si např. stolní hry, kulečnick, šipky, stolní tenis atd.,
- 2) typ klubu/čajovny-mladí lidé mohou v nekuřáckém prostředí klubu např. posedět u nealkoholického občerstvení, poslechnout si hudbu (CD,MC) a nebo se zúčastnit klubových pořadů, které jsou pro ně organizovány nebo, ještě lépe, které si sami uspořádají,
- 3) typ smíšený – dohromady herna + klub.¹⁰⁷

V ideálním možném případě by mohl otevřený klub nabízet několik částí, které by byly součástí jeho prostoru. Jednotlivé části by skýtaly prostor pro: volnou zábavu / čajovna, hernu (kulečnick, šipky, stolní fotbal...), oddech a klid (poslech hudby, čtení, stolní hry...), rukodělné činnosti, posilování (tělocvična), práci na PC s přístupem na internet (ale i na PC hry), pro hudební, taneční, divadelní produkci a pobyt venku – hřiště, zahrada. Toto je opravdu návrh ideálního možného řešení a k jeho dosažení se lze přiblížit jen postupem času v průběhu delšího časového období.¹⁰⁸

Začleňování nabídek spontánní činnosti je v dnešní době nanejvýš žádoucí a svým pojetím odpovídá na nedostatky a potřeby v nabídce volnočasových aktivit pro dospívající. Jak je však rovněž patrné z jejich specifik, je tato forma velice náročná po pedagogické, prostorové a konečně i finanční stránce. Před skutečným zavedením otevřených klubů je potřeba promyšleně uvážit zejména prostorové dispozice budov, které se nám nabízejí a zároveň zda bude přínosem pro danou lokalitu. Rovněž je nutné se připravit na to, že plné a úspěšné rozvinutí klubové činnosti lze očekávat v delším časovém horizontu. Dále je velmi důležité provádět po dobu přípravy a provozu klubu důslednou propagaci mezi zvolenou cílovou skupinou. Závěrem lze ještě uvést, že na našem území již některé otevřené kluby fungují a z jejich zkušeností můžeme čerpat pro naši další volnočasovou činnost.

2.2.3 Struktura a vývoj volnočasových aktivit mládeže

Pakliže se chceme zabývat aktivitami a jejich možným rozvojem pro mládež ve volném čase, měli bychom se co nejlépe seznámit s tím, jak mladí lidé skutečně volný čas

107 Srov. *Metodický list k problematice otevřených klubů při střediscích pro volný čas dětí a mládeže* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT 2002. Zpracovaly: PaedDr. Bohuslava Vacková, Mgr. Hana Farkašová, [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mlotk.pdf

108 Srov. *Metodický list k problematice otevřených klubů při střediscích pro volný čas dětí a mládeže* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT 2002. Zpracovaly: PaedDr. Bohuslava Vacková, Mgr. Hana Farkašová, [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mlotk.pdf

tráví: „Sociální pozice dětí mládeže, pro kterou je charakteristická nízká zakotvenost v systému sociálních rolí, umožňuje mládeži oproti dospělým větší sociální flexibilitu a dynamiku. V žádném dalším období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum zájmových aktivit jako v dětství a mládí.“¹⁰⁹ Jednou z podmínek cílevědomé výchovné práce s dospívajícími je co nejlepší seznámení se s životními podmínkami, potřebami a zájmy této skupiny. K tomuto lepšímu seznámení se z danou skupinou nám slouží výsledky výzkumných šetření z nichž některé bych zde rád uvedl.

2.2.3.1 Osoby a organizace ve volném čase mladých lidí

Jako první bych zde rád zmínil některé poznatky získané výzkumným šetřením s názvem „Aktuální problémy mladé generace v ČR“, které realizoval Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR v roce 2006. Zvolenou metodou pro výzkumný úkol bylo dotazníkové šetření, které bylo zrealizováno pomocí tazatelské sítě ve všech 14- ti krajích České republiky mezi mladými lidmi ve věku 15 - 26 let (celkem 1633 dotázaných). Stěžejními tématy zkoumání byla mládež a zdraví, mládež a volný čas, mobilita mládeže, mládež a životní prostředí a mládež a vstup ČR do EU.¹¹⁰ Já bych rád uvedl některá zjištění související s tématem mládež a volný čas.

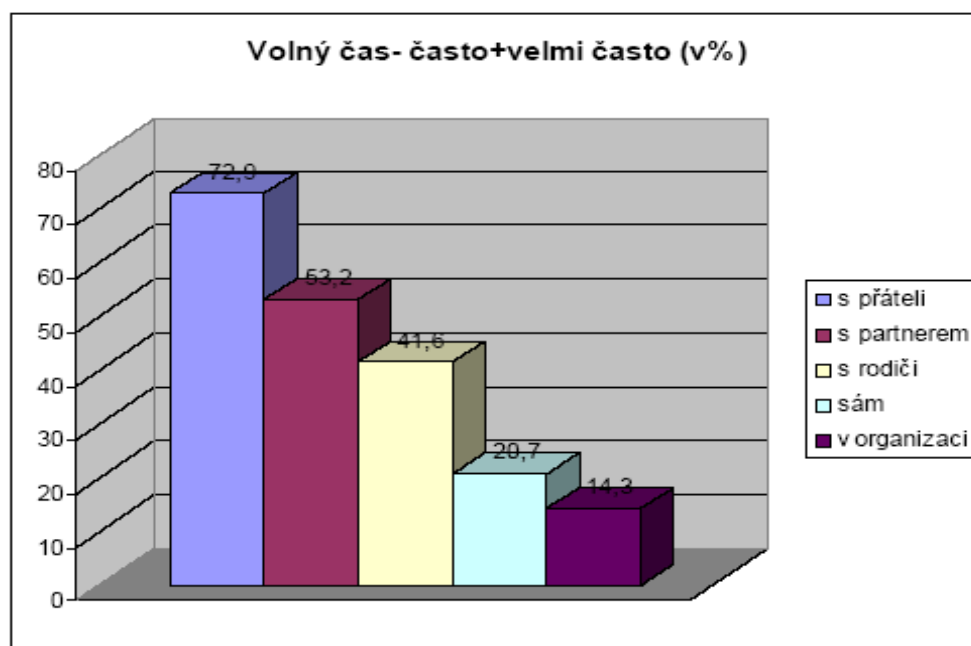
Jednou z prvních otázek na které chtěl citovaný výzkum odpovědět byla: „S kým tráví mladí lidé volný čas? Prezentované výsledky konstatují, že nejčastěji podle svých slov tráví mladí lidé volný čas s přáteli. Zhruba tři čtvrtiny (72,9%) respondentů uvedly, že s přáteli tráví volný čas často či velmi často, 20,8% tak činí občas a jen necelých 6 % tráví čas s přáteli málokdy nebo nikdy. Hodně mladých lidí také tráví čas se svým partnerem. 54,2% dotázaných uvedlo, že s partnerem tráví čas velmi často nebo alespoň často, na druhé straně asi čtvrtina respondentů uvedla, že s partnerem netráví čas nikdy, zde se nejspíše jedná o svobodné jedince bez partnera. S rodiči tráví většina dotázaných (54,2%) volný čas občas či málokdy, přičemž se potvrzuje předpoklad, že starší z našich respondentů tráví s rodiči méně času než mladší. Po rodičích se umístila možnost sám, zde dominovaly odpovědi málokdy a občas. Přičemž se ukázalo, že nejčastěji tráví volný čas sami nezaměstnaní mladí lidé, a následují studenti VŠ a VOŠ a dále středoškoláci. Od zbytku souboru se odlišuje skupina

¹⁰⁹ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, s. 133.

¹¹⁰ Srov. *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR. Závěrečná zpráva z výzkumného šetření, hlavní řešitel: Bc. Tereza Štursová a spoluřešitel: Bc. Miroslav Bocan, Praha, srpen 2006, [cit. 2007-14 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/aktualni_problemy_mladeze.pdf

žáků učilišť – dvě třetiny uvedly, že volný čas netráví sami nikdy či málokdy. Nejméně často dotazovaní tráví volný čas ve volnočasové organizaci. Většina, zhruba 57 %, tam netráví žádný čas a jen 14,3 % tam chodí často či velmi často.¹¹¹ Presentované výsledky víceméně potvrzují psychologické aspekty tohoto období pro něž je typické osamostatňování se a snaha o vymanění se z vlivu rodičů a potřeba trávit více času ve vrstevnické skupině. Pro větší přehlednost uvádím i výsledný graf č.1¹¹², který zachycuje, jaký podíl respondentů tráví svůj volný čas často a velmi často s jednotlivými subjekty.

Graf č.1.

Další část výzkumu se zabývala otázkou, zda se mladí lidé věnují nějaké volnočasové aktivitě pravidelně v rámci organizace. Jak již bylo konstatováno tomuto druhu volnočasové aktivity se nevěnuje přes 50% respondentů. Mezi vlastními důvody, převažuje názor, že je takový způsob trávení volného času prostě nezajímá a 16% dotazovaných nezná organizaci, která by vyhovovala jejich zájmu. Téměř shodný podíl (cca 15%) je těch, kteří uvedli, že organizace, která je zajímá, není v jejich dosahu. Na druhé straně v zájmovém kroužku či klubu tráví volný čas 11,5 % dotázaných, ve sportovním klubu 23,3 %, v turistickém oddílu 4,3%, možnost vlastní iniciativa zvolilo 8,5 % dotázaných. Následně se tedy výzkum zaměřil

¹¹¹ Srov. *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR. Závěrečná zpráva z výzkumného šetření, hlavní řešitel: Bc. Tereza Štursová a spoluřešitel: Bc. Miroslav Bocan, Praha, srpen 2006, [cit. 2007-14 -4]. Dostupné na WWW:

http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/aktualni_problemy_mladeze.pdf

¹¹² Srov. *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. Závěrečná zpráva z výzkumného šetření, hlavní řešitel: Bc. Tereza Štursová a spoluřešitel: Bc. Miroslav Bocan, Praha, srpen 2006, [cit. 2007-14 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/aktualni_problemy_mladeze.pdf

na soubor těch, kteří uvedli, že se věnují nějaké volnočasové aktivitě organizovaně. Dalšími otázkami byl zájem zjistit v rámci jakého typu organizace, jak se o organizaci respondent dozvěděl, jak dlouho tam dochází a jakou má v organizaci pozici. Mezi organizacemi, do kterých respondenti docházejí za volnočasovou aktivitou, výrazně nepřevyšuje ani jeden typ. Nejvíce však dotázaní uváděli, že se jedná o nestátní neziskovou organizaci (33,1%). Podrobnější výsledky jsou uvedeny v následující tabulce č.1.¹¹³

Většina respondentů se účastní organizované volnočasové aktivity jako řadový člen (83,8%), a na vedení se podílí 22,5% ze skupiny. Ve většině případů se jedná o dlouhodobý zájem, 26% se věnuje aktivitě přes deset let. Můžeme proto usuzovat, že lidé začínají s organizovanou volnočasovou aktivitou nejčastěji v mladším věku, v pozdějším je začínání těžší. Téměř polovina (48,9%) se o dané aktivitě dozvěděla od kamarádů či známých. 25,6% ze skupiny k aktivitě přivedli rodiče, 16% bylo přímo osloveno nebo se zúčastnilo náboru. Dalším zajímavým zjištěním je, že 14,7% si informace o kýžené volnočasové aktivitě vyhledalo samo a z reklamní kampaně se o ní dozvěděla necelá 4%.¹¹⁴ Z uvedených poznatků je podle mého názoru pozitivní zjištění při účasti zájmu o určitou aktivitu si jí samostatně vyhledat a rovněž případná stálost a snaha u této aktivity zůstat a dále ji rozvíjet.

Tabulka č.1.

Typ organizace	Podíl v souboru
státní	22,7%
nestátní nezisková	33,1%
soukromá	29,9%
vlastní iniciativa	20,2%
jiné	1%

(pozn.: součet nedává 100%, respondenti mohli volit více odpovědí- někteří se účastní více organizovaných aktivit)

Zajímavé výsledky šetření četnosti aktivit trávení volného času mládeže ve věku 15- 18 ve volnočasových zařízeních uvádí P.Sak. Nejvíce mladých lidí z této skupiny tráví volný čas v tělovýchovných organizacích 37,25%, na druhém místě je škola v době mimo vyučování s 30,39%, dále v domě dětí a mládeže 24,51%, v komerčním zařízení pro volný čas

¹¹³ Srov. *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. Závěrečná zpráva z výzkumného šetření, hlavní řešitel: Bc. Tereza Štursová a spoluřešitel: Bc. Miroslav Bocan, Praha, srpen 2006, [cit. 2007-14 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/aktualni_problemy_mladeze.pdf

¹¹⁴ Srov. *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. Závěrečná zpráva z výzkumného šetření, hlavní řešitel: Bc. Tereza Štursová a spoluřešitel: Bc. Miroslav Bocan, Praha, srpen 2006, [cit. 2007-14 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/aktualni_problemy_mladeze.pdf

14,71%, v jiné instituci zařízení 10,68%. Na prvním místě je však shodně jako v předchozím uváděném výzkumu, že mladí lidé tráví nejčastěji volný čas s rodinou, přáteli nebo sami 85,29%, přičemž autor zde tyto subjekty nerozlišuje.¹¹⁵ Toto šetření proběhlo v roce 2000, tedy o pět let dříve než výše uváděné šetření a myslím si, že poněkud vyšší hodnoty procentuálního trávení volného času organizovaným způsobem, poukazují na stále větší odklon současné mládeže od tohoto druhu volnočasové nabídky.

2.2.3.2 Struktura a vývoj volnočasových aktivit mládeže

Jednou z dalších možných výpovědí o volném čase mládeže je popis aktivit, kterými tuto dobu naplňují. Lze konstatovat, že činnosti ve volném čase nejsou izolovanými projevy lidské aktivity, ale jsou jednotlivými částmi v řetězci příčin a důsledků. Liší se jednotlivě podle subjektivní stránky člověka a jeho potřeb a zájmů. Skutečná podoba aktivit jedince nevychází pouze z jeho subjektivního určení nebo z jeho dané skupiny mládeže, ale nachází své zázemí v sociálně geneticky předřazeném subjektu. Tímto způsobem navazují zájmy a aktivity jedince na hodnotovou orientaci, kulturu a způsob života jeho rodiny. Podobným způsobem navazuje dospívající mládež na společnost, v níž probíhá její sociální zrání. Tato návaznost však není pouhou reprodukcí stávající skutečnosti, ale prostřednictvím mladého člověka a jeho generace reprodukuje a inovuje i rodina a společnost své zájmy a aktivity.¹¹⁶

Poměrně podrobný přehled výčtu aktivit, kterými středoškolská mládež ve věku 15-19 let tráví volný čas uvádí závěrečná zpráva z polytematického výzkumu s názvem „Mládež ČR 2002“. Toto šetření provedl Institut dětí a mládeže MŠMT ČR poprvé v roce 1997 a posléze znovu v roce 2002. Respondenti měli hodnotit činnosti, jejichž nejčteněji zastoupené případy uvádím tabulce č.2., podle následující škály:

1 – denně nebo téměř denně, 2 – týdně asi 1x, 3 – měsíčně asi 1x, 4 – méně často, 5- vůbec ne.

¹¹⁵ Srov. SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce – Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 71.

¹¹⁶ Srov. SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, s. 133

Tab. č.2

	1997					2002				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Posloucháte hudbu při studiu, práci apod.?	67	11	3	10	8	75	11	1	7	5
Posloucháte hudbu dle vlastního výběru	76	14	3	5	1	82	14	1	2	0
Posloucháte hudbu z rádia?	64	18	4	10	5	66	17	5	8	4
Chodíte na filmy do kina?	3	7	36	45	9	2	7	49	37	4
Navštěvujete restaurace?	8	20	31	36	6	10	29	32	24	4
Scházíte se s přáteli?	61	26	6	6	1	73	21	3	2	1
Navštěvujete vinárny, kavárny apod.?	8	29	20	24	19	15	44	15	16	10
Trávíte svůj volný čas s partou?	26	31	9	17	17	38	37	7	10	9
Věnujete se domácím pracím	37	41	6	11	5	36	38	9	11	5
Provádíte údržbu domu nebo chaty?	10	24	17	27	22	7	21	21	24	27
Zabýváte se zahrádkářstvím nebo chovatelstvím?	16	8	7	19	49	14	11	7	17	51
Věnujete se veřejné činnosti?	3	4	6	20	67	1	3	4	15	76
Učíte se do školy?	65	19	5	8	3	54	25	5	10	6
Věnujete se studiu cizích jazyků mimo školu?	5	14	6	15	59	6	17	58	14	58
máte schůzku, scházíte se s partnerem?	26	25	7	14	28	37	23	7	10	21
Chodíte na výlety do přírody ?	8	21	29	32	10	10	39	27	17	7
Sportujete závodně?	14	7	3	7	70	18	7	3	7	66
Sportujete rekreačně?	21	32	17	18	13	27	36	16	15	5
Se zabýváte zájmovou uměleckou činností?	8	10	8	14	60	7	17	9	14	53
Pracujete na počítači ?	19	23	12	21	25	45	29	8	11	7
Čtete knihy?	28	22	18	18	14	27	21	19	19	14
Věnujete se svému koníčku,hobby?	46	29	12	8	6	52	29	10	5	3
Odpočíváte, nic neděláte?	25	33	12	20	9	26	38	14	15	6
Jste s přáteli?	51	29	11	7	3	70	21	5	4	0
Čtete časopisy?	34	39	15	7	5	33	45	14	6	2
Posloucháte oblíbenou rozhlasovou stanici?	57	17	9	9	8	57	17	4	11	10
Sledujete Vaši oblíbenou televizní stanici?	59	23	6	5	7	53	24	7	10	5

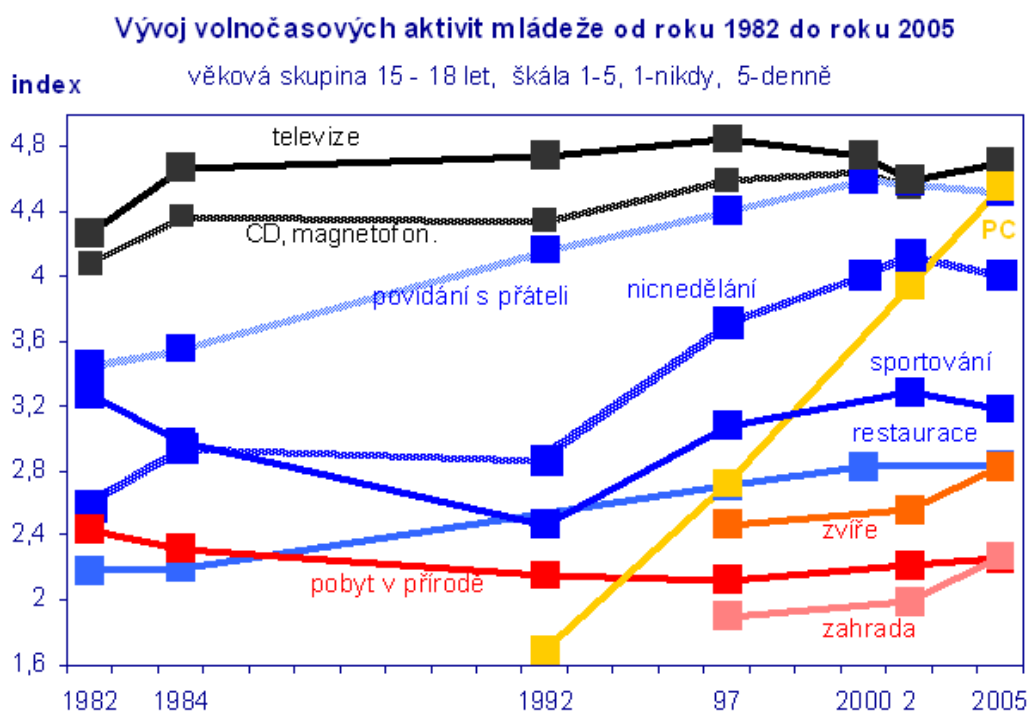
Na základě těchto zjištění autoři konstatují, že středoškoláci se dnes více orientují na přátele, partu, partnera, ale také se více zabývají počítači, navštěvují různé kurzy, učí se jazyky, sportují, věnují se zájmové umělecké činnosti. Na druhou stranu se méně zajímají o věci veřejné a méně se připravují do školy. Samozřejmě se toto tvrzení nevztahuje na každého dospívajícího jedince, pravděpodobně však výsledky odráží sklon části mládeže ke konzumnímu životu a rovněž druhé části, která se věnuje ušlechtlejším zájmům a koníčkům.¹¹⁷

Snad nejvíce se, z dlouhodobého hlediska, v ČR výzkumu volnočasových aktivit u mládeže věnuje Petr Sak. Z kontinuálně probíhajícího výzkumu Sak poukazuje na vývojové změny v oblasti trávení volného času mezi mládeží: „*Za života posledních generací se*

neustále urychluje proměna charakteru trávení volného času. Akcelerace těchto proměn je spojena s technologickým vývojem a s nástupem nových médií. Pro současnou starší generaci hlavním médiem, které proměnilo její volný čas a životní styl byla televize, pro současnou generaci mládeže to jsou nové informační a komunikační technologie: osobní počítač, mobil, internet.¹¹⁸

Tento poznatek dokládá Sak prezentací výzkumu, který demonstruje, jak se ve věkové skupině 15 – 18 let od roku 1982 vyvíjely frekvence vybraných volnočasových aktivit. Metodikou, která byla opakována v prezentovaných výzkumech (Proměny české mládeže 2000 a Mládež na křižovatce 2004), které probíhaly od roku 1982, respondenti přiřazovali v baterii volnočasových aktivit frekvenci s jakou danou aktivitu provozují: 1 nikdy, 2 výjimečně, 3 občas či alespoň jednou měsíčně, 4 často či alespoň jednou týdně, 5 denně anebo téměř denně. V grafu č.2. jsou uvedeny průměry volnočasových aktivit dané věkové skupiny.¹¹⁹

Graf č. 2.¹²⁰

¹¹⁷ Srov. *Mládež ČR 2002* [online]. Závěrečná zpráva z polytematického výzkumu Institut dětí a mládeže MŠMT ČR. Praha 2002, [cit. 2007-15 -3]. Dostupné na WWW: <http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/mladez.doc>

¹¹⁸ SAK, P. *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky* [online]. Referát přednesený na mezinárodní konferenci O výchově a volném čase, Brno 15. - 16. 6. 2006. [cit. 2007-20 -4]. Dostupné na WWW: <http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>

¹¹⁹ Srov. SAK, P. *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky* [online]. Referát přednesený na mezinárodní konferenci O výchově a volném čase, Brno 15. - 16. 6. 2006. [cit. 2007-20 -4]. Dostupné na WWW: <http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>

¹²⁰ V referátu použité data jsou z empirických výzkumů, které byly realizovány v rámci grantu MPSV ČR „Vliv komputelizace na edukační procesy a na osobnost člověka v informační společnosti“. Jednak jde o reprezentativní výzkum české populace, jehož data byla získána technikou standardizovaného rozhovoru na výběrovém souboru 1818 respondentů. Druhý výzkum byl realizován na základních a středních školách, technikou sběru dat bylo dotazníkové šetření. Jedná se o předběžné výsledky, prozatím bylo nahráno 718 dotazníků.

Na základě těchto zjištění vyvozuje Sak další závěry : „*Zatímco v minulosti trvalo i generace než inovace prostoupila celou společností a stala se součástí jejího života, nasycení společnosti sofistikovanou inovací, jakou osobní počítač bezesporu je, proběhlo v rozmezí sociálního věku jedné generace mládeže, jak ilustruje graf. V současnosti mládež ve věku 15 – 18 let využívá počítač se stejnou frekvencí jako sleduje televizi, což je dlouhodobě nejfrekventovanější volnočasová aktivita.*¹²¹

Na základě těchto zjištění lze konstatovat, že život mládeže do značné míry probíhá v mediální a virtuální realitě. Oproti době předchozí, v níž dominoval v životním poli přirozený svět a postupně do něj pronikala mediální a virtuální realita. Lze konstatovat, že v současnosti se již děti rodí do světa, který je ve velké míře vytvářen mediálně a virtuálně. Tyto vlivy se do určité míry projevují v jejich psychickém a sociálním vývoji a zrání. Osobnost současného člověka se tak na jednu stranu stává mediálním produktem a na druhou stranu v interakci s digitálními technologiemi se ve virtuální realitě stává jakýmsi „přídavným zařízením těchto technologií“. Tato proměna společnosti se přirozeně promítá i v trávení volného času. Počítač se stal průsečíkem, v němž se sbíhá široké spektrum dřívějších aktivit a vznikají aktivity nové jako například fotografování, filmování, četba, kreslení, grafická tvorba, vzdělávání, poslech hudby, telefonování, psaní dopisů, skupinová komunikace atd. Takto zájmy, které jedinec dříve uspokojoval v řadě zájmových organizací na řadě míst a v různém čase, může nyní uspokojovat sám, z pohodlí a intimity domova.¹²²

Sak ve svém referátu zmiňuje i výchovný aspekt popisovaného vývoje společnosti, který bude nutné reflektovat v pedagogických přístupech k dospívající mládeži: „*Pedagogika volného času do určité míry média reflektuje jako prvek v životním stylu dětí a mládeže. Rozsah působení médií a jejich prostřednictvím generování mediální a virtuální reality a vytváření kyberprostoru však klade na pedagogiku další nároky. Je pochopitelné, že při tak vysoké dynamice mediální proměny společnost pedagogika v reakci na tuto proměnu zaostává. Pedagogika volného času či mediální pedagogika a didaktika musí přinést odpovědi na řadu nových otázek, reflektovat nově vznikající sociální a pedagogické jevy v jejich provázanosti a vybudovat relevantní poznávací instrumenty pro výchovné a vzdělávací*

¹²¹ SAK, P. *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky* [online].Referát přednesený na mezinárodní konferenci O výchově a volném čase, Brno 15. - 16. 6. 2006. [cit. 2007-20 -4].Dostupné na WWW: <http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>

¹²² Srov. SAK, P. *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky* [online].Referát přednesený na mezinárodní konferenci O výchově a volném čase, Brno 15. - 16. 6. 2006. [cit. 2007-20 -4].Dostupné na WWW: <http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>

*působení na děti a mládež v podmínkách informační společnosti digitálního věku.*¹²³

Myslím si, že s těmito slovy nelze jinak než souhlasit. Pedagogika jako vědní obor nemůže jistě konkurovat rozvoji informačních technologií, ale jak se již v mnoha případech děje (e-learning atd.), může je využívat při uskutečňování svých přístupů a cílů.

2.2.3.2.1 *Obecné orientace ve volném čase*

Při analytickém zkoumání volnočasových aktivit mezi mládeží, lze nalézt určité skupiny spolu souvisejících proměnných. Některé aktivity vytvářejí logicky propojená seskupení a můžeme je tak považovat za určitý výraz obecné orientace určitých subjektů jedince či skupiny. Z takto provedené analýzy lze následně získat obecné faktory, kterými můžeme vyjádřit obecnou orientaci při trávení volného času mezi dospívajícími. Nyní bych rád uvedl výsledky faktorové analýzy volnočasových aktivit mládeže, které uvádí Petr Sak.¹²⁴

Sak uvádí celkem sedm faktorů neboli sedm základních směrů trávení volného času. Tyto faktory představují obecnější skutečnost, která se již blíží životnímu stylu. Jedná se o tyto volnočasové orientace:

1) Kulturní orientace: tento faktor obsahuje náročné málo frekventované kulturní aktivity jak receptivního, tak tvořivého charakteru a je doplněn mimoškolním vzděláváním. Výrazné nositele tohoto faktoru tvoří skupina aktivních jedinců s hlubokým zájmem o kulturu a vyhraněným životním stylem. Můžeme říci, že je zastoupena kulturní elitou mezi mládeží.

2) Sportovní orientace: je poměrně dosti vyhraněná a po obsahové stránce naopak chudá. Zde se nejvíce objevují aktivity jako sportování, hra a oprava motocyklu či auta. Oproštěnost této orientace od kulturních a intelektuálních činností naznačuje, že je obsažena spíše u skupiny mužů.

3) Extrovertně erotická orientace: tento faktor představuje orientaci obsahující kontakt s druhým či se skupinou jako cíl. Zároveň je tvořen aktivitami spojenými s erotikou a sexem a aktivitami, které s nimi souvisejí jako návštěva restaurací a diskoték apod.

4) Manuální orientace: zde jsou zastoupeny aktivity spojené s domovem a manuální činností jako je práce na zahradě, ruční práce nebo výstavba domu. S tímto faktorem naopak negativně korelují aktivity spojené s extrovertně erotickou orientací

¹²³ SAK, P. *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky* [online]. Referát přednesený na mezinárodní konferenci O výchově a volném čase, Brno 15. - 16. 6. 2006. [cit. 2007-20 -4]. Dostupné na WWW: <http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>

¹²⁴ Srov. SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce – Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropské a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 67.

5) Náboženská orientace: je jednoznačně určen aktivitami, které mají spojitost se spiritualitou člověka jako například meditace.

6) Vztahová orientace: pro ní je základní aktivitou povídání si s přáteli a známými a další formy komunikace jako například psaní dopisů. Zajímavá je korelace tohoto faktoru s některými manuálními činnostmi.

7) Studijní orientace: Tato orientace obsahuje všechny aktivity, které jsou spojené s přípravou na školu a mimoškolním vzděláváním. Počítáme sem však i práci na počítači.¹²⁵

Zajímavé výsledky přináší rovněž využití těchto volnočasových orientací k vyjádření vzájemné závislosti mezi volnočasovou orientací a místem kde je tráven volný čas. Následující poznatky se týkají skupiny mladých lidí ve věku 15-18 let a jejich trávení volného času v institucích, které nabízí aktivity v této oblasti: *„Nejvyšší index kulturní orientace mají mladí lidé, kteří tráví volný čas v domě dětí a mládeže či navštěvují jinou instituci pro volný čas. Extrovertně erotická volnočasová orientace je nejvíce obsažena u jedinců, kteří svůj volný čas tráví v komerčním zařízení pro volný čas. Mládež trávící volný čas v tělovýchovné organizaci má nejvyšší index manuální a sportovní orientace. Vztahová orientace má nejvyšší index u jedinců, kteří svůj volný čas netráví sami či se svou rodinou, a u jedinců, kteří volný čas tráví v zařízení pro volný čas.“*¹²⁶

Veškeré výzkumy zaměřené na volný čas dětí a mládeže jistě přispívají při tvorbě koncepce, zaměřené zejména na výchovnou práci a politiky státu v této oblasti. Podle mého názoru je jistě tento koncepční přístup nutný, ale při svém praktickém uplatňování se vždy bude muset konfrontovat se specifickými vlastnostmi konkrétní oblasti a především reflektovat jedinečnost každého jejího mladého účastníka. Zde vystupuje do popředí důležitost jak teoretické tak praktické připravenosti pracovníků, kteří se rozhodnou aktivně podílet na utváření pestré oblasti volného času.

¹²⁵ Srov. SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce – Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 67.

¹²⁶ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce – Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004, s. 71.

3 Současná situace nabídky volnočasových aktivit pro mládež v Českých Budějovicích

Volnočasová nabídka pro mládež ve městě má jistě svá specifika. Svým potenciálem a naopak omezeními lokálního prostředí ve kterém se realizuje, do jisté míry souvisí i s některými charakterovými vlastnostmi jejich účastníků. Například Blahoslav Kraus uvádí některé rozdíly v nichž se liší děti a mládež žijící ve městě od jejich vrstevníků žijících na venkově. Městské děti a mládež jsou adaptabilnější, racionálnější, samostatnější, odbojnější, méně sebekritické a disciplinované. Dále mají větší možnost kontaktu s dalšími vrstevníky, avšak naopak méně osobních styků. Rovněž u městské mládeže můžeme pozorovat větší míru životní aspirace, která se odráží v jejich vyšší náročnosti v budoucím povolání a dosažení vyššího vzdělání. Zjednodušeně tedy můžeme konstatovat, že pokud se týká intelektových schopností a s tím související výkonnosti ve škole, pozitivněji působí prostředí charakteru městského, avšak v souvislosti s chováním je situace lepší na venkově.¹²⁷

Toto je jistě jeden ze zajímavých poznatků, který nám může pomoci při přípravě tvorby volnočasové nabídky pro mládež ve městě a zaměřit se na určité konkrétní aspekty při její realizaci. Dříve než přejdu k samotnému popisu současné nabídky volnočasových aktivit v Českých Budějovicích, rád bych alespoň v krátkosti uvedl přehled možností naplnění volného času dětí a mládeže v historii České republiky.

3.1 Historie využití volného času na území ČR

V období mezi válkami vznikala především sdružení a společná zařízení pro mladé a dospělé zejména v oblastech, tělovýchovy, sportu a turistiky. Jednou z hlavních organizací, která se zaměřovala ve své činnosti i na práci s mládeží byl Sokol. Tělocvičná jednota pražská - Sokol Pražský byla založena v roce 1862. Následně pak v roce 1889 byla ustanovena Česká obec sokolská. Zpočátku byla její činnost zaměřena na pobyt v přírodě. Zde Sokol pořádal i svá první shromáždění, výlety a pochodová cvičení. Od roku 1882 byly pořádány veřejné slety, se kterými se můžeme setkat i v současné době. Rád bych zde zmínil i některé významné osobnosti, které se významnou měrou angažovaly v tělovýchovné oblasti v ČR

¹²⁷ Srov. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 130, 131.

na konci 19. a začátku 20. století. Mezi ně patřil například zakladatel Českého olympijského výboru dr. J. Guth - Jarkovský a rovněž propagátor sportu a pobytu v přírodě Josef Rösler - Ořovský. Další podobnou organizací, vzniknuvší v tomto období, která se zaměřovala především na tělovýchovné aktivity byl Orel. Tato organizace vznikla v roce 1909 sjednocením několika tělovýchovných odborů při fungujících katolických organizacích.¹²⁸

V pozdější době začínala vznikat podle západoevropského vzoru na území našeho státu volnočasová sdružení a zařízení, která se svou činností zaměřovala již výhradně na děti a mládež. Jako první můžeme uvést spolek Junák, který zakládá v roce 1914 A. B. Svojsík po vzoru anglického skautingu. Následně po vzniku ČSR byl v roce 1919 ustaven Svaz junáků - skautů Republiky Československé jehož náčelníkem se stal právě A. B. Svojsík. Další podobně orientovanou organizací byl Woodcraft, který se u nás objevil v roce 1912. Ve svém pozdějším vývoji se Woodcraft začlenil do Svazu Skautů, ale po tomto krátkém období se opět osamostatnil a založil roku 1924 Čs. ligu lesní moudrosti. Jednou z dalších organizací, která byla u nás založena v roce 1920, podle již vytvořeného západoevropského modelu, byla YMCA. Je jistě zajímavé, že její založení ve velké míře inicioval tehdejší prezident T.G.Masaryk. Svými aktivitami, ve kterých byly zastoupeny velkou měrou sporty jako například basketbal či rugby, se YMCA zaměřovala zejména na vysokoškolskou mládež a armádu.¹²⁹

Další z oblastí, která nabízela aktivity pro volný čas mládeže byly letní kolonie a tábory. Tato oblast byla na našem území velmi pozitivně rozvíjena a na jejím rozvoji se podílela jak sdružení dětí a mládeže, tak dospělí. Jako příklad zde můžeme uvést opět sokolské hnutí, které roku 1925 pořádá první stanový tábor a do roku 1939 pořádalo každoročně 250- 300 stanových táborů a osad. Za zmínku jistě stojí rovněž uvedení salesiánů do českých zemí P. Ignácem Stuchlým, kteří na našem území zakládají salesiánské domy, internáty a hřiště.¹³⁰

Typicky českou specifikou, která se neobjevila ve stejné podobě nikde za našimi hranicemi, byl vznik spontánního hnutí mládeže, které je dodnes známo pod jménem

¹²⁸ Srov. HANUŠ, R. Historie pobytu a výchovy v přírodě. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 50.

¹²⁹ Srov. HANUŠ, R. Historie pobytu a výchovy v přírodě. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 51.

¹³⁰ Srov. HANUŠ, R. Historie pobytu a výchovy v přírodě. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 53.

tramping. Na jeho vzniku se podílely jednak sílící civilizační tlaky ve společnosti a současně i nesouhlas mladé generace s oficiálními měšťáckými vzory a uznávaným systémem hodnot. Jak již bylo řečeno, toto hnutí nebylo ze začátku nijak organizováno a tvořily jej jednotlivé skupinky přátel mladých lidí, které se později sdružovaly, podle místa kam nejvíce jezdily, v osady. Vzory a zároveň inspirací pro toto hnutí byly postavy z americké a kanadské dobrodružné literatury a filmu. Prostor pro uskutečňování těchto ideálů, které byly v lákavém kontrastu s každodenním životem ve městě, přicházel společně s volnem po pracovním či učebním týdnu. Tramping s postupem času získával jisté znaky, které jsou typické spíše pro organizované aktivity podobného zaměření. Některé osady si volily svého vůdce, šerifa. Trampové se rovněž odlišovali svým oblečením, které vyžadovalo pobyt v přírodě. A konečně, podobně jako ve všech takových skupinách, zde vznikal specifický styl mluvy se specifickými výrazy. Jistě více se o celém trampském hnutí můžeme dozvědět z dějin trampingu, jejichž autorem je jeden z nejznámějších účastníků tohoto hnutí Bob Hurikán. Dějiny trampingu byly prvně vydány v roce 1940 u příležitosti dvacetiletí vzniku tohoto hnutí.¹³¹

Na závěr první části tohoto krátkého přehledu bych ještě rád zmínil dvě osobnosti, které se velkou mírou angažovaly v práci s mládeží. Prvním z nich byl Eduard Štorch, který založil dětskou farmu v Praze – Libni. Zde se věnoval a vedl volnočasové aktivity pro mládež, ve kterých praktikoval novátorské pedagogické činnosti, které byly se zaměřeny především na pedagogiku zážitku.¹³²

Druhou, všeobecně známou, osobností byl redaktor, spisovatel a pedagog Jaroslav Foglar. Jaroslav Foglar vytvořil v roce 1937 tzv. „Foglarovy čtenářské kluby“, které byly založené ve spojení s časopisem *Mladý hlasatel* a nesly ve své činnosti prvky skautingu. Tyto čtenářské kluby byly netradičně řízeny nikoli dospělými vedoucími, ale jejich činnost byla originálně určována již zmíněným týdeníkem pro mládež, který si tímto vysloužil v tehdejší době zasloužený zájem a popularitu. Tento fenomén nemá ve světě obdobu a jeho obliba byla natolik veliká, že v roce 1941 existovalo na našem území 24 600 klubů.¹³³

V období druhé světové války byly všechny zájmové aktivity omezovány ze strany německého protektorátu. Postupně byla zakázána činnost YMCA, YWCA, 28. října 1940 byl

¹³¹ Srov. PŘADKA.M.: *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno, 2002. s 62.

¹³² Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 23.

zrušen Český Junák a následně svou činnost musely zastavit i organizace Orel a Sokol. Po květnu 1945 byla obnovena činnost všech těchto organizací a nově se začínaly objevovat tendence ke sjednocení mládežnického a tělovýchovného hnutí, které následně v roce 1946 vedlo k vytvoření Českého tělovýchovného svazu. V poválečném období se obnovená sdružení a zařízení rychle vyvíjela, což se projevovalo v rozšiřování a obohacení činností které uskutečňovaly. Zároveň se tyto činnosti snažily zaujmout širší část mladé populace. Tato snaha měla za následek, že sdružení a zařízení pro děti a mládeže si získalo významné postavení v životě mladé generace a zároveň i v nových systémech výchovy a vzdělání.¹³⁴

„V prvních letech po druhé světové válce, v době obnovy a rozvoje naší země a výchovného systému, se u nás – podobně jako v dalších středo- a východoevropských zemích – uplatnila koncepce mimotřídní výchovy, tedy výchovného působení uskutečňovaného školou mimo povinný vyučovací proces, navazující na působení pedagogů předmnichovské republiky (například dětské farmy Eduarda Štorcha).“¹³⁵

Zásadním zlomem nejen v této oblasti byl únor 1948, kdy se k moci dostává KSČ, která důsledně, v námi popisované oblasti, uplatňovala model uskutečňovaný v Sovětském svazu. Postupně byly zrušeny anebo zanikly organizace Woodcraft, YMCA, YWCA a v roce 1949 dochází k odstranění názvu Junák a na jeho místo nastupuje Pionýrská organizace. V oblasti tělovýchovy dochází 31. března 1948 k násilnému sjednocení všech tělovýchovných organizací do Sokola. Toto rozhodnutí ovšem vyvolalo odpor této organizace a za tři roky po přijetí zákona o „Organizaci tělesné výchovy a sportu“, dochází k jejímu definitivnímu konci a veškerou tělovýchovnou činnost je řízena státem.¹³⁶

Velmi významným zařízením v komunistické Československu, které nabízelo zájmové aktivity pro děti a mládež, byly domy pionýrů. Tato zařízení byla ve své době, která přinášela jistě mnoho negativního do oblasti volnočasových aktivit dětí a mládeže, oceňována i z řad západních pedagogů, hlavně pro svůj cit v práci s osobností dítěte. Děti zde mohly, jak již

¹³³ Srov. HANUŠ, R. Historie pobytu a výchovy v přírodě. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 54.

¹³⁴ Srov. HANUŠ, R. Historie pobytu a výchovy v přírodě. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita 1994, s. 55.

¹³⁵ HOFBAUER, B. Vývoj, současný stav a výhled pedagogiky volného času v české republice. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. České Budějovice: Jihočeská univerzita 2006, s. 33.

¹³⁶ Srov. HANUŠ, R. Historie pobytu a výchovy v přírodě. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 56.

bylo řečeno, věnovat zájmovým aktivitám z různých oborů a právě skrze ně byli často i výchovně a odborně připravováni na volbu svého profesního zaměření.¹³⁷

Za jeden z projevů odporu a kritiky proti potlačování zbytku svobody v totalitnímu režimu můžeme do jisté míry najít v oblasti ochrany životního prostředí a ekologie, která se v těchto letech u nás začíná rozvíjet. Jedním z impulzů pro rozvoj této oblasti bylo, že lidé si začali čím dál více uvědomovat ekologické problémy planety. Toto uvědomění vyústilo v uspořádání konference OSN o životním prostředí, která proběhla v roce 1972 ve Stockholmu. Následující rok 1973 byl vyhlášen světovým rokem životního prostředí. Tento impuls byl zachycen i na našem území a na základě jeho podnětu Členové Ústavu krajinné ekologie ČSAV v Praze s přispěním Ústředního domu pionýrů a mládeže a časopisu *Mladý svět* zakládají v roce 1974 hnutí Brontosaurus. Programem a cílem celého hnutí, které v pozměněné formě funguje do dnešní doby, byla výchova k ekologickému jednání. Tento cíl se snažilo a snaží hnutí Brontosaurus uskutečňovat skrze aktivity, jakými byly například městské hry s ekologickou tematikou, víkendové pobyty v přírodě spojené s pracovní činností, či pomoc při rekonstrukci historických památek.¹³⁸

Pražské jaro 1968 přineslo krátkodobý pozitivní vývoj i do výše popisované oblasti, který se projevil například v obnově plurality sdružení dětí a mládeže. Svou činnost obnovuje Junák a vznikaly i další organizace jako například Svaz vysokoškolských studentů Čech a Moravy, Česká tábornická unie atd. Avšak následné období normalizace se neslo opět v duchu centrálně řízeného přístupu v řízení aktivit ve volném čase. Veškerou činnost po zrušení ostatních sdružení přebírá pro mládež organizace SSM a pro děti Pionýrská organizace. Víceméně tato situace přetrvávala na našem území až do roku 1989, kdy proběhla Sametová revoluce, která i v tehdejší Československu umožnila postkomunistickou transformaci. Pro oblast volného času dětí a mládeže to znamenalo především obnovení plurality organizací a obnovený rozvoj činností a aktivit, které provozovaly.¹³⁹

Na závěr této kapitoly můžeme uvést jistou zajímavost: na změnách společnosti se velkou měrou vždy podílela mládež svými akcemi. Směr vývoje, kterým se ubíralo dětské a mládežnické hnutí si do jisté míry určovali mladí lidé sami. Snažili se tímto způsobem jít

¹³⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002, s. 25.

¹³⁸ PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 84.

proti ideologickému rázu své doby a hlavně proti jediné možné a jednotné organizaci. „Vývoj v organizacích mládeže a zvláště ještě mimo tyto organizace, ve spontánních nebo undergroundových skupinách a hnutích tvoří významnou kapitolu našeho přechodu do postmoderního období a do postupného splyvání znovu se západoevropskými kulturami také v této oblasti.“¹⁴⁰

3.2 Možnosti využití volného času mládeží ve věku 15-18 let v Českých Budějovicích

Nabídku aktivit, kterými může trávit mládež volný čas, můžeme rozdělit do dvou základních skupin. První skupinou jsou nabídky organizované, které jsou zastoupeny zejména zájmovou činností, ale také aktivity v rámci sportovních oddílů a mládežnických organizací. Předpokladem účasti na těchto aktivitách je pak členství v některé organizaci anebo závazná přihláška do kurzu. Druhou skupinu tvoří nabídky volně přístupné či otevřené. Tyto nabídky se naopak vyznačují tzv. nízkoprahovostí, tedy minimálními nároky na účastníka a nevyžadují uskutečňování závazků, které jsou spojené se členstvím v některé organizaci.

Ve svém přehledu bych rád uvedl ještě způsoby jak jsou mladí lidé informováni o nabídce volnočasových aktivit v Českých Budějovicích, zda jsou zde vyvíjeny aktivity spojené s myšlenkou participace mládeže a v závěru bych chtěl uvést možnosti mezinárodních volnočasových aktivit, na kterých je možné se podílet na území ČR.

3.2.1 Organizované nabídky

Mládež při trávení volného času v Českých Budějovicích může vybírat z nabídky velkých organizací zabývajících se činností pro děti a mládež, rovněž lze využít některých nabídek² Domu dětí a mládeže, dále se lze zapojit do některé sportovní činnosti v řadě sportovních oddílů a v neposlední řadě může využít, či se účastnit různých druhů aktivit, které zde vyvíjejí občanská sdružení.

¹³⁹ Srov. HANUŠ, R. Historie pobytu a výchovy v přírodě. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 58.

¹⁴⁰ PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 74.

3.2.1.1 Organizace s velkou členskou základnou a Domy dětí a mládeže

Z velkých organizací zde má svou působnost Jihočeská krajská organizace Pionýr, která je zde zastoupena Pionýrskou skupinou Draci. Jako další lze uvést organizaci Junák - svaz skautů a skautek ČR, která zde působí ve střediscích Gladiolus, Vavéha a Walden. Organizací podobného zaměření je Česká tábornická, která zde mimo svou pravidelnou činnost v tábornických klubech a trampských osadách pořádá například Tábornické školy, speciální Tábornické školy vodácké, jezdecké, horolezecké, potápěčské, lyžařské, ochrany přírody apod. v Českých Budějovicích je zastoupena T.K. CASSIOPEIA a T.K. Toulavý vítr České Budějovice. Rovněž lze uvést působení organizace YMCA České Budějovice, která je křesťanským sdružením mladých lidí a ve své činnosti organizuje volnočasové aktivity pro děti a mládež jakými jsou například pravidelné kroužky, kluby, jednorázové akce i tábory se zaměřením kulturním, naučným, hravým, tvořivým, sportovním i biblickým.¹⁴¹

Další významnou institucí, která nabízí pestrou škálu zájmových kroužků a klubů, které mohou děti a mládež navštěvovat ve svém volném čase je Dům dětí a mládeže v Českých Budějovicích. Dům dětí a mládeže sídlí od roku 1979 v objektu někdejší Hardtmuthovy vily. Hlavním cílem veškeré činnosti je působit preventivně v rámci široké problematiky vzniku a výskytu sociálně patologických jevů v naší společnosti. Z poptávky veřejnosti a zájmu dětí zde vykristalizovala tato oddělení:

- umělecké, které má sekci taneční, hudební, výtvarnou a dramatickou;
- přírodovědné;
- technické;
- tělovýchovné a turistické;
- vzdělávání a propagace;
- klubové činnosti a spolupráce s dětskými a mládežnickými organizacemi.

V nabídce této instituce jsou však většinou měrou zastoupeny nabídky pro děti do 15 let a konkrétní nabídka DDM České Budějovice pro rok 2005/2006 aktivity pro starší mládež nabízí jen zřídka. Jako příklad výjimky lze uvést nabídku souborů moderního tance Victims Disco, Dancing Queens a Break Beat mix či některé divadelní a sportovní nabídky. Lze konstatovat, že tato nabídka reflektuje odklon zájmu mládeže od forem organizovaného trávení volného času.¹⁴² Rád bych ještě uvedl, že podobným druhům aktivit se v Českých

¹⁴¹ Srov. *Databáze subjektů působících na území JČK v oblasti zájmové činnosti dětí a mládeže* [online]. Odbor školství mládeže a tělovýchovy Jihočeského kraje [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW. [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=788&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=788&par[lang]=CS)

¹⁴² Srov. *Nabídka zájmových útvarů*. DDM České Budějovice – oddělení vzdělávání a propagace, 2005.

Budějovicích věnuje i Bazilika o.p.s., která nabízí ve svých prostorách ateliéry výtvarné, dramatické, pohybové a taneční tvorby, a kurzy počítačové výuky. Avšak její cílovou skupinou nejsou jen děti a mládež, ale i široká veřejnost.

3.2.2 Sportovní kluby

Jedním z dalších druhů možných volnočasových aktivit, se v Českých Budějovicích nabízí členství v některém ze sportovních klubů. Práci s mládeží se zde věnuje mnoho klubů nejrůznějších sportovních odvětví a myslím si, že není potřebné uvádět jejich plný výčet. Jako příklad tohoto druhu aktivit, bych však chtěl uvést činnost jedné z tělovýchovných organizací, která má v České republice dlouholetou tradici a nadále v ní pokračuje i na jihu Čech. Jedná se o Jednotu Sokol České Budějovice, jejíž činnost dnes nezůstává jen u tradičních forem cvičení tj. cvičení rodičů s dětmi, předškolních dětí, dalších žákovských kategorií a cvičení dospělých, ale v současnosti její aktivity probíhají i v následujících sportovních oddílech (řazeno abecedně) : Abadá capoeira - brazilské bojové umění, aikido – sebeobrana, atletika, badminton, billiard, florbal, horolezectví, karate, kick box, korfbal, společenský tanec – blueberry, společenský tanec - western flash, turistika a volejbal. Dále Jednota připravuje různé další akce pro děti i dospělé jakými jsou: kulturní a společenské podniky - šibřinky v maskách pro děti, závodivé hry venku - např. cesta pohádkovým lesem, letní sokolské tábory a zimní pobyty na horách s lyžařským výcvikem. V souhrnu všech svých činností nabízí Jednota Sokol České Budějovice zajímavou alternativu pro trávení volného času mladým i starším.¹⁴³

3.2.3 Občanská sdružení

V neposlední řadě k volnočasové nabídce přispívají občanská sdružení. Druh jejich aktivit se liší podle typu činností které provozují. Jednou, poměrně velkou skupinou, v této oblasti jsou sdružení, která svojí činnost zaměřují na turistiku a pobyt v přírodě. V Českých Budějovicích do této skupiny patří například 1.středisko Zálesák, které se snaží v maximální možné míře využívat možností pobytů v přírodě. Ve své činnosti se kromě tradičních volnočasových aktivit zaměřuje také na prvky ze sebeobrany, vodáctví, horolezectví,

¹⁴³ Srov. *TJ Sokol České Budějovice* [online]. České Budějovice: TJ Sokol České Budějovice, © 2002 [cit. 2007-20 -4]. Dostupné na WWW: <http://www.sokol-cbu.cz/>

paintballu a paraglidingu. Další organizací podobného zaměření je sdružení Azimut, jež sdružuje zájemce o netradiční formy pobytu v přírodě - tzv. outdoorové aktivity. V rámci těchto aktivit pořádá nejrůznější jednorázové akce, které jsou zaměřeny zejména na kanoistiku, rafting, skalní lezení, orientační běh a skupinové hry v přírodě.¹⁴⁴ Poněkud odlišným druhem sdružení je pak Turistický klub při Gymnáziu J.V. Jirsíka, jenž ve školním roce organizuje pravidelné vícedenní akce pro studenty českobudějovických středních škol. Ve výčtu klubových aktivit můžeme nalézt víkendové akce na Šumavě, splutí jihočeských řek, přechody zahraničních hor, cyklistické akce a mezinárodní výměnné akce se studenty v zahraničí.¹⁴⁵

Dalším typem sdružení, která se ve svých aktivitách zaměřují i na práci s mládeží, svůj druh činnosti zaměřují na výchovu k trvale udržitelnému způsobu života. Takovýmto typem sdružení je v Českých Budějovicích Centrum ekologické a globální výchovy Cassiopeia – základní článek hnutí Brontosaurů Forest. Činnost centra se zaměřuje na organizaci volnočasových aktivit pro děti a rodiče a rovněž na nabídku školní a mimoškolní ekologické výchovy.¹⁴⁶

Na závěr tohoto přehledu lze uvést typ občanských sdružení, která se ve své činnosti zabývají činnostmi spojenými s kulturou a vzděláváním. V Českých Budějovicích do této oblasti spadá sdružení Rubikon, které provozuje poradenské a kulturní centrum pro mládež, dále pak občanské sdružení Divadelní společnost Lanovka a Studio dell'arte. Rád bych se ve spojení s touto oblastí více zmínil o občanském sdružení SUD – studentském univerzitním divadle České Budějovice, jehož členem jsem od jeho vzniku v roce 2003 a v posledních třech letech zastávám i funkci předsedy.

3.2.3.1 Projekt SUD – studentské univerzitní divadlo

Občanské sdružení SUD – Studentské univerzitní divadlo České Budějovice vzniklo dne 21.1. 2003 v Českých Budějovicích. Jeho hlavní činností je realizace a rozvoj projektu Studentské univerzitní divadlo. Prostor univerzitního divadla má sloužit nejen pro uměleckou

¹⁴⁴ Srov. *Databáze subjektů působících na území JČK v oblasti zájmové činnosti dětí a mládeže* [online]. Odbor školství mládeže a tělovýchovy Jihočeského kraje [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW. [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=788&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=788&par[lang]=CS)

¹⁴⁵ Srov. *Katalog vybraných neziskových organizací Jihočeského kraje*. České Budějovice: S.D.M. – sdružení dětí a mládeže 2003.

produkcí studentů, či realizaci pozvaných studentských uměleckých aktivit z oblasti uměleckých vysokých škol, studentských amatérských souborů, ale také jako prostor pro získávání schopností techniky mluveného projevu, veřejného vystupování a schopnosti neverbální komunikace.

Jedná se o výjimečný projekt v rámci celé České republiky, neboť univerzitní divadlo vytvářené a spolurízené studenty u nás neexistuje. Význam tohoto projektu je podtržen tou skutečností, že navazuje na některé výukové programy komunikace, divadelní a hudební dílny při JČU. Za hlavní cíle celého projektu můžeme označit organizování akcí kulturního a uměleckého charakteru, seminářů, festivalů menšího rozsahu a výstav. Dále sem spadá další rozvíjení tvořivosti studentů formou autorské tvorby a poznávání dalších alternativních možností trávení volného času. V neposlední řadě si klademe za cíl realizaci diskusního klubu pro středoškolskou a vysokoškolskou mládež.

Studentské univerzitní divadlo svým programem nabízí široké spektrum kulturních akcí a toto specifikum mu umožňuje oslovit širokou veřejnost. Dále poskytuje prostor pro aktivní účast na vytváření programové a organizační činnosti, a na finančním zajištění celého projektu. Tato nabídka je určena zejména studentům JČU, ale i středních škol v Českých Budějovicích. Dá se předpokládat, že takto získané znalosti a zkušenosti, vzhledem ke spádovosti JČU, budou studenti přenášet do svých nových působišť i za hranicemi Jihočeského regionu.

Myšlenka projektu se svým zaměřením snaží doplnit alternativní formou vzdělání, které nabízejí humanitní obory na jihočeské univerzitě. Na fakultách humanitního zaměření se v rámci studijního programu učí techniky verbálního i neverbálního projevu a techniky komunikace s veřejností. Avšak mimo požadované odborné praxe žáků nemají studenti možnost si tyto techniky ověřit a vyzkoušet v praxi. Přestože jsou tyto schopnosti, například pro budoucí učitele, více než důležité. Studentské univerzitní divadlo má být jednou z dalších možností tyto techniky verbálního i neverbálního projevu dále rozvíjet.

V Českých Budějovicích je díky existenci JČU, řady gymnázií a dalších středních škol vysoké procento studentské mládeže. Pokusy zaujmout studentskou mládež, získat ji pro alternativní způsoby vzdělávání, či využití volného času v oblasti umění jsou však řídké.

¹⁴⁶ Srov. *Radambuk – průvodce kalendářem akcí 2003*. Vydal Radambuk ve spolupráci s Krajským úřadem JK, 2002.

Proto je projekt orientován především na studenty vysokých a středních škol, s kterými pracují například na tvorbě večerních představení osobnosti z řad profesionálů jako např. Mgr. Jiří Šesták, Mgr. Martin Hruška (oba Jihočeské divadlo) a Pepíno Kašpar (Divadlo Studna). Myslím si, že dlouhodobější dopady a přínosy projektu lze spatřovat v rozvíjení tvořivosti mladých lidí a jejich osobnostním růstu, v osvojování si schopností a pravidel komunikace, veřejného vystupování a v alternativní možnosti trávení volného času. Prostor studentského univerzitního divadla je otevřeným prostorem, ve kterém si mladí lidé mohou vyzkoušet co všechno je potřeba například k uspořádání divadelní přehlídky a pro budoucí činnost například pedagogů volného času je ideální praxí.

3.2.4 Volnočasové nabídky pro neorganizovanou mládež

Objem aktivit tohoto druhu samozřejmě nemůže těm organizovaným v Českých Budějovicích konkurovat a jsou spíše výjimkou. Jako jejich zástupce můžeme uvést aktivitu Salesiánského střediska mládeže - domu dětí a mládeže České Budějovice jenž kromě svých dalších aktivit, které jsou obecně zaměřeny na podporu dětí a mládeže zaměřenou na zvýšení jejich zdravotní, sociální, kulturní a duchovní úrovně, zvláště v oblasti zájmové činnosti ve volném čase, provozuje nízkoprahový klub Oráč. Tento klub se svou činností snaží oslovit ty děti a mládež, kteří jsou nějak sociálně ohroženi. Podobným druhem zařízení je potom otevřený nízkoprahový klub ze sídliště Máj, který provozuje YMCA České Budějovice, křesťanské sdružení mladých lidí.¹⁴⁷

Dalším sdružením, které se ve své práci zaměřuje i na nabídky pro neorganizovanou mládež je T. O. Nová Dvojka. Toto sdružení má přes 80 členů, kteří se scházejí jednou týdně v klubovně Na Sádkách v Českých Budějovicích. Při svých výpravách jezdí do Třebíčka a do Benešova nad Černou. Jak již jsem zmínil, připravují i akce pro neorganizované děti a mládež, které jsou společně s ostatními činnostmi završeny na letním táboře v osadě Třebíčko.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Srov. *Průvodce sociálními službami města České Budějovice*. Odbor sociálních věcí Magistrátu města České Budějovice, 2006.

¹⁴⁸ *Databáze subjektů působících na území JČK v oblasti zájmové činnosti dětí a mládeže* [online]. Odbor školství mládeže a tělovýchovy Jihočeského kraje [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW. [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=788&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=788&par[lang]=CS)

V Českých Budějovicích je poměrně dobrá možnost sportovního vyžití. Je zde vybudována síť cyklostezek a veřejné prostory například v parku Stromovky i jinde ve městě dávají rovněž možnost ke sportovnímu vyžití. Za otevřený prostor pro pohybové aktivity mládeže lze, podle mého názoru, však považovat pouze areál skateparku, který je umístěn vedle sportovní haly na Střeleckém ostrově. Vzhledem k poměru počtu mládeže, která je v Českých Budějovicích zastoupena, je, myslím, nabídka prostoru k neorganizovanému pohybovému vyžití nedostatečná. Myslím si, že do budoucna si tento typ prostoru pro aktivity neorganizované mládeže zaslouží zvláštní pozornost.

3.2.5 Informační centra pro mládež

Informovat mládež o volnočasových nabídkách můžeme různým způsobem. Kromě tradičních, nejvíce používaných, letáků a plakátů se v dnešní době nabízejí především možnosti internetu a dalších médií. K tomu, aby měla mládež možnost získávat přehlednou nabídku o volnočasových aktivitách, slouží projekt Informačních center pro mládež (ICM). Tato centra poskytují mládeži i široké veřejnosti nejen informace a poradenství z oblastí vzdělávání, volného času, cestování, sociálně patologických jevů, informací o problematice mládeže a EU apod., ale i další služby, jakými jsou například přístup na internet, kopírování či prodej přihlášek na VŠ, VOŠ a SŠ. Jejich cílem je umožnit mladým lidem přístup k informacím a zároveň je učit jak s nimi pracovat a efektivně je využívat. V Českých Budějovicích sídlí ICM na Lannově třídě, což je podle mého názoru dobré a dobře dostupné místo pro mladé lidi. Činnost zdejšího ICM je spojena s působením neziskové organizace Sdružení dětí a mládeže České Budějovice, která se aktivně podílí na nabídce volnočasových aktivit pro děti a mládež, a zároveň je zřizovatelem právě ICM v Českých Budějovicích. ICM v Českých Budějovicích je v provozu od listopadu 1999.¹⁴⁹

3.2.6 Participační aktivity mládeže v Českých Budějovicích

Participační aktivity dětí a mládeže jsou zastoupeny v Českých Budějovicích především existencí a činností Dětského zastupitelstva při Magistrátu města České Budějovice (DZ). Tento parlament sídlí na Magistrátu města České Budějovice, má svého

¹⁴⁹ Srov. Radambuk – průvodce kalendářem akcí 2003. Vydal Radambuk ve spolupráci s Krajským úřadem JK, 2002.

dospělého koordinátora v osobě Ing. Martiny Růžičkové a jeho zastřešující organizací je Odbor ochrany životního prostředí Magistrátu města ČB. Cílem celého projektu, který byl založen v roce 1998 je zapojení co nejširšího okruhu dětí ze základních škol do řešení problematiky ochrany životního prostředí. Spolu s ochranou životního prostředí je jako doprovodný efekt uskutečňována výchova k občanství včetně pochopení principů řízení města Českých Budějovic. Lze konstatovat, že u tohoto projektu se jedná o paralelu se samosprávou města České Budějovice, protože zástupci Dětského zastupitelstva jsou delegováni ze základních škol. V současné době je tvořeno zastupitelstvo dvaadvaceti dětmi z ČB. Za úspěchy, které jsou spojeny s jednotlivými návrhy, lze považovat například postupnou rekonstrukci dětských hřišť, či vybudování bezpečnostního ostrůvku (městem ČB) uprostřed silnice na nepřehledném přechodu pro chodce, který se následně osázel květinami a keři, a o nějž se DZ stará. Jako další činnost můžeme uvést pomoc při organizování Evropského týdne mobility, Dne bez aut a výchovných akcí pro malé děti, na kterých spolupracuje DZ s Centrem globální a ekologické výchovy Cassiopeia.¹⁵⁰ Tuto participační aktivitu lze jistě považovat za první vlaštovku, která by si nepochybně zasloužila své následovnice.

3.2.7 Evropské programy pro mládež

V současnosti má mládež v České republice možnost zapojit se do programů Evropské unie, které jsou zaměřeny na podporu určitých principů a myšlenek v oblasti mládeže napříč jejími členskými zeměmi. Jako příklad bych zde rád uvedl Program Mládež v akci, jehož působení je spojeno právě s oblastí volného času mladých lidí.

Program Mládež v akci je rozčleněn do následujících typů akcí:

Akce 1 - Mládež pro Evropu, který se zaměřuje na výměny mládeže, iniciativy mladých lidí a projekty podporující demokracii.

Akce 2 - Evropská dobrovolná služba umožňuje vysílání i přijímání jednotlivců nebo skupin mladých lidí na dobrovolnické projekty.

Akce 3 - Mládež ve světě podporuje projekty (zejména výměny mládeže) se sousedními zeměmi EU a s ostatními partnerskými zeměmi světa.

¹⁵⁰ Srov. *Participace* [online]. Praha: Program Participace © 2005, [cit. 2007-1 -5]. Dostupné na WWW: http://www.participace.cz/npdm/regiony/jihocesky/mesto_budejovice.htm

Akce 4 - Systémy na podporu mládeže nabízejí školení, semináře a výměnu zkušeností, které jsou určeny jak pro mládež tak pro pracovníky s mládeží bez ohledu na věk.

Akce 5 - Podpora evropské spolupráce v oblasti mládeže, jenž se zaměřuje na podporu strukturovaného dialogu mezi mladými lidmi a politiky, a podporu spolupráce mezinárodních organizací.

Program Mládež v akci je určen mladým lidem ve věku 13 - 30 let, s důrazem na věkovou skupinu 15 - 28 let. Další důležitou cílovou skupinou programu jsou pracovníci s mládeží. Cílem programu je podpora a rozvoj neformálního vzdělávání a rovněž propagace myšlenky sjednocené Evropy. Za základní priority celého programu lze považovat evropské občanství, participaci mladých lidí, kulturní diverzitu a zapojení mladých lidí s omezenými příležitostmi. Působnost tohoto programu je naplánována na období od roku 2007 do roku 2013 a svým působením navazuje na Program Mládež (YOUTH), který probíhal v rozmezí období 2000 – 2006.¹⁵¹ Rád bych působení a aktivity programu Mládež popsal na konkrétním příkladu projektu Kočovného divadla, který uskutečnilo naše občanské sdružení SUD – studentské univerzitní divadlo v roce 2006. Tento projekt proběhl jako výměna mládeže a na jeho přípravě a realizaci jsme spolupracovali s rakouským sdružením TOGETHER z Gmündu.

3.2.7.1 Projekt Kočovné divadlo

Projekt Kočovné divadlo si kladl za cíl nabídnout možnost seznámení a navázání přátelství dvou příhraničních skupin mladých lidí. Tyto dvě skupiny měly vytvořit společný umělecký výstup s důrazem na neverbální principy uměleckého vyjádření. Neverbální vyjádření bylo zvoleno záměrně, protože svými výrazovými prostředky umožňuje bourat prvotní jazykové bariéry a rovněž dává možnost i těm hráčům, kteří mají problém např. se slovním projevem. Následnou prezentací vytvořeného představení v jihočeském regionu jsme chtěli přispět k prohloubení povědomí o evropské spolupráci a rovněž dát možnost mladým lidem z Rakouska a Čech rozvinout a vyjádřit vlastní tvořivost a iniciativu.

Hlavním obsahem 11 denního setkání (19.8. – 29.8. 06) české a rakouské mládeže bylo vytvoření a následná prezentace společného divadelního představení (pouličního divadla). Na začátku pobytu byly do programu zahrnuty různé dílny (taneční, pantomimické,

¹⁵¹ Srov. Česká národní agentura MLÁDEŽ. Program Mládež v akci – informační materiál.

divadelní, žonglování, dramatické hry, dechová a pohybová cvičení), aby účastníci dostali přehled o rozmanitých možnostech divadelního vyjádření. Přes den měli účastníci možnost navštívit všechny divadelní dílny, večer se diskutovalo o tvorbě a podobě představení. Na jedné z diskusí se účastníci shodli na třech hlavních tématech divadelního představení : komunikace, mezilidské vztahy a cesta. Jako zastřešující téma, jehož součástí můžou být i další jmenovaná témata, byla vybrána cesta (životní cesta, cesta za poznáním...). Po dalších diskusích vykryštoval první návrh samotného představení a hlavní myšlenky. Životní cesta člověka, putování světem za poznáním – symbolicky podle barev byly rozděleny různé životní etapy a zkušenosti (bylo vybráno 5 barev-symbolika bílá, žlutá, červená, modrá a černá). S konečnou formou a podobou představení, především upřesnění výrazových prostředků atd., nám pomohl Pepíno Kašpar z divadla Studna. Následně jsme s divadelním vystoupením vyjžděli z naší základny v Roseči do okolních obcí a měst (kam jsme předem rozeslali plakáty), hráli pouliční divadlo a užívali si prvních úspěchů, potlesku a skvělých zážitků. Hráli jsme na zámku ve Stráži nad Nežárkou, na zámku Jemčina, v Kardašově Řečici, v Jindřichově Hradci a v obci Roseč.

Veškeré kreativní dílny byly, myslím, přínosem pro osobní rozvoj každého účastníka. Od začátku obě skupiny velmi dobře spolupracovaly a při diskusích spontánně sami odkryly myšlenku spolupráce a porozumění. Hlavním přáním účastníků bylo prostřednictvím představení předat nějakou myšlenku, vzkaz publiku. Velmi dobrým krokem se ukázalo nechat účastníky pracovat samostatně na konečné podobě představení (samozřejmě s možností požádat o radu a pomoc vedoucí div. workshopů). Účastníci se tak naučili samostatně pracovat ve skupině a i přes rozdílné umělecké názory byli schopni ku prospěchu představení udělat kompromisy, spojit své představy a dovést počáteční myšlenku až k reálnému představení.

Tato akce, podle mého názoru, pomohla účastníkům vyjádřit a rozvinout vlastní tvořivost a iniciativu a podpořit spolupráci těchto mladých lidí z obou stran hranic. Kromě samotného cíle, vytvoření představení, se nám podařilo rozvíjet vzájemnou komunikaci a navázat kontakty mezi samotnými účastníky. Smyslem projektu bylo ukázat mladým lidem právě to, co nás spojuje, dát impulz k vzájemnému porozumění, získat zkušenosti a vidět, jak určité sny a vize nabývají reálné podoby. V neposlední řadě veřejná prezentace představení umožnila mladým lidem reflexi a ověření svých představ na nezávislém publiku.

Rád bych ještě zmínil, že po skončení tohoto projektu proběhly ještě dvě neformální setkání jeho účastníků. První proběhlo v rakouském Reingers a to druhé v divadle SUD v Českých Budějovicích. Obě tato setkání, která byla zároveň i určitou prezentací projektu pro širokou veřejnost, byla spojena s vernisáží fotografií Elizabeth Springer z projektu Kočovné divadlo a projekcí upraveného záznamu divadelního představení. Ukázky fotografií z projektu Kočovné divadlo uvádím v příloze č1.

Myslím si, že nejlepšími šířiteli myšlenky projektu a podobných akcí podporovaných programem Mládež v akci jsou právě jeho samotní účastníci. Pro mladé lidi skýtá tento program nejen velký počet skvělých možností, jak získat zkušenosti, naučit se řeč a poznat jinou kulturu, ale i určitý návod a impuls aby se sami začali aktivně podílet na podobě oblasti volného času. Podle mého názoru jsou tyto projekty jednou z cest, jak mladé lidi zaujmout a získat pro smysluplné využití volného času, a proto jsem v mé práci uvedl i příklad projektu Kočovného divadla.

4 Výsledky šetření aktivit mládeže ve volném čase ve věku 15-18 let v Českých Budějovicích

Průzkumné šetření volnočasových aktivit mládeže ve věku 15-18 let v Českých Budějovicích jsem prováděl v období března až června roku 2006. Toto šetření jsem prováděl ve spolupráci s jednotlivými pedagogy na Česko - anglickém gymnáziu, ISŠ stavební v Českých Budějovicích, Církevní základní škole (Rudolfovská 23, 9.třída), a SŠ a VOŠ zdravotnické v Českých Budějovicích. Pro tento kvantitativní výzkum jsem zvolil metodu dotazování a jako jeho techniku formu dotazníku. V dotazníku jsem použil typ otevřených, polootevřených a uzavřených otázek. U poslední otázky č. 21 měli respondenti očíslovat nabízené varianty volnočasových aktivit podle jejich subjektivní oblíbenosti od 1 (nejoblíbenější) do 10 (nejméně oblíbenou) s možností doplnit jednu variantu vlastní oblíbené volnočasové aktivity. Podobu dotazníku uvádím v seznamu příloh jako přílohu č.2.

Celkově bylo rozdáno 215 ks dotazníků, z nichž vyplněných jich bylo získáno nazpět 195 ks. Dalších 29ks bylo vyřazeno při následném vyhodnocování pro nesprávné či neúplné vyplnění. Celkový počet správně vyplněných dotazníků tedy činil 166ks.

V celkovém počtu 166 respondentů byli muži zastoupeni počtem 62 (37%) a ženy počtem 104 (63%). Věková skladba byla pak následující: 15let – 25 respondentů (15%), 16let – 52 respondentů (31%), 17let – 35 respondentů (21%) a 18let – 54 respondentů (33%). Poměrové rozložení v zastoupení jednotlivých škol pak bylo následující: Česko - anglické gymnázium 58 respondentů (35%), ISŠ stavební v Českých Budějovicích 24 respondentů (15%), Církevní základní škola 22 respondentů (13%), a SŠ a VOŠ zdravotnická v Českých Budějovicích 62 respondentů (37%).

1. Typ otevřených otázek.

(pozn. U tohoto druhu otázek je uváděn druh odpovědi a kolikrát byla odpověď uvedena.

Typy odpovědí jsou uváděny sestupně podle jejich četnosti.)

otázka č.1. Jak byste definovali pojem volný čas?

čas o kterém rozhodují já sám/a	48x
možnost dělat věci které mě baví/své zájmy	46x
kdy nemám povinnosti	45x

otázka č.2.Volný čas je pro Vás možností k čemu?

odpočinku a relaxaci	77x
zábavě	43x
setkání s přáteli	40x
sportu	36x
seberealizaci a vzdělávání	9x
koníčkům a zájmům	8x
učení	7x
práci a pomoci rodičům	3x
četbě	3x
využití podle svých představ	2x
získání jedinečných zážitků	1x
návštěvě kina a divadla	1x
vybočení ze stereotypu školy	1x

otázka č.20. Čím by podle Vás mohla být vylepšena nabídka volnočasových aktivit v Českých Budějovicích?

nevím	58x
více hřišť/sportovních areálů pro neorganizované aktivity	24x
více kult. zařízení s prostorem k zábavě a tvorbě mladých lidí	11x
více koncertů/hudebních klubů	10x
jsem spokojen se svými	5x
více cyklostezek a stezek pro in-line	4x
více akcí/kroužků bez vstupného(finanční náročnost)	4x
více jezdeckých klubů	2x
vylepšení plovárny, aquapark	2x
lépe a četněji informovat o volnočasových aktivitách	2x
vylepšení prostoru Stromovky	2x
otevření závodního okruhu pro automobily	1x
více turistických kroužků	..1x
více zahraničních sportovních aktivit např. rugby	1x
středisko pro adrenalinové sporty	1x
vyčištění rybníku Bagr	1x

založením taneční skupiny na závodní úrovni	1x
větší nabídkou přednášek a možností vzdělávání	1x
více rychlých občerstvení a laviček	1x

2. Typ polootevřených otázek

(pozn. U tohoto druhu otázek je uváděn druh odpovědi a kolikrát byla odpověď uvedena. Typy odpovědí jsou uváděny sestupně podle jejich četnosti. Celkový počet odpovědí neodpovídá 100% / 166 respondentů, protože někteří uvedli více než jednu variantu odpovědi u jedné otázky.)

otázka č.7. Uveďte kdo má podle Vás největší vliv na výběr vašich volnočasových aktivit?

já sám/a	81x
přátelé	34x
škola	29x
rodiče	23x
přítel/kyně	9x
Bůh	1x

otázka č.8. Svoji volnočasovou aktivitu si vybírám protože...?

mě zaujala/baví	105x
já chci /rozhodnu se pro ni	47x
je v současnosti moderní	8x
odtržení do celodenního stereotypu	6x
to chtějí rodiče	0x

otázka č.9. Vaší nejčastější volnočasovou aktivitou během pracovního týdne je:

aktivní sport	80x
návštěva kult.zařízení	28x
setkání s přáteli	15x
více aktivit	10x
poslech hudby / hra na hudební nástroj	6x
četba	5x
návštěva hospody	4x
posedávání na sadech	3x
PC, internet	3x

to co mi dělá radost/ zábava	3x
odpočinek	2x
divadlo / kino	2x
práce	2x
jsem s přítelem/přítečkyní	2x
zájmový kroužek	1x
šerm	1x
posezení v kavárně	1x
škola	1x
procházka se psem	1x

otázka č.10. Vaší nejčastější volnočasovou aktivitou během víkendu je:

výlet s přáteli	62x
sport	24x
pobyt na chatě s rodiči	21x
setkání s přáteli	18x
disco, hospoda, koncert	11x
práce/brigáda	9x
jsem s přítelem/ přítelkyní	8x
odpočinek	7x
PC	7x
více aktivit	3x
hudba	2x
jízda na koni	2x
zábava	2x
skauting	1x
výlet s rodiči	1x
šerm	1x
televize	1x

otázka č.17. Informace o možnostech aktivit ve volném čase v Českých Budějovicích hledám nejčastěji?

na letáčích a plakátech	65x
na internetu	40x
v TV, rozhlasu, tisku	35x

získám od přátel	22x
nehledám	20x
různým způsobem	4x
získám od rodičů	1x

3. Typ uzavřených otázek

otázka č.3. Uveďte kolik máte denně volného času během pracovního týdne?

3 hodiny	86 (52%)
5 a více hodin	62 (37%)
1 hodinu	18 (11%)

otázka č.4. Jste spokojen/a s množstvím Vašeho volného času?

celkem ano	79 (48%)
ne	62 (37%)
ano	25 (15%)

otázka č.5. Kolik utratíte týdně za aktivity ve volném čase?

více než 100 Kč	89 (54%)
méně než 100 Kč	51 (31%)
100 Kč	26 (15%)

otázka č.6. Je pro Vás finanční dostupnost volnočasových aktivit rozhodujícím faktorem při jejich výběru?

není vždy	97 (59%)
není rozhodujícím faktorem	42 (25%)
zcela určitě	27 (16%)

otázka č.11. Ve svém volném čase dávám přednost aktivitě:

kterou si sám/sama organizuji	85 (51%)
neorganizované	58 (35%)
organizované někým jiným	23 (14%)

otázka č.12. Jsi členem některé mládežnické organizace?

ne	117 (71%)
----	-----------

dříve jsem byl/a	27 (16%)
ano	22 (13%)

otázka č.13. Provozujete aktivně ve svém volném čase některý sport?

ano	103 (62%)
dříve ano	45 (27%)
ne	18 (11%)

otázka č.14. Provozujete ve svém volném čase nějakou vlastní tvůrčí aktivitu, která je prezentována veřejnosti?

žádnou neprovozují	92 (56%)
ano provozují	47 (28%)
pokoušel/a jsem se	27 (16%)

otázka č.15 Můžete se podílet na rozhodování o aktivitách pro mládež ve vašem městě?

nevím	78 (47%)
ne	60 (36%)
ano	28 (17%)

otázka č.16. Víte o existenci a činnosti rady dětí a mládeže Radambuk v Českých Budějovicích?

nikdy jsem o ní neslyšel/a	123 (75%)
vím, ale neznám její činnost	34 (20%)
vím a znám její činnost	9 (5%)

otázka č.18. Víte o existenci a činnosti Informačního centra pro mládež v Českých Budějovicích?

nikdy jsem o něm neslyšel/a	92 (56%)
vím o něm	71 (42%)
ano a mám s ním zkušenost	3 (2%)

otázka č.19 Jste spokojen/a s nabídkou volnočasových aktivit v Českých Budějovicích?

celkem ano	109 (66%)
ne	34 (20%)
ano	23 (14%)

4. Otázka č.21 zjišťující oblíbenost jednotlivých aktivit ve volném čase

(pozn. aktivity jsou uvedeny ve výsledném pořadí od 1nejoblíbenější po9. nejméně oblíbenou)

1. povídám si s kamarády
2. provozuji některý sport
3. jdu do kina
4. surfuji na internetu
5. sleduji televizi
6. čtu si knížku
7. hraji hry na počítači
8. jdu do divadla
9. jdu na výstavu do galerie nebo do muzea

Jako další oblíbené aktivity byly respondenty uvedeny: akce/hospoda/paření 21x, přítel/přítelkyně 9x, hudba/hra na nástroj 8x, práce/pomoc doma 6x, výlet do přírody 6x, spánek/odpočinek 5x, učení/ příprava do školy 5x, procházka se psem 4x, práce na PC 2x, cestování 2x, jízda na koni 2x, kapela 1x, projížďka na motorce 1x, koníčky /zájmy 1x, balet 1x, šerm 1x, hraji deskové hry 1x, žonglování 1x a fotografování 1x.

4.1 Zhodnocení výsledků šetření

Ve svém dotazníkovém šetření jsem jednotlivými otázkami sledoval tyto hlavní linie:

1. otázky rozřazovací a informativní (věk, pohlaví, název školy)
2. otázky týkající definování pojmu volný čas a možností jeho využití (ot.č.1,2)
3. otázky týkající se množství volného času a spokojenosti s jeho množstvím (ot.č.3,4)
4. otázky týkající se finanční náročnosti volnočasových aktivit (vč.aktivit.), (ot.č.5,6)
5. otázky týkající se volby a motivace k vč.aktivitám (ot.č. 7,8)
6. otázky týkající se nejčastějších vč.aktivit během pracovního týdne a o víkendu (ot.č.9,10)
7. otázky týkající se organizované nabídky vč.aktivit (ot.č.11,12)
8. otázky týkající se provozování aktivní sportu a vlastních tvůrčích aktivit (ot.č.13,14)
9. otázky týkající se povědomí o možnosti participačních aktivit (ot.č.15,16)
10. otázky týkající se informovanosti o možnosti trávení volného času v ČB (ot.č.17,18)
11. otázky týkající se spokojenosti mládeže s volnočasovou nabídkou a možností jejího vylepšení v ČB (ot.č. 19,20)

12. otázka týkající se oblíbenosti jednotlivých volnočasových aktivit

ad.1. Celkový počet a věkovou skladbu respondentů již jsem uvedl výše. Snažil jsem se pro své šetření zvolit takové typy škol, na kterých je výuka zaměřena jak na obecný humanitní směr, tak naopak na výuku předmětů ze specifických oborů. Šetřením na Církevní základní škole jsem chtěl získat respondenty, kteří svým věkem náleží ke spodní hranici mnou zvolené cílové skupiny (mládež 15-18 let).

ad.2. Dotazovaní respondenti pojem volný čas definovali nejčastěji jako čas o kterém mohou rozhodovat oni sami. Podle mého názoru tedy pro ně volný čas znamená především určité časové období, ve kterém spatřují možnost svobodné volby. Rovněž možnost realizace svých zájmů, které nejsou svazovány žádnými povinnostmi, je velmi často spojována touto věkovou skupinou s pojmem volný čas. Volný čas je pro mladé lidi především možností k odpočinku a relaxaci. Rovněž často je uváděna možnost se ve volném čase bavit a setkat se s přáteli. Následují možnost věnovat se sportovním aktivitám a v daleko menší míře již vzdělávání a osobnímu rozvoji.

ad.3. Množství volného času je v této věkové skupině poměrně ustálené a nejčastěji se pohybuje mezi 3 více hodinami denně. Myslím si, že s přibývajícím věkem roste nespokojenost s množstvím volného času.

ad.4. Dospívající utratí týdně za volnočasové aktivity většinou více než 100Kč, s tím že počet uvedení této varianty odpovědi rovněž stoupal s přibývajícím věkem respondentů. Myslím si, že pozitivní je zjištění, že pro mladé lidi není vždy finanční dostupnost jednotlivých volnočasových aktivit hlavním faktorem souvisejícím s jejich rozhodnutím, jak budou volný čas trávit.

ad.5. Při výběru volnočasových aktivit se dospívající řídí nejvíce svým vlastním úsudkem a rozhodnutím. Tento názor, je myslím spojen s určitým pocitem jedinečnosti typickým pro toto vývojové období. Jako další osoby, které mají vliv na tato rozhodnutí uvedli respondenti nejčastěji své přátele a rodiče. Hlavní motivací při samotném výběru volnočasových aktivit je osobní zájem a subjektivní atraktivita konkrétní aktivity, které v ní jedinec spatřuje. Z výsledků šetření, podle mého názoru, rovněž vyplývá, že dnešní mládež se necítí být při těchto rozhodnutích ovlivňována současnými moderními trendy.

ad.6. Nejčastěji se mladí lidé během pracovního týdne věnují sportovním aktivitám. Ostatní aktivity jsou zastoupeny v mnohem menší míře. O víkendu pak nejvíce volného času tráví s přáteli a opět jsou zde na druhém místě zastoupeny sportovní aktivity.

ad.7. Ve svém volném čase mladí lidé upřednostňují aktivity, které si buď organizují sami nebo nejsou organizované nikým. Myslím si, že tento fakt má spojitost s určitou potřebou osamostatnění a hledáním vlastních pravidel a s tím souvisejícím utvářením identity. Další údaj pouhého 13% zastoupení respondentů, kteří jsou členy některé mládežnické organizace, jen potvrzuje všeobecný trend nezájmu a odklonu této cílové skupiny od tohoto typu aktivit.

ad.8. Za pozitivní zjištění považuji, že 62% respondentů ve svém volném čase aktivně sportuje anebo 27 % dříve sportovalo. Již mnohem méně radostné je zjištění nadpolovičního podílu respondentů, jenž neprovozují ve svém volném čase žádnou vlastní prezentovanou aktivitu. Tyto dva uvedené fakty mají podle mého názoru spojitost s jejich atraktivitou u této věkové skupiny.

ad.9. Velmi zajímavý je rovněž názor (dohromady 83%) respondentů, kteří buď nevědí jakým způsobem, anebo dokonce nespátřují možnost spolupodílení se na rozhodování o volnočasových aktivitách v jejich městě. Myslím si, že toto zjištění poukazuje na malé povědomí a informovanost mládeže o možnostech participace. Toto tvrzení je, podle mého názoru, podpořeno i v odpovědích respondentů na následující otázku z nichž pouze 5% z nich, vědělo o činnosti a existenci sdružení RADAMBUK- rady dětí a mládeže v Českých Budějovicích, která mimo jiné ve své činnosti nabízí prostor i pro participační aktivity mládeže.

ad.10. Dospívající hledají informace o volnočasových aktivitách nejvíce na letácích a plakátech. Jako dalším nejvíce využívaným zdrojem byl uváděn internet. Osobně mě překvapily odpovědi vypovídající o nepotřebnosti hledání volnočasových aktivit, ať již z důvodu prostého nezájmu o ně, či pramenící z dostatku volnočasových aktivit stávajících. Toto zjištění může poukazovat na částečnou spokojenost některých mladých lidí s pouze pasivním způsobem trávení volného času. Téměř poloviční počet respondentů minimálně ví o existenci Informačního centra pro mládež v Českých Budějovicích, avšak pouze 2% z nich s jeho službami mají zkušenost.

ad.11. S nabídkou volnočasových aktivit v Českých Budějovicích jsou dospívající buď téměř nebo úplně spokojeni, což myslím svědčí o její pestrosti a dostatečnosti. V odpovědích respondentů na další otázku můžeme hledat inspiraci při snaze o její vylepšení.

ad.12. Neoblíbenější aktivitou mezi dospívajícími v Českých Budějovicích je setkání s přáteli. Tato obliba, myslím, pramení z velkého významu vrstevnických skupin pro jedince v tomto období. V následném pořadí je podle mého názoru pozitivní druhé místo mezi mládeží atraktivních sportovních aktivit, které předstihly v oblíbenosti některé pasivnější formy trávení volného času jako například sledování televize.

4.2 Výhled do budoucnosti

Při snaze o nastínění možného vývoje v oblasti volného času dospívajících se můžeme opět zaměřit na několik různých oblastí. Jako první takovou oblast lze uvést možnosti opatření a aktivit, které jsou uskutečňovány ze strany státní správy. V souvislosti s Českými Budějovicemi bych rád uvedl některé body vycházející ze Strategie podpory práce s dětmi a mládeží na období 2005 – 2008, která byla schválena Zastupitelstvem Jihočeského kraje v květnu roku 2005.

Jedním ze záměrů Jihočeského kraje je podporovat rozšiřování informačního servisu ve směru k dětem a mládeži, rovněž jim umožnit snadný přístup k informacím a informačním službám, které budou pro ně ekonomicky dostupné. V této oblasti je možné navázat na již dosavadní činnost sítě informačních center mládeže, která je zastoupena třemi těmito zařízeními na území Jihočeského kraje a v budoucnosti se zaměřit na jejich činnost s jednotnou metodikou. Další možnosti lze spatřovat v zapojení dalších aktérů práce s dětmi a mládeží do tohoto informačního systému jako např. občanská sdružení nebo střediska volného času.¹⁵²

Dalším záměrem strategie Jihočeského kraje je působení v oblasti participace, jenž obsahuje možnosti aktivní spoluúčasti dětí a mládeže na veřejném a politickém životě nejen v tomto regionu. Aktivity v této oblasti v příštím období lze shrnout do těchto bodů:

¹⁵² Srov. *Strategie podpory práce s dětmi a mládeží na období 2005 – 2008* [online]. Odbor školství mládeže a tělovýchovy Jihočeského kraje [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=281&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=281&par[lang]=CS)

- využít stávajících struktur a nabídek pro participaci dětí a mládeže, ať již na úrovni škol, občanských sdružení nebo jiných modelů na místní úrovni a nadále podporovat jejich činnost;
- využívat ve všech typech organizací možnosti zapojení dětí a mládeže při rozhodovacích procesech nebo vlastní činnosti (prostor pro projektovou činnost mladých lidí);
- pokusit se pedagogicky přiměřenými metodami přiblížit dětem a mládeži fungování veřejné správy a principy politického života v Jihočeském kraji;
- podpora aktivit Rady dětí a mládeže Jihočeského kraje ve směru k orgánům kraje, měst, školám a k veřejnosti;
- podpora myšlenky participace politickými zástupci na lokální úrovni (př. „Dětské zastupitelstvo“ v Českých Budějovicích a Táboře);

Tyto uvedené aktivity by měly přispět k většímu obecnému povědomí o cílech a způsobech participace dětí a mládeže ve společnosti, jež je doposud velmi nízké. Rovněž by měly být pokusem v odstraňování nezájmu o veřejné dění a nechuti zapojit se vlastními silami do budování místní komunity, což může být u dětí a mládeže impulzem pro příklon k extremismu a členství v anarchistických hnutích.¹⁵³

V oblasti konkrétní nabídky volnočasových aktivit pak strategie Jihočeského kraje poukazuje na potřebu rozšíření počtu subjektů, které nabízejí otevřené a příležitostné aktivity pro děti a mládež. Rovněž se přiklání k vytvoření takové nabídky volnočasových aktivit, která by byla atraktivní pro věkovou skupinu mládeže, a působila tak jako aktivní prvek v prevenci sociálně patologických jevů. K potřebnému rozvoji a zkvalitnění činností organizací dětí a mládeže, pak Jihočeský kraj chce přispět vytvořením systému pravidelných finančních podpor stávajícím organizacím dětí a mládeže i subjektům pracujícím s dětmi a mládeží.¹⁵⁴

Inspiraci v možnostech rozvoje zařízení pro volný čas dětí a mládeže můžeme čerpat například ze zkušeností podobných zařízení v jiných zemích. Jeden takový příklad uvádí i Břetislav Hofbauer, jenž popisuje postupný vývoj a proměnu Domů mládeže a kultury ve Francii, které se svým typem zařízení nejvíce blíží v České republice Domům dětí a mládeže. Některá tato zařízení vznikala podobně jako u nás v adaptovaných budovách, avšak v daleko větším počtu, oproti nám, byla zřizována jako nová, účelově budovaná

¹⁵³ Srov. *Strategie podpory práce s dětmi a mládeží na období 2005 – 2008* [online]. Odbor školství mládeže a tělovýchovy Jihočeského kraje [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=281&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=281&par[lang]=CS)

¹⁵⁴ Srov. *Strategie podpory práce s dětmi a mládeží na období 2005 – 2008* [online]. Odbor školství mládeže a tělovýchovy Jihočeského kraje [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=281&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=281&par[lang]=CS)

zařízení. Jeden výrazný rozdíl, oproti situaci u nás, spočívá ve způsobu jejich řízení, který je uskutečňován na základě demokratických a samosprávných principů. Ve svém vývoji tato zařízení došla až k potřebě vytvoření Konfederace domů mládeže a kultury. Ta jim umožňuje vytvářet relativně volný svazek mezi institucemi téhož poslání a zaměření, a zároveň přenos části kompetencí na společné orgány, aniž by jednotlivá zařízení ztratila svoji samostatnost.¹⁵⁵

Domy kultury a mládeže ve Francii se ve své činnosti rovněž zaměřují na určité cíle a druhy aktivit, jejichž podrobný popis zde není nutné podrobněji uvádět. Pro činnost a strukturu obdobných typů zařízení na našem území z nich můžeme čerpat inspiraci především v těchto směrech:

- ve vstřícnosti přístupu k dobrovolné účasti návštěvníků z různých generací, zejména pak mladých lidí;
- v přístupu vyznačujícím se trvale rostoucí diferenciací obsahů a metod, které citlivě reagují na potřeby a přání účastníků i podmínky jejich lokálního prostředí;
- v nových možnostech demokratické spoluúčasti na správě a řízení institucí, které poskytují možnost rozvoje pro všechny.¹⁵⁶

Podle mého názoru by se rozvoj nabídky volnočasových aktivit měl, kromě výše uvedených oblastí, rovněž zaměřit na rozvoj volně přístupných sportovních aktivit, jejichž význam pro tuto cílovou skupinu jsem popisoval v jedné předchozí části mé práce. Na tomto rozvoji se myslím budou muset nutně podílet jak zástupci městských orgánů, tak sportovních klubů a v neposlední řadě nadšených jedinců pro tuto činnost v Českých Budějovicích.

4.2.1 Možnosti výchovného zhodnocování volného času

Výchovné zhodnocování volného času je v současnosti neodmyslitelně spjata s pedagogikou volného času. V oblasti volného času a jeho pedagogického zhodnocování lze poukázat na některé současné vývojové tendence z nichž bych některé nyní rád uvedl.

¹⁵⁵ Srov. HOFBAUER, B. Pohled do Francie: Konfederace domů mládeže a kultury. *Vychovávatel*, 2004, roč. 51, č.7, s. 16, 17.

¹⁵⁶ Srov. HOFBAUER, B. Pohled do Francie: Konfederace domů mládeže a kultury. *Vychovávatel*, 2004, roč. 51, č.7, s. 16, 17.

Jako první z nich lze poukázat na rozšiřování rozsahu a dosahu volnočasových aktivit, který umožňuje větší účast jedinců z mladé generace na těchto aktivitách. Stále nové možnosti, mohou v budoucnu oslovit větší potenciální okruh dětí a mládeže. Dále lze můžeme v této oblasti pozorovat větší diferenciaci obsahu a způsobu realizace těchto aktivit, což následně umožňuje a vyžaduje individuální rozhodování jednotlivců o účasti. Tímto rozhodnutím přebírá jedinec odpovědnost za volbu a průběh strategie zvolené pro vlastní život. Další výraznou tendencí je v současnosti uplatňování požadavku otevřenosti volnočasových aktivit, které jsou označovány za možnost, podmínku a současně nástroj jejich možného rozvoje. Otevřenost je v tomto smyslu chápána jako připravenost a schopnost účastníků aktivit i příslušných institucí přijímat ze svého blízkého i vzdálenějšího okolí nové podněty a uplatnit je jako nástroj dalšího vývoje. Za možné východisko v řešení výběru z nepřehledného množství v nabídce těchto aktivit se dnes jeví princip animace a participace účastníka, který nemá být pouhým pasivním účastníkem, nýbrž se na těchto procesech sám podílet. Oba postupy jsou navzájem spjaty a při správně zvoleném postupu se nedají oddělovat.¹⁵⁷

„Před současnou pedagogikou volného času tak dnes stojí významný dvojjediný úkol: analyzovat rostoucí vnitřní diferenciaci a dosah současného působení různých činitelů celého systému a současně s tím hledat a teoreticky ujasňovat společná, účinná východiska jeho dalšího rozvoje. Ani v jednom z těchto úkolů se další vývoj neobejde bez aktivní účasti všech, kteří k těmto otázkám mohou něco říci.“¹⁵⁸

¹⁵⁷ Srov. HOFBAUER, B. Základní dimenze výchovného zhodnocování volného času. *Vychovávatel*, 2006, roč. 53, č.7, s. 5,6.

¹⁵⁸ HOFBAUER, B. Základní dimenze výchovného zhodnocování volného času. *Vychovávatel*, 2006, roč. 53, č.7, s. 7.

Závěr

V diplomové práci jsem se zabýval možnostmi rozvoje aktivit pro volný čas mládeže ve věku 15-18 let v Českých Budějovicích. Myslím si, že pokud chceme uvažovat o rozvoji jakékoli činnosti či konkrétní oblasti, musíme se nejprve seznámit s její problematikou a současným stavem. Oblast volného času je natolik rozmanitá, že nabízí mnoho cest, kterými se můžeme vydat. Při plánování této cesty je potřebné si vytýčit konkrétní cíl, zvolit metodu své budoucí práce a v první řadě si ujasnit, na jakou cílovou skupinu svou činnost zaměříme. Aby naše práce s mládeží měla smysl, musí bezpodmínečně vycházet z potřeb, které nabízí konkrétní lokální prostředí a především z potřeb a přání jedinců, kteří v něm žijí.

Skupina mladých lidí má v oblasti volného času své specifické potřeby, stejně tak jako dospělí či děti. Na důležitost výchovného působení v oblasti volného času mládeže poukazují odborné práce jak z oblasti pedagogiky, tak sociologie a psychologie. Důležitost vedení mladých lidí k tomu, aby ke svému volnému času přistupovali aktivním způsobem, je nesporná. K tomu, aby se tato oblast mohla nadále rozvíjet, je podle mého názoru potřeba zajistit systém vyššího finančního ohodnocení všech pracovníků, kteří se aktivně podílejí na práci s mládeží. Domnívám se, že bez získání větší sociální prestiže pro tuto oblast bude její rozvoj ležet na zápalu některých aktivních jedinců, který jim však, podle mého názoru, nedokáže vydržet dlouho. Avšak na druhou stranu, bez tohoto zápalu by tato práce nebyla, myslím, vůbec možná.

Domnívám se, že tato diplomová práce může zajistit jakýsi vhled a zdroj inspirace k tomu, jakým způsobem by bylo možné pracovat s touto cílovou skupinou ve volném čase. Myslím si, že některé poznatky vyplývající z uvedeného výzkumného šetření by mohly být impulsem k vylepšení volnočasové nabídky pro mládež v Českých Budějovicích. Bylo by jistě dobré si tyto poznatky ověřit v praxi a doufám, že minimálně přispějí k vylepšení činnosti občanského sdružení SUD – studentského univerzitního divadla.

Seznam literatury

- 1) HANUŠ, R. Historie pobytu a výchovy v přírodě. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007 –X.
- 2) HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-8888-0.
- 3) HOFBAUER B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN80-7178-927-5.
- 4) HOFBAUER, B. *Participace dětí a mládeže na životě společnosti – přání, potřeba nebo reálná možnost?* Praha: IZV MŠMT Hořovice, 2002. ISBN nevedeno.
- 5) HOFBAUER, B. Vývoj, současný stav a výhled pedagogiky volného času v české republice. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-849-9.
- 6) KAPLÁNEK, M. Specifické přístupy a metody pedagogiky volného času. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-849-9.
- 7) KNOTKOVÁ, D. Volný čas dospělých v kontextu celoživotního vzdělávání. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-849-9.
- 8) KOSÍNOVÁ, J. Jak se někteří oblékají. In *Rajče na útěku: kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-146-1.
- 9) KOŽUCHOVÁ, A a kol. *Parlamenty dětí a mládeže – Volby-Rozhodujte o sobě*. Praha: IZV MŠMT Hořovice, 2003. ISBN nevedeno.
- 10) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- 11) KUČEROVÁ, S. Volný čas jako hodnota. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007 –X.
- 12) PÁVKOVÁ J. a kol.: *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- 13) PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2033-4.
- 14) ŘEHULKA, E. Psychologické aspekty volného času. In *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007 –X.
- 15) ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80–7038–078–0.
- 16) SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

- 17) SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce – Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN80-86320-33-2.
- 18) SEKOT, A. *Sport a společnost*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-047-6.
- 19) SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-246-1039-6.
- 20) VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. upr. a dopl. vyd. Brno: Print -Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.
- 21) VERDON, J. *Volný čas ve středověku*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-543-7.
- 22) WARD, P., ADAMS, S., LEVERMORE, J. *Jak se připravovat na práci s mládeží*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-044-8.

Publikace vydané institucemi a sdruženími

- 1) *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.
- 2) *Katalog vybraných neziskových organizací Jihočeského kraje*. České Budějovice: S.D.M. – sdružení dětí a mládeže, 2003.
- 3) *Nabídka zájmových útvarů*. DDM České Budějovice – oddělení vzdělávání a propagace, 2005.
- 4) *Radambuk – průvodce kalendářem akcí 2003*. Vydal Radambuk ve spolupráci s Krajským úřadem JK, 2002.
- 5) *Průvodce sociálními službami města České Budějovice*. Odbor sociálních věcí Magistrátu města České Budějovice, 2006.

Periodika

- 1) HOFBAUER, B. Pohled do Francie: Konfederace domů mládeže a kultury. *Vychovávateľ*, 2004, roč. 51, č.7.
- 2) HOFBAUER, B. Základní dimenze výchovného zhodnocování volného času. *Vychovávateľ*, 2006, roč. 53, č.7.

Elektronické dokumenty

- 1) KAPLÁNEK, M. *Kulturní animace* [online]. Některé kapitoly z PVČ 2 přednášené v LS 2003. Elektronický studijní dokument, [cit. 2007-30 -5]. Dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/main.php?&l1=5&l2=2
- 2) HANÁKOVÁ, M. *Úloha sportu ve volném čase* [online]. Skripta elektronický studijní dokument, [cit. 2007-24 -4]. Dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/pedag/main.php?&l1=5&l2=2
- 3) HUBÁČKOVÁ, J. *Co je to adolescence* [online]. Zkola - informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje, [cit. 2007-16 -4]. Dostupné na WWW: <http://www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/vychovadetiadospivajicich/adolescence/20637.aspx>
- 4) SAK, P. *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky* [online]. Referát přednesený na mezinárodní konferenci O výchově a volném čase, Brno 15. - 16. 6. 2006. [cit. 2007-20 -4]. Dostupné na WWW: <http://www.blisty.cz/2006/7/3/art29205.html>
- 5) *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR. Závěrečná zpráva z výzkumného šetření, hlavní řešitel: Bc. Tereza Štursová a spoluřešitel: Bc. Miroslav Bocan, Praha, srpen 2006, [cit. 2007-14 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/aktualni_problemy_mladeze.pdf
- 6) *Databáze subjektů působících na území JČK v oblasti zájmové činnosti dětí a mládeže* [online]. Odbor školství mládeže a tělovýchovy Jihočeského kraje [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=788&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=788&par[lang]=CS)
- 7) *Environmentální výchova ve střediscích pro volný čas dětí a mládež* [online]. . Metodický list. Národní institut dětí a mládeže MŠMT, [cit. 2007-1 -5]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mlenv.pdf
- 8) *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007* [online]. Dokument výsledků jednání vlády České republiky ze dne 7.dubna 2003, [cit. 2007-1 -5]. Dostupné na WWW: [http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=789&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=789&par[lang]=CS)
- 9) *Metodický list k problematice otevřených klubů při střediscích pro volný čas dětí a mládeže* [online]. Národní institut dětí a mládeže MŠMT 2002. Zpracovaly: PaedDr. Bohuslava Vacková, Mgr. Hana Farkašová, [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW: http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mloktk.pdf
- 10) *Naše společnost 2004* [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. Tisková zpráva, zveřejněno 26.4. 2004 [cit. 2007-15 -5]. Dostupné na WWW: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100351s_oz40426.pdf

- 11) *Mládež ČR 2002* [online]. Závěrečná zpráva z polytematického výzkumu Institut dětí a mládeže MŠMT ČR. Praha 2002, [cit. 2007-15 -3]. Dostupné na WWW:
<http://www.nidm.cz/prilohy/vyzkum/mladez.doc>
- 12) *Pedagogika volného času* [online]. Skripta TF JU, elektronický studijní dokument, [cit. 2007-12 -4]. Dostupné na WWW:
http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/praktik_teol/getfile.php?filenameex=skriptum
- 13) *Spontánní činnost ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže* [online]. Metodický list. Národní institut dětí a mládeže MŠMT, [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW:
http://www.nidm.cz/prilohy/vol_cas/mlsc.pdf
- 14) *Strategie podpory práce s dětmi a mládeží na období 2005 – 2008* [online]. Odbor školství mládeže a tělovýchovy Jihočeského kraje [cit. 2007-15 -4]. Dostupné na WWW:
[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par\[id_v\]=281&par\[lang\]=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par[id_v]=281&par[lang]=CS)
- 15) *TJ Sokol České Budějovice* [online]. České Budějovice: TJ Sokol České Budějovice, © 2002 [cit. 2007-20 -4]. Dostupné na WWW: <http://www.sokol-cbu.cz/>
- 16) *Participace* [online]. Praha: Program Participace © 2005, [cit. 2007-1 -5]. Dostupné na WWW: http://www.participace.cz/npdm/regiony/jihocesky/mesto_budejovice.htm

Seznam příloh

Příloha č.1. Fotodokumentace projektu Kočovní divadlo

Divadelní workshopy

Příprava představení a zkoušení

Příprava představení a zkoušení

Divadelní představení

Abstrakt

BENDA, T: *„Možnosti rozvoje aktivit pro volný čas mládeže ve věku 15-18 let a ukázky jejich realizace v Českých Budějovicích.“* České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Michal Kaplánek

Klíčové pojmy: volný čas, význam volného času ve společnosti, mládež ve věku 15-18 let, druhy volnočasových aktivit, způsoby trávení volného času u adolescentů, participace, nabídka volnočasových aktivit pro mládež v Českých Budějovicích, možnosti rozvoje aktivit pro volný čas mládeže.

Práce se zabývá možnostmi rozvoje aktivit pro volný čas mládeže ve věku 15-18 let a ukázkami jejich realizace v Českých Budějovicích. Práce je rozdělena do dvou částí – první, teoretická část popisuje širokou oblast volného času a jeho význam ve společnosti. Dále se zaměřuje na specifika, kterými se vyznačuje skupina mládeže ve věku 15-18 let, na potřeby a druhy aktivit této skupiny v oblasti volného času.

Druhá část diplomové práce je praktického charakteru a věnuje se popisu nabídky volnočasových aktivit pro mládež v Českých Budějovicích. Dále jsou zde uvedeny výsledky výzkumného šetření zaměřeného na oblast volného času a způsoby jeho využití mládeží ve věku 15- 18 let v Českých Budějovicích. Nabídka organizovaných volnočasových aktivit pro mládež je v Českých Budějovicích dostatečně zastoupena, avšak především druh neorganizované práce s mládeží, si nejen v tomto městě, zaslouží veškerou pozornost vedoucí k jeho rozvoji. Aktivní přístup mladých lidí v trávení volného času má pozitivní vliv na jejich osobní rozvoj a zároveň na utváření celé společnosti. Dosažení tohoto cíle je jedním z hlavních úkolů výchovného působení v oblasti volného času mládeže.

Abstract

BENDA, T: „*The possibilities of development of free-time activities for the youth at the age of 15 – 18 and the examples of implementation within České Budějovice.*“ České Budějovice 2007. Diploma Thesis. The University of South Bohemia in České Budějovice. The Faculty of Theology. The Department of Pedagogy. Tutor Michal Kaplánek.

Key words: free time, significance of free time in society, young people at the age of 15 – 18, types of free-time activities, ways of spending free time by adolescents, participation, free-time activities offer in České Budějovice, possible ways of free-time activities improvement regarding the youth

This thesis concerns the possibilities of development of free-time activities for the youth and gives examples of the implementation within České Budějovice. The thesis is divided into two parts – the first theoretical part describes the wide space of free time and its significance in society, focuses on the specifics which are significant for the youth at the age of 15 – 18, their needs and activities in terms of free time.

The second practical part analyses the offer of free-time activities for the youth in České Budějovice. The results of the research focusing on free time and the ways of its exploitation concerning the youth at the age of 15 – 18 in České Budějovice are introduced there. The offer of free-time activities in České Budějovice is represented sufficiently. However, it is the type of not-coordinated cooperation with the youth which not only in this area deserves the full attention that may lead to its improvement. The active approach of young people spending their free time has positive influence not only on their personal lives but also the whole society. Achieving this result is one of the main aims in terms of educational influence with young people and their free time.